

Rapport van deputaten eredienst

1. Inleiding

1.1. De samenstelling van het deputaatschap

5 De GS van 2016 benoemde als leden van het deputaatschap eredienst de broeders D. Bal, H. Fahner, M. Groen, J.J. Lof, D.J.K.G. Ruiten en K.A. Visser. Als adviseur van het deputaatschap werd br C.J. Droger benoemd: vanwege zijn kennis en contacten m.b.t. de uitgave van de liturgische formulieren was het dienstig dat hij verbonden bleef aan het deputaatschap; omdat hij echter de maximale zittingsduur in een deputaatschap
10 overschreden had, kon hij niet meer als regulier deputaat aangesteld worden. Het deputaatschap heeft dankbaar gebruik gemaakt van zijn adviezen en arbeid. Op de eerste vergadering van het deputaatschap na de synode werd br. Ruiten gekozen als voorzitter en br. Groen als secretaris. Br Lof moest door een langdurige ziekteperiode enige tijd zijn werkzaamheden voor het deputaatschap onderbreken maar we zijn dankbaar
15 dat hij het laatste jaar de kracht kreeg om de draad weer op te pakken.

1.2. De werkwijze van het deputaatschap

Het volledige deputaatschap kwam in de tijd tussen de beide synoden zes keer in vergadering bijeen, nl op 6 juni en 29 november 2017, 23 juni en 17 oktober 2018 en 16
20 januari en 20 februari 2019. De vergaderlocatie was aanvankelijk de CGK van Huizen, maar nadat de gewaardeerde koster zijn taak beëindigde, vergaderen we in de CGK van Baarn, een plek waar het even goed toeven is en die ook per openbaar vervoer goed bereikbaar is.

Van alle vergaderingen werden notulen gemaakt, die door het deputaatschap werden
25 vastgesteld en door de voorzitter en de secretaris ondertekend.

De opdrachten van de synode zijn verdeeld, waarbij verschillende groepen studie en onderzoek deden met betrekking tot een opdracht. De bespreking daarvan en besluitvorming heeft telkens in de plenaire vergadering plaatsgevonden.

Alle vergaderingen van het deputaatschap kenmerkten zich door een goede en broederlijke
30 sfeer. In een hartelijke verbondenheid aan de Heilige Schrift, de gereformeerde belijdenis, onze kerken en aan elkaar hebben we met vreugde de door de synode opgedragen werkzaamheden mogen verrichten. We zijn de Here dankbaar voor wat Hij in de achterliggende jaren aan ons deputaatschap gaf.

1.3. De opdrachten van de GS 2016

De opdrachten van de synode van 2016 aan het deputaatschap eredienst staan vermeld in de volgende besluiten:

- deputaten op te dragen een uitgave met alle liturgische formulieren te laten verschijnen voor zover vastgesteld tot en met de GS van 2016, door uitgeverij Buijten &
40 Schipperheijn te Amsterdam;
- deputaten op te dragen om alle formulieren, vastgesteld tot en met de GS van 2016, digitaal beschikbaar te stellen op de website van onze kerken, waarbij er combinaties van formulier en vertaling worden gemaakt, zodanig dat binnen elke combinatie er slechts een Bijbelvertaling wordt gebruikt, zijnde de Statenvertaling, de NBG-vertaling
45 1951 dan wel de Herziene Statenvertaling, en tevens een eigen domein op de website te creëren waar alle documenten die met de liturgie te maken hebben te vinden zijn;
- met betrekking tot de zingbaarheid van de psalmen deputaten op te dragen:
 - a. een onderzoek te doen onder jongeren en hen actief te betrekken bij de bezinning;
 - b. deputaten kerkjeugd en onderwijs en de beide jeugdbonden CGJO en LCJ te
50 betrekken bij de bezinning op de huidige jeugd- en muziekcultuur;

- c. externe adviseurs op het gebied van nieuwe initiatieven voor het zingen van de psalmen bij de bezinning te betrekken;
 - d. de GS van 2019 te dienen met een overzicht van de bruikbaarheid van de psalmen op de gebruikelijke melodieën én andere initiatieven ter bevordering van het zingen van de psalmen;
- 5
- om een nieuwe, meer specifieke opdracht te verlenen voor een studie met daarbij de volgende vragen/aandachtspunten: in welke verbanden brengt de Bijbel de zegen ter sprake? Welke consequenties heeft dit voor de aard van de zegen in de eredienst en de relatie tussen ambt en zegen? Hoe functioneert de zegen in de bredere christelijke traditie?, en de bevindingen van dit onderzoek te rapporteren op de GS 2019.
- 10

1.4. Inhoud van het rapport

Na dit inleidende hoofdstuk 1 handelt hoofdstuk 2 over de uitgave van de liturgische formulieren en de beschikbaarstelling van de teksten op de website van onze kerken. In hoofdstuk 3 wordt de opdracht van de synode t.a.v. de zingbaarheid van de psalmen uitgewerkt. Hoofdstuk 4 bevat een vervolgstudie over de zegenende ouderling. In hoofdstuk 5 zijn er enkele kleinere punten die in de afgelopen jaren ter tafel kwamen en die uw deputaten behandeld hebben en u voorleggen. In hoofdstuk 6 vindt u de voorstellen van ons deputaatschap aan uw vergadering.

20

2. De liturgische formulieren

2.1. Uitgave van alle vastgestelde formulieren

Met de vaststelling van de laatste formulieren op de GS 2016 is de nieuwste generatie liturgische formulieren gereed. Nadat eerder verschillende boekjes met telkens enkele nieuwe formulieren uitgegeven waren, kon nu de opdracht gegeven worden tot de uitgave van alle formulieren. De GS 2016 besloot

25

- deputaten op te dragen een uitgave met alle liturgische formulieren te laten verschijnen voor zover vastgesteld tot en met de GS van 2016, door uitgeverij Buijten & Schipperheijn te Amsterdam;

30

- deputaten op te dragen om alle formulieren, vastgesteld tot en met de GS van 2016, digitaal beschikbaar te stellen op de website van onze kerken, waarbij er combinaties van formulier en vertaling worden gemaakt, zodanig dat binnen elke combinatie er slechts één Bijbelvertaling wordt gebruikt, zijnde de Statenvertaling, de NBG-vertaling 1951 dan wel de Herziene Statenvertaling, en tevens een eigen domein op de website te creëren waar alle documenten die met de liturgie te maken hebben te vinden zijn;

35

Het gaat hierbij om drie generaties formulieren, te weten de klassieke formulieren, de formulieren uit de jaren '70 van de vorige eeuw en die van de eerste decennia van deze eeuw. Concreet zijn het de volgende formulieren:

40

A. De klassieke liturgische formulieren

1. Formulier om de heilige doop aan de kleine kinderen van de gelovigen te bedienen
2. Formulier om de heilige doop aan de volwassenen te bedienen
3. Formulier om het heilig avondmaal te houden
4. Formulier om de dienaren van het goddelijke Woord te bevestigen
5. Formulier om ouderlingen en diakenen te bevestigen
6. Formulier om het huwelijk voor de gemeente van Christus te bevestigen
7. Formulier van de ban of de afsnijding van de gemeente van Christus
8. Formulier van wederopneming van de afgesnedene in de gemeente van Christus
9. Belijdenisvragen van G. Voetius

50

B. De liturgische formulieren opgesteld rond 1970

1. Formulier om de heilige doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen
2. Formulier om de heilige doop te bedienen aan volwassenen
3. Formulier voor de openbare belijdenis van het geloof
- 5 4. Formulier voor de bediening van het heilig avondmaal
5. Kort formulier voor de bediening van het heilig avondmaal
6. Formulier voor de bevestiging van de dienaren van het Woord
7. Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen
8. Formulier voor de bevestiging van het huwelijk
- 10 9. Formulier van de ban of de afsnijding van de gemeente
10. Formulier voor de wederopneming in de gemeente

C. De liturgische formulieren opgesteld in 2001-2017

1. Formulier om de heilige doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen I
- 15 2. Formulier om de heilige doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen II
3. Formulier voor de bediening van de doop aan volwassenen
4. Formulier voor de openbare geloofsblijdenis
5. Formulier voor de viering van het heilig avondmaal I
6. Formulier voor de viering van het heilig avondmaal II
- 20 7. Formulier voor de bevestiging van een dienaar van het Woord
8. Formulier voor de bevestiging van een evangelist
9. Formulier voor de bevestiging van ouderlingen/diakenen
10. Formulier voor de uitzending van missionaire diaconale werkers
11. Formulier voor de inleiding tot een bijzondere dienst
- 25 12. Formulier voor de bevestiging van het huwelijk
13. Formulier voor de ban of uitsluiting van de gemeente van Christus
14. Formulier voor de wederopneming in de gemeente van Christus.

30 Aangezien de GS van 2013 besloot de hertaling van de klassieke formulieren, zoals die door de Gereformeerde Bond zijn uitgegeven, te aanvaarden voor gebruik in de kerken, zijn ook deze formulieren aan de uitgave toegevoegd. Het betreft de volgende formulieren:

1. Formulier om de Heilige Doop te bedienen aan de kleine kinderen van de gelovigen
2. Formulier om de Heilige Doop te bedienen aan volwassen personen
- 35 3. Formulier om het Heilig Avondmaal te houden
4. Formulier voor de bevestiging van een dienaar van het Woord
5. Formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen
6. Formulier om het huwelijk voor de gemeente van Christus te bevestigen
7. Formulier voor de openbare geloofsblijdenis
- 40 8. Formulier van de ban of de uitsluiting uit de gemeente van Christus
9. Formulier van de wederopneming van buitengesloten in de gemeente van Christus

45 In de bundel zijn deze formulieren geplaatst achter de klassieke formulieren. We zijn uitgeverij Boekencentrum dankbaar dat de hertaalde formulieren in de bundel opgenomen konden worden.

Naar de diversiteit van gebruik van Bijbelvertalingen in onze kerken zijn van elk van deze formulieren drie versies opgenomen, te weten een met de Statenvertaling, een met de Herziene Statenvertaling en een met de NBG vertaling van 1951.

In de eerste serie zijn ook de belijdenisvragen van G. Voetius opgenomen. De reden hiervoor is, dat deputaten kerkorde en kerkrecht overwogen om deze uit de kerkorde te halen, omdat we nu een mooi formulier voor de openbare geloofsbelijdenis in onze kerken hebben. Om de vragen van Voetius niet helemaal te laten verdwijnen, hebben we ze
5 opgenomen in de uitgave. En ze passen ook heel goed in deze serie.

Alles met elkaar is het een lijvig boekwerk geworden van meer dan 500 bladzijden. Het moment van schrijven van dit rapport zal ongeveer samenvallen met de datum waarop uitgave gereed is en in de handel komt.
10 Zodra we van de drukker vernemen dat het zover is, zullen deputaten ervoor zorgen dat zij die naar verwachting belangstelling hebben – kerkenraden, voorgangers, studenten theologie – van de uitgave in kennis worden gesteld.

Het verzoek van de uitgever aan de kerken om mee te delen in de ontwikkelkosten van de uitgave hebben deputaten positief beantwoord. Een redelijke inschatting is dat dit op
15 ongeveer € 375 komt. Dit betreft, voor de duidelijkheid, niet een bijdrage in de aanschafprijs. De aanschafprijs, overigens door de uitgever vast te stellen, wordt door ieder die boek koopt, zelf betaald.

20 De totaaluitgave van de liturgische formulieren heeft aanmerkelijk langer op zich laten wachten dan deputaten gehoopt hadden. Deputaten hebben voortdurend contact gehouden met de uitgever, maar waren afhankelijk van zijn planning en tempo.

2.2 Website CGK

25 De nieuwe formulieren zijn al (grotendeels) op de website van onze kerken beschikbaar. De formulieren van eerdere generaties waren dat nog niet. Daarom zullen deputaten, naar de opdracht van de synode, ervoor zorg dragen dat alle formulieren op de website van onze kerken geplaatst worden. Uiteraard geschiedt dit in goed overleg met de webbeheerder, zowel ten aanzien van de locatie binnen de site, als ten aanzien van de vorm waarin de
30 tekst wordt aangeleverd.

De afspraak met de uitgever is om de digitale verkrijgbaarheid eerst te realiseren nádat de uitgave in boekvorm verkrijgbaar is. Dit is een begrijpelijke en billijke volgorde. Zoals boven gezegd, op het moment van schrijven is de uitgave nog niet in de handel. Daarom is
35 ook de plaatsing op de website helaas nog niet gerealiseerd.

3. De zingbaarheid van de psalmen

3.1 Inleiding

Nadat deputaten in 2016 hun rapport over de zingbaarheid van de psalmen hadden ingediend, gaf de GS 2016 de opdracht om hier een vervolg en een verdieping aan te geven
40 en droegen deputaten op met betrekking tot de zingbaarheid van de psalmen:

- een onderzoek te doen onder jongeren en hen actief te betrekken bij de bezinning;
- deputaten kerkjeugd en onderwijs en de beide jeugdbonden CGJO en LCJ te betrekken bij de bezinning op de huidige jeugd- en muziekcultuur;
- externe adviseurs op het gebied van nieuwe initiatieven voor het zingen van de
45 psalmen bij de bezinning te betrekken;
- de GS van 2019 te dienen met een overzicht van de bruikbaarheid van de psalmen op de gebruikelijke melodieën én andere initiatieven ter bevordering van het zingen van de psalmen;

Deputaten hebben hier als volgt invulling aan gegeven. Onderzocht is welke berijmingen
50 recent zijn verschenen die de zingbaarheid beogen te vergroten. Van vijf bundels/projecten

is een samenvatting gemaakt van achtergronden en kenmerken (zie paragraaf 3.2).

Vervolgens zijn tekst en muziek van deze bundels/projecten beoordeeld (zie paragraaf 3.3 en 3.4). Daarbij zijn externe deskundigen ingeschakeld. De jongeren uit onze kerken zijn actief bij de bezinning betrokken door middel van een enquête, die door 330 jongeren uit 53 gemeenten is ingevuld (zie paragraaf 3.5). Ook is over de vragen doorgesproken met groepen jongeren in de CGK van Bennekom en van Den Haag, en met individuele jongeren uit dertien andere gemeenten. De resultaten zijn voorgelegd aan het deputaatschap kerkjeugd & onderwijs, de CGJO en het LCJ (zie paragraaf 3.6).

10 3.2 Achtergrond van de verschillende psalmberijmingen

Deputaten hebben verschillende psalmberijmingen die, na de gebruikelijke berijmingen van 1773 en 1967, verschenen zijn, onder de loep genomen, te weten:

- Psalmen in de bundel Weerklank (WK, 2016);
- De herziene berijming van 1773 door E. Hofman (2012);
- 15 - De Nieuwe Psalmberijming (DNP, 2014 tot heden);
- The Psalm Project (TPP, vanaf 2009);
- Psalmen voor nu (Pvn, 2005-2014).

Elk van deze berijmingen zijn we tegemoet getreden met een aantal onderzoeksvragen.

20 Waar mogelijk hebben we een interview gehouden met een initiator van een berijming; er was ook informatie beschikbaar op het internet. De onderzoeksvragen luiden:

1. Wat was het belangrijkste motief voor het project?
2. Welke vertaling is als grondtekst gekozen?
3. Zijn er neerlandici bij het project betrokken (geweest)?
4. Zijn er hebraïci bij het project betrokken (geweest)?
- 25 5. Zijn er jongeren bij het project betrokken (geweest)? Zo ja, in welk stadium?
6. Wat zijn of waren de muzikale uitgangspunten?
7. Is er bij de totstandkoming van de muzikale kant van het project speciale aandacht geweest voor eventuele gemeentezang?

30 De achtergronden, uitgangspunten en doelstellingen kunnen in het volgende schema afgelezen worden:

	<i>Weerklank</i>	<i>Psalmen in de berijming van 1773 - Herzien bij de HSV</i>	<i>De Nieuwe Psalmberijming</i>	<i>The Psalm Project</i>	<i>Psalmen voor nu</i>
<i>belangrijkste motief</i>	verouderd taalgebruik aanpassen om het primaat van de psalmen te kunnen behouden	een bij de HSV passende psalmberijming	opfrissen van traditie en bruikbaar houden van waardevolle melodieën	psalmen toegankelijk maken voor begeleiding met andere instrumenten in meer eigentijdse stijl	opnieuw beschikbaar stellen van de psalmen voor mensen van nu in taal en muziek van nu
<i>tekst</i>	NB, Gereformeerd kerkboek, enkele recente berijmingen	herziening van OB, mede o.b.v. Bijbeltekst (SV en HSV)	eigen berijming o.b.v. Bijbeltekst (Hebreeuws, HSV, NBV)	OB, NB, Gereformeerd kerkboek, enkele eigen berijmingen	eigen berijming o.b.v. Bijbeltekst (Hebreeuws en alle Nederlandse vertalingen)
<i>neerlandici bij betrokken</i>	ja	ja	ja	ja, bij eigen berijmingen	Ja

	<i>Weerklank</i>	<i>Psalmen in de berijming van 1773 - Herzien bij de HSV</i>	<i>De Nieuwe Psalmberijming</i>	<i>The Psalm Project</i>	<i>Psalmen voor nu</i>
<i>hebraïci bij betrokken</i>	nee	nee	ja	ja, bij eigen berijmingen	Ja
<i>jongeren bij betrokken</i>	nee	nee	nee, wel mede op jongeren gericht	nee, vooral gericht op 30-50 jr.	Nee
<i>muzikale uitgangspunten</i>	Geneefse melodieën; bij 26 psalmen een tweede berijming op alternatieve melodie (voor piano- of orgelbegeleiding)	Geneefse melodieën	Geneefse melodieën	aard van de tekst bepalend voor muzikale stijl; grotendeels bewerkingen van Geneefse melodieën, aangevuld met eigen melodieën	tekst heeft primaat, muziek ondersteunt; stijl is 'muziek van nu' (popmuziek in de breedst mogelijke zin van het woord)
<i>aandacht voor gemeentezang</i>	ja, speciaal voor bedoeld	ja, speciaal voor bedoeld	ja, speciaal voor bedoeld	deels: ook 'luisterpsalmen'	deels: ook wisselzang of 'luisterpsalmen'
<i>gehele psalter?</i>	ja	ja	ja, maar nog niet helemaal voltooid (nog 17 te gaan)	nee: 37; en van elke psalm een deel van de verzen gebruikt	wel alle psalmen, maar niet altijd alle verzen gebruikt

3.3. *Beoordeling van de psalmberijmingen qua tekst*

- Om de tekst van de verschillende psalmberijmingen te vergelijken en te beoordelen hebben deputaten zich gebogen over acht psalmen in verschillende berijmingen, te weten de psalmen 32, 51, 68, 72, 84, 118, 139 en 150. Daarbij zijn vier criteria uitgangspunt voor de analyse geweest, nl woordkeuze, beeldspraak, brontekstgetrouwheid en poëtisch gehalte. Deputaten hebben hierbij de hulp ingeroepen van br Gérard Simons te Schiedam. Hij is neerlandicus en is in staat met zijn expertise een goed oordeel te geven over de teksten. Deputaten waren zeer ingenomen met zijn analyse en conclusies. Daarom citeren we, met zijn instemming, de bevindingen vanuit het rapport dat hij schreef. Het volledige stuk van Simons is opgenomen op het intranet.

De Nieuwe Psalmberijming

- De woordkeuze en de beeldspraak van de Nieuwe Psalmberijming doen in het algemeen fris, helder en actueel aan. Zo wordt de zinsnede uit de brontekst van Psalm 32 'drukte Uw hand zwaar op mij' verwoord als 'zat God mij op de huid'. Als persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden van de tweede persoon worden *jij/je/jou*, *jouw* en *jullie* gebruikt, behalve als het om God gaat (dan is het *U* en *uw*). Het gebruik van *jij* in plaats van *u* bevordert de betrokkenheid of zelfs identificatie van de lezer/zanger met de in de poëzie aangesproken persoon, waardoor hij of zij de bemoedigingen en aansporingen in de psalmberijmingen gemakkelijker kan lezen of zingen als waren ze persoonlijk tot hem of haar gericht. *U* is veel afstandelijker. De Godsnaam Jahweh wordt consequent weergegeven met 'HEER'.

In alle berijmingen is steeds volrijm toegepast (een enkele keer gelijkrijm) – zoals bekend een sterk hulpmiddel om gedichten/liederen te memoriseren.

Taalkundig en poëtisch gezien is er totaliter sprake van een grote consistentie in woordkeuze, rijmschema's en metrische constructie. Er zijn blijkbaar duidelijke interne tekstcriteria opgesteld waaraan de verschillende berijmingen moeten voldoen.

5

Wat de brontekstgetrouwheid betreft, kunnen we opmerken dat De Nieuwe Psalmberijming de kernelementen van de brontekst vrijwel overal heeft verwerkt.

Psalmen voor Nu

10

Psalmen voor Nu hanteert een helder en fris taalgebruik, dat aansluit bij het huidige Nederlands en dat originele en aansprekende beeldspraak bevat. In Psalm 32 bijvoorbeeld wordt gebruikgemaakt van uitdrukkingen als 'met de waarheid voor de dag komen', 'zonder omhaal iets toegeven', 'opgelucht een nieuw leven beginnen', 'iets wat je dwarszit', 'een ontspoord leven', 'God de rug toekeren', 'tegendraads'.

15

Als persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden van de tweede persoon worden *je* en *jullie* gebruikt, behalve als het om God gaat (dan is het *u* en *uw*; allebei gespeld zonder hoofdletter).

De Godsnaam Jahweh wordt consequent weergegeven met 'HEER'.

20

In Psalm 150 worden enkele moderne muziekinstrumenten genoemd die nog niet bestonden in de tijd van de brontekst: gitaar, piano en drum.

Opvallend is dat in Psalm 32 in plaats van *zonden* is gekozen voor *fouten*, terwijl daar om poëtisch-technische of andersoortige redenen geen noodzaak voor bestaat. In Psalm 51 worden zondaars omschreven als 'iedereen die spijt heeft'.

25

Er wordt in Psalmen voor Nu weinig systematisch rijm gebruikt; in sommige psalmen helemaal niet. Dat is een nadeel voor het memoriseren. Als compensatie kunnen de refreinen en andere letterlijke herhalingen gelden, die het kernthema of een van de thema's van de psalm weergeven (terwijl de brontekst deze herhalingen niet heeft), zoals in Psalm 32 ('Dus juich voor hem, de schepper van het leven'), Psalm 51 ('Geef mij een schone start, mijn God, een ander hart: U weet, dat ik niet zonder u kan'), Psalm 68 ('Zing dan voor de Heer, noem en roem zijn naam'; 'HEER, ik zegen u, u draagt onze last'), Psalm 84 ('Wat hou ik van uw huis').

30

Sommige psalmen zijn vrij kort, waardoor niet alle elementen van de brontekst aan de orde komen. Andere psalmen nemen meer elementen van de brontekst op.

35

The Psalm Project

De berijmingen van The Psalm Project vallen op door hun korthed. Van de brontekst wordt lang niet alles behandeld. Sommige psalmen zijn zó kort, dat ze eigenlijk alleen maar een samenvatting van de oorspronkelijke psalm zijn (bijv. Psalm 51, 118 en 139). Psalm 68 behandelt alleen de verzen 20 en 21 van de brontekst en is bijna woordelijk overgenomen van de berijming van 1773.

40

Veel meer psalmen volgen de tekst van de berijming 1773, anderen die van 1967 en weer andere zinnen en coupletten lijken nieuw te zijn. Dat brengt hier een daar een inconsistentie qua taalkleed en soms ook in grammatica.

45

Veelal wordt gebruik gemaakt van een refrein en andere herhalingsvormen. Psalm 139 en 150 doen hierdoor een beetje Taizé-achtig aan:

'Wat mij ten diepste houdt bewogen, 't ligt alles open voor uw ogen.

Wat mij ten diepste houdt bewogen, 't ligt alles open, ligt alles open, ligt alles open voor uw ogen.'

'Loof de Heer, elk moet Hem eren.

50

Loof de Heer, loof de Heer, loof de Heer elk moet Hem eren.'

De Godsnaam Jahweh wordt weergegeven met ‘Heer’. God wordt aangesproken met ‘U’. In bijna alle bewerkingen wordt steeds volrijm toegepast, soms ook gelijkrijm.

Weerklank

- 5 Weerklank heeft zijn psalmberijmingen voornamelijk geput uit het Gereformeerd Kerkboek (1986) en het Liedboek (1973). Deze diversiteit is ongetwijfeld de oorzaak van verschillende inconsistenties, in woordkeus: zowel ‘HERE’ als ‘HEER’ komen voor, de aanspreekvorm van God is soms *U*, soms *Gij*.
De woordkeuze is enerzijds modern maar ook komt vaak gedateerd woordgebruik voor.
- 10 Vooral het veelvuldig gebruik van oude genitieven valt op. Soms is er sprake van een gewrongen zinsvolgorde (meestal ingegeven door rijmdwang), en er komt vanwege het metrum regelmatig elisie (klinkerweglating) voor, dat tegenwoordig veelal als gekunsteld wordt gezien.
Anderzijds zijn er zijn diverse voorbeelden van mooie beeldspraak te vinden.
- 15 Er wordt steeds volrijm toegepast, en een enkele keer gelijkrijm.
Weerklank is in het algemeen erg brontekstgetrouw.

Psalmen in de herziene berijming van 1773

- 20 In 2016 verscheen proefbundel *Psalmen in de berijming van 1773 - Herzien bij de HSV* is van de hand van Bert Hofman. Hij doet een poging om de berijmingen van 1773 een actueel taalkleed aan te doen. Desondanks vinden we nog een aantal oude genitieven en ander gedateerd taalgebruik. Ook deze bundel bevat veel elisies (zie boven).
Overigens moet gezegd worden dat deze psalmberijming in het algemeen wél dicht bij de oorspronkelijke tekst gebleven is.
- 25 Wat het rijm betreft, vinden we meestal volrijm. In sommige psalmen wordt dit echter niet consequent toegepast, waardoor binnen het geheel van één psalm het gekozen schema van volrijm opeens doorbroken wordt door halfrijm. Op zich is dit begrijpelijk: er is sprake van een herziening, en als je één woord verandert, moet je vaak ook meer woorden vervangen.
Om te voorkomen dat er al te veel gewijzigd moet worden, is er gekozen voor een soort
- 30 noodoplossing: halfrijm. Maar de eenheid in de poëtische structuur gaat op deze manier verloren.

Conclusies

- 35 Mede op basis van de bevindingen van br. Simons naar aanleiding van de acht geanalyseerde psalmen komen we tot de volgende conclusies:
1. Het poëtisch gehalte en de brontekstgetrouwheid van *Weerklank* zijn van een hoog niveau. Het woordgebruik is echter grotendeels gedateerd, ook al worden verschillende berijmingen gebruikt; voor de begrijpelijkheid is dat een nadeel.
 2. *Psalmen in de berijming van 1773 - Herzien bij de HSV* is eveneens brontekstgetrouw, maar het poëtisch gehalte is minder hoog (inconsistentie in de gebruikte rijmvormen). Het taalgebruik is voor een groot deel archaïsch, ondanks het door de auteur beoogde doel: de begrijpelijkheid vergroten zoals bij de HSV.
 3. *De Nieuwe Psalmberijming* biedt een kwalitatief goede, begrijpelijke, voor de eredienst bruikbare vertolking van de brontekst. De kernelementen van de brontekst zijn vrijwel overal verwerkt. Het taalgebruik is fris en actueel, de beeldspraak is origineel. Daarmee staat deze berijming tegelijk ook wat ver af van de bestaande berijmingen; over de (on)wenselijkheid daarvan kan verschillend worden gedacht (zie de resultaten van de enquête).
 4. *The Psalm Project* maakt grotendeels gebruik van bestaande berijmingen, maar
- 50 vertolkt de brontekst slechts gedeeltelijk: alleen de kerngedachten komen aan de orde.

Deze zettingen zijn dan ook niet bedoeld ter vervanging van een complete berijming. Het taalgebruik vertoont inconsistenties door het gebruik van verschillende oudere en nieuwere berijmingen, maar is wel begrijpelijk.

5. *Psalmen voor nu* is actueel in zijn woordkeuze (hoewel sommige uitdrukkingen als wat al te alledaags ervaren kunnen worden), is zeer begrijpelijk en bevat fraaie beeldspraak. Een nadeel voor het memoriseren is dat er weinig gebruik wordt gemaakt van rijm, maar daar staan tekstherhalingen van belangrijke thema's tegenover. Niet alle elementen van de brontekst worden behandeld, maar ook met deze bundel is niet beoogd een bestaande berijming te vervangen. Net als *The Psalm Project* biedt de bundel wel mogelijkheden om bestaande berijmingen af te wisselen.

3.4. Beoordeling van de psalmberijmingen qua muziek

Met betrekking tot muziek, specifiek muziek in de eredienst, bestaat onder deputaten redelijk veel kennis en ervaring. We hebben echter gemeend ook hierin een expert te moeten raadplegen, en wel br Geerten Jan van Dijk te Bennekom.

We hebben van zijn ervaring en kennis dankbaar gebruik gemaakt in onze overwegingen. *De Nieuwe Psalmberijming* is gemaakt op de Geneefse melodieën en dat is ook uitdrukkelijk een uitgangspunt geweest: deze melodieën zijn bekend, zij kunnen ook de toets der tijden doorstaan en zijn daarom gehandhaafd in deze berijming. De vernieuwing van DNP ligt zuiver op het tekstuele vlak.

Dit geldt ook voor psalmen in de bundel *Weerklank* en in *de Herziende Psalmberijming van 1773*.

Door velen wordt gesteld dat de Geneefse melodieën slechts voor orgelbegeleiding geschikt zijn en niet voor begeleiding met een band of combo. Maar de praktijk wijst uit dat begeleiding door een band of combo goed mogelijk is en een nieuwe frisheid aan de oude melodieën geeft.

The Psalm Project bevat melodieën die (meer of minder herkenbare) eigentijdse bewerkingen van het Geneefs Psalter zijn, aangevuld met eigen melodieën. Daarbij wordt vooral gekeken naar hoe je de tekst het beste muzikaal kunt uitdrukken: is de Geneefse melodie daarvoor (nog steeds) geschikt, of is er een andere melodie nodig. Een deel van de bewerkingen is bedoeld als luisterlied en daarmee minder geschikt voor samenzang. De arrangementen zijn bedoeld voor een combinatie van instrumenten (wat voor veel jongeren duidelijk meerwaarde heeft), maar kunnen in principe ook op alleen een piano of een orgel worden gespeeld.

Psalmen voor nu laat niet alleen qua tekst maar ook qua muziek iets nieuws horen. De melodieën zijn ingewikkelder dan de Geneefse, met een veel gevarieerder ritme en andersoortige melodieën. Sommige psalmen echter doen ook weer heel traditioneel aan. De arrangementen zijn bedoeld voor een (wisselende) combinatie van instrumenten en zijn lang niet altijd eenvoudig. Maar ook deze zettingen kunnen in principe ook op alleen een piano of een orgel worden gespeeld. Een deel van de bewerkingen is bedoeld als luisterlied en daarmee minder geschikt voor samenzang. Of de psalmen die wél bedoeld zijn voor de samenzang inderdaad bruikbaar zijn voor de eredienst, daarover kan verschillend gedacht worden. Gemiddeld genomen zal een gemeente die de Geneefse psalmen en traditionele gezangen gewend is, moeite moeten doen deze melodieën te leren. Maar het helpt daarbij wel of een deel van de gemeente deze psalmzettingen al kent van andere bijeenkomsten of van het zelf beluisteren. Uit de praktijk blijkt dat het muzikale kleed van *Psalmen voor nu* heel herkenbaar is voor veel jongeren en (jong)volwassenen.

Voor de muziek in de eredienst mag een zeker niveau van kwaliteit gevraagd worden. De Geneefse psalmmelodieën hebben een kwaliteit die de toets kan doorstaan. De praktijk der

eeuwen wijst dit uit. Maar ook de projecten die nieuwe muziek bij de psalmen leveren hebben kwaliteit.

Muziek is tegelijk ook een kwestie van smaak en daarom zal de beoordeling van de muziek uiteen kunnen lopen. Wat voor de een passend in de eredienst is, is voor de ander in een
5 stijl die men niet graag in de eredienst hoort. Geneefse melodieën zijn voor de een een prachtig voertuig om het geloof te beleven en te belijden, terwijl voor de ander een modernere stijl veel aansprekender is. Zulks blijkt ook uit de enquête onder jongeren en te verwachten is dat dat niet alleen voor jongeren geldt.

Overigens, zelfs de Geneefse melodieën kunnen op zodanig verschillende wijze gezongen
10 worden, dat de beoordeling daarvan verschilt: voor wie de psalmen graag isoritmisch op een gedragen tempo zingt zal het wennen zijn als hij in een andere gemeente dezelfde melodieën ritmisch in een sneller tempo gaat meezingen. En andersom. Voor de eerste kan het snellere zingen oneerbiedig overkomen, voor de ander het langzamer zingen als somber of saai.

15 De nieuwere melodieën (vooral die van Psalmen voor Nu) zijn van een andere stijl dan de Geneefse melodieën. Binnen iedere stijl mag er gestreefd worden naar goede kwaliteit.

3.5. De enquête onder jongeren

3.5.1. Inleiding

20 Ten behoeve van de synode-opdracht 'zingbaarheid van de psalmen' is een enquête uitgezet onder jongeren van de CGK. Daartoe zijn alle 185 kerkenraden aangeschreven. De via internet in te vullen enquête is door 48 kerkenraden doorgestuurd naar jongeren in hun gemeenten; resultaten zijn uit 33 gemeenten ontvangen. Omdat de steekproef niet-representatief leek te gaan worden, is in overleg met het LCJ een aanvullende oproep
25 gedaan onder leden van het LCJ, waardoor aanvullend nog resultaten uit 20 gemeenten zijn ontvangen. In totaal zijn 330 enquêtes ontvangen.

Bij de analyse van de resultaten bleek het nuttig om enig onderscheid te kunnen maken tussen typen gemeenten, omdat er ten aanzien van de liturgie vrij grote verschillen zijn.

30 Omdat die verschillen echter moeilijk objectiveerbaar zijn, is besloten om een eenvoudige driedeling toe te passen (zie bijlage 1, waarin een uitgebreidere verantwoording van het onderzoek is opgenomen):

- gemeenten met een 'Bewaar het Pand-signatuur' (afkorting B).
- gemeenten behorend tot de middengroep (afkorting M)
- 35 - samenwerkende gemeenten (aangeduid met + of # in het jaarboek; afkorting S)

De betekenis van deze driedeling moet niet te absoluut worden genomen; het is alleen maar een manier om enige duiding te geven van het karakter van de gemeente.

Opgeteld levert dit het volgende beeld op:

	aantal gemeenten	aantal
respondenten		
groep B (gemeenten met een 'Bewaar het Pand-signatuur')	13	63
groep M (gemeenten behorend tot de middengroep)	26	164
groep S (samenwerkende gemeenten)	14	103
<i>totaal</i>	<i>53</i>	<i>330</i>

40

De onderzochte groep jongeren betrof de leeftijd van 11 tot en met 29 jaar. De 330 respondenten vormen een representatieve steekproef (zie de uitleg in bijlage 1). Bij de analyse van de resultaten zijn de leeftijden verdeeld in drie leeftijdscategorieën: 11-15 jaar (128), 16-19 jaar (114) en 20-29 jaar (88).

3.5.2. Resultaten

De eerste drie vragen betroffen de leeftijd, de gemeente en de berijmingen die in die gemeente worden gezongen. De inhoudelijke vragen volgen hierna. De resultaten zijn zeer kort samengevat. Voor een goed beeld van de enorme verscheidenheid en nuanceringen is het goed om kennis te nemen van de tabellen in bijlage 2.

Hierna zijn de aanduidingen van de psalmuitgaven vervangen door standaardafkortingen:

- DNP = De Nieuwe Psalmberijming (133 psalmen verschenen vanaf 2014)
- NB = Nieuwe Berijming (1968)
- OB = Oude Berijming (1773)
- Pvn = Psalmen voor nu (2005-2014)
- TPP = The Psalm Project (37 psalmen verschenen vanaf 2009)

Vraag 4. *Vind je de teksten van de gezongen psalmen goed te begrijpen? Of vind je ze moeilijk?*

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %¹:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
goed te begrijpen	4	6	1	10	2	4	3	9	2	3	3	7	8	12	7	27
soms moeilijk	8	6	1	15	6	6	3	15	2	9	5	16	17	20	9	46
bijna altijd moeilijk te begrijpen	3	10	1	14	3	6	1	10	<1	3	1	4	6	18	3	27
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

20 Toelichting bij: 'de teksten zijn soms moeilijk' (samenvattende tabel)

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
(Moeilijke) oude/ouderwetse woorden/zinnen	4	1	1	6	4	3	1	9	1	1	1	3	9	5	3	18
Als er moeilijke woorden worden gebruikt	2	1		3	3		1	3			1	1	5	1	1	7
concrete voorbeelden	1	1		1	1	1	2	4		3	2	5	1	5	4	10
overig	1	1		2	1	1		1	1	5	3	8	3	6	3	11
[niet ingevuld]	11	9	1	20	7	7	3	16	2	11	5	18	19	26	9	55
<i>totaal</i>	<i>18</i>	<i>12</i>	<i>2</i>	<i>32</i>	<i>14</i>	<i>12</i>	<i>7</i>	<i>34</i>	<i>4</i>	<i>19</i>	<i>11</i>	<i>34</i>	<i>34</i>	<i>43</i>	<i>20</i>	<i>100</i>

Analyse

Slechts ruim een kwart van de respondenten vindt de teksten goed te begrijpen. Een even grote groep vindt de tekst bijna altijd moeilijk te begrijpen en bijna de helft vindt dat de teksten soms moeilijk zijn.

¹ Percentages zijn per cel berekend; vanwege afronding op hele procenten kan een opgetelde 15% bestaan uit 8+5+1.

Als we kijken naar de verdeling van deze antwoorden over de groepen gemeenten, dan blijkt dat de drie groepen elkaar niet veel ontlopen, maar bij groep M is het aandeel 'bijna altijd moeilijk te begrijpen' relatief groot, bij groep B is juist het aandeel 'goed te begrijpen' relatief groot; groep S is min of meer gemiddeld. Een mogelijke verklaring is dat in de M-gemeenten wordt gezongen uit de OB (bij de helft van de respondenten zelfs uitsluitend), maar dat het taalgebruik van de OB relatief ver afstaat van de leefwereld van de meeste jongeren in die gemeenten. In de B-gemeenten wordt altijd uit de OB gezongen en de jongeren uit die gemeenten groeien op in een (kerkelijke) cultuur waarin het taalgebruik van de OB nog relatief goed wordt begrepen. Dat neemt niet weg dat ook in deze gemeenten slechts een minderheid de teksten goed te begrijpen vindt. In de S-gemeenten, ten slotte, wordt (ook of alleen) uit nieuwere berijmingen gezongen, waardoor het probleem van de M-gemeenten zich wat minder voordoet.

Wat betreft de verdeling over de leeftijden, is - zoals verwacht - het aandeel 'bijna altijd moeilijk te begrijpen' bij de jongsten groter dan bij de oudsten, maar ook bij die 20+-ers kan slechts een minderheid de teksten goed begrijpen (dat geldt zelfs voor hen die behoren tot een B-gemeente).

Bij degenen die de teksten soms moeilijk vinden, is gevraagd naar voorbeelden; 69 van de 152 (45%) hebben hierop geantwoord. De meest genoemde redenen zijn: oude (ouderwetse) woorden en/of moeilijke woorden. Met deze aanduidingen worden wellicht ook gevallen bedoeld die op zich wel duidelijk zijn, maar cultureel ver van de jongeren afstaan (getuige een deel van de genoemde concrete voorbeelden, zie bijlage 2). Een beperkter aantal noemt specifieke (categorieën) psalmen of de OB als geheel.

25 *Vraag 5. Sluiten de teksten van de psalmen aan bij jouw geloofsbeleving?*

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
ja	7	9	2	19	3	6	5	15	2	4	5	11	12	19	13	45
soms wel, soms niet	6	8	<1	15	6	5	2	14	2	8	2	12	13	22	5	41
nee	2	4		5	3	4		6	<1	2	1	3	5	9	1	15
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

30

Toelichting bij: 'soms wel, soms niet' en 'nee' (samenvattende tabel)

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
'soms wel, soms niet'																
- begrijpelijkheid / oude teksten	1	5		7	2	3	1	5	1	5	1	6	3	14	1	18
- inhoud en karakter van de psalm	1	<1		1	2	2	2	5		4	1	5	3	5	3	12
- overig	1	2		3	2	2	1	4		2		2	3	5	1	8
'nee'																
- begrijpelijkheid / oude teksten	1	5		6	3	4		7	1	2	1	3	4	11	1	16

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- inhoud en karakter van de psalm	1	<1		1									1	<1	<1	1
- overig	1	1		2	1	2		3			1	1	2	3	1	6
[niet ingevuld]	8	8	1	17	6	4	2	12	3	5	3	12	18	16	5	40
<i>totaal</i>	<i>14</i>	<i>21</i>	<i>1</i>	<i>36</i>	<i>15</i>	<i>16</i>	<i>4</i>	<i>36</i>	<i>4</i>	<i>18</i>	<i>5</i>	<i>28</i>	<i>31</i>	<i>56</i>	<i>10</i>	<i>100</i>

Analyse

Op de vraag 'Sluiten de teksten van de psalmen aan bij jouw geloofsbeleving?' antwoordt bijna de helft van de respondenten met 'ja'² en nog eens 41% met 'soms wel, soms niet'.

5 Slechts bij 15% is het antwoord 'nee'. Dat geeft een wat positiever beeld dan bij de vraag naar de begrijpelijkheid.

Als we kijken naar de verdeling van deze antwoorden over de groepen gemeenten, dan blijkt dat bij groep B tweederde 'ja' heeft geantwoord, terwijl dat bij de groepen M en S iets meer 'soms wel, soms niet' is dan 'ja'. Daarbij is het opvallend dat in groep M het accent verschuift van 'ja' naar 'soms wel, soms niet' op de overgang van -19 naar 20+; die accentverschuiving vindt bij groep S al plaats op de overgang van 11-15 naar 16+.

10

Van degenen die 'soms wel, soms niet' en 'nee' hebben ingevuld, heeft 60% ook de reden aangegeven. De reden voor een 'nee' is in ruim tweederde van de gevallen het feit dat de psalmteksten moeilijk te begrijpen en/of oud (niet van deze tijd) zijn. De reden voor 'soms wel, soms niet' is in bijna de helft van de gevallen dezelfde. Maar als goede tweede (30%) speelt de inhoud en het karakter van de psalm een rol, zowel in negatieve zin (wraakpsalmen) als in positieve zin (lofpsalmen, toepasbaarheid); bij de 16+-ers is deze reden zelfs ongeveer even belangrijk als de eerste reden.

20

Vraag 6. *Zou je de psalmen méér waarderen als je ze met meer eigentijdse woorden zou zingen?*

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

25

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
nee	5	5	1	11	3	6	4	13	2	5	3	10	11	15	8	33
ja	10	16	2	28	8	9	4	22	2	9	5	17	21	35	12	67
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

Toelichting bij: 'nee' (samenvattende tabel)

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
gehecht aan OB	2		1	3	1	5	2	8	1	7	6	15	4	13	9	25
belang van traditie		3		3	1	3	2	5					1	5	2	8
kwaliteitsverlies	2	1		3	1	1	2	4		3		3	3	5	2	9
niet nodig	5	4		9	2	5		6	1	2	1	4	8	10	1	19

² Opmerkelijk is dat daarvan 5% (17 respondenten) eerder heeft ingevuld dat de teksten bijna altijd moeilijk zijn te begrijpen.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
muziek is belangrijker	3	3		5	3	1	1	5					5	4	1	10
overig		2	1	3	2	1	2	5	1	3	1	5	3	5	4	12
[niet ingevuld / geen reden]	5	2	1	7	1	2	3	5	3		1	4	8	4	5	16
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>15</i>	<i>3</i>	<i>33</i>	<i>10</i>	<i>17</i>	<i>11</i>	<i>38</i>	<i>5</i>	<i>15</i>	<i>9</i>	<i>29</i>	<i>32</i>	<i>45</i>	<i>23</i>	<i>100</i>

Toelichting bij: 'ja' (samenvattende tabel)

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
begrijpelijkheid	7	15	2	25	7	10	1	18	<1	6	4	10	14	31	7	52
(ook) meer met het hart	1	5		6	3	3	4	10	2	5	2	9	6	13	6	25
hedendaagser	<1	<1		<1	<1			<1	<1	<1		1	1		2	
liever andere liederen		1		1	1			1					1	1		2
overig	2	<1		2		<1	<1	1		<1	<1	1	2	1	1	4
[niet ingevuld]	5	1	<1	7	1	<1	1	2	1	2	2	5	7	4	3	14
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>24</i>	<i>3</i>	<i>43</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>6</i>	<i>33</i>	<i>3</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>25</i>	<i>31</i>	<i>52</i>	<i>17</i>	<i>100</i>

5 Analyse

Op de vraag 'Zou je de psalmen méér waarderen als je ze met meer eigentijdse woorden zou zingen?' antwoordt tweederde van de respondenten met 'ja' en eenderde met 'nee'.

Hoewel de verschillen tussen de gemeenten niet groot zijn, is het percentage bij groep M het hoogst (70%) en bij B het laagst (60%) - eenzelfde patroon was zichtbaar bij de vraag over de begrijpelijkheid (4). Er is ook enig verschil tussen de leeftijdsgroepen: bij de 11- tot 15-jarigen antwoordt 72% met 'ja' en bij de 16+-ers 63 á 64%. Maar ook hier zijn de verschillen dus niet groot.

Van het overgrote deel van de respondenten is de reden van hun antwoord bekend. Van degenen die met meer eigentijdse woorden de psalmen willen zingen, geeft 52% als reden op dat het daardoor begrijpelijker wordt. Een stap verder gaat 25%: dit deel geeft aan dat de psalmen dan meer met het hart kunnen worden gezongen. Daarvoor worden verschillende bewoordingen gebruikt, zoals 'dan raakt het me meer', 'dan komen de psalmen dichterbij', 'dan kun je de Heere beter loven'. De 16+-ers noemen deze reden vaker dan de 11- tot 15-jarigen.

Van degenen die 'nee' hebben geantwoord geeft 25% als reden gehecht te zijn aan de OB: omdat ze erbij opgevoed zijn, omdat de OB mooi is of omdat het zo hoort; deze reden wordt vooral in groep B gegeven. Een iets ander accent legt 8% door het belang van de traditie te noemen. Bang voor kwaliteitsverlies (verkeerde betekenis, vrijer) is 9%. En 19% vindt het gewoon niet nodig; deze reden wordt vooral in groep S genoemd (wellicht omdat daar al uit meerdere berijmingen wordt gezongen). Een heel andere reden geeft echter 10%, namelijk dat vooral de muziek het probleem is: die is saai of ouderwets - eigentijdsere bewoordingen helpen dan niet; deze reden wordt alleen door de 11- tot 19-jarigen genoemd.

30 **Vraag 7.** Hierna staan wat voorbeelden van de berijming uit 1968 en De Nieuwe Psalmberijming.

Als je in de kerkdienst van jouw gemeente de Oude Berijming zingt, pak die er dan even bij. Wat vind je hiervan?

Psalm 117

Berijming 1968:

Loof, alle volken, loof de HEER,
roem, alle naties, roem zijn eer.
Want over ons is groot en wijd
zijn gunst en goedertierenheid,
voor eeuwig blijft zijn trouw bestaan.
Hef met ons halleluja aan!

De Nieuwe Psalmberijming:

Breng, volken, hulde aan de HEER.
Erken Hem, landen, geef Hem eer.
Zijn liefde stopt niet bij de grens.
zijn trouwe zorg geldt ieder mens.
In alle talen spreekt men luid
het heerlijk 'halleluja' uit!

Psalm 133

Berijming 1968:

Zie toch hoe goed, hoe lieflijk is 't dat zonen
van 't zelfde huis als broeders samenwonen.
Eén liefdeband houdt hen tezaam.
De zegen van Gods hoog verheven naam
daalt op hen neer vol zoete tederheid,
als olie die de priester wijdt.

De Nieuwe Psalmberijming:

Wat kan het vreugde en voldoening
geven
als mensen eensgezind in vrede leven,
als broers en zussen bij elkaar!
Het is als olie op Aärons haar
die heerlijk ruikt en druppelt naar omlaag
tot in zijn baard en op zijn kraag.

Als olie die Aärons baard en kleren
met geur doordringt, zo is de gunst des Heren
voor wie eendrachtig samen zijn.

Als dauw is het, die ligt zo mild en rein

op Hermons top en daalt op Sion neer.
't Wordt al een tuin voor God de Heer.

Jeruzalem! Hier geeft de HEER zijn zegen,
hier woont Hij zelf, hier wordt zijn heil
verkregen
en leven tot in eeuwigheid.

Het is als Hermons dauw die neer komt
stromen

tot hij op Sions heuvels is gekomen.

Van boven daalt de zegen neer!

Hoe heerlijk is de gave van de HEER:

Hij geeft aan wie in liefde samenleeft
het leven dat geen einde heeft.

- 5 Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
(algemeen ³) positief	2	4	1	7	1	3	<1	5		2	2	3	3	8	3	15
positief over beide	2	2		3	<1	1	1	2	1	<1	<1	1	3	3	1	6
positief over beide, maar om verschillende redenen	<1			<1	<1	1		1		1	<1	1	1	2	<1	2
positief over NB		1		1		<1	<1	1						1	<1	1
positiever over NB dan	1	<1		1	2	1	2	4	<1	2	1	3	3	2	2	8

³ Bij deze antwoorden is dus niet duidelijk of beide berijmingen (NB en DNP) worden bedoeld of alleen DNP.

over DNP																
positief over DNP	2	3		5	1	2	2	5	<1	2	<1	3	3	7	2	12
positiever over DNP dan over NB	<1	1		2	1	1		2	<1	1	<1	1	1	3	<1	4
beide hebben voor- en nadelen		1	<1	1	1	1	<1	2		1		1	1	2	1	3
DNP heeft voor- en nadelen	<1	1		1	1	1	1	3	1	1	<1	2	2	3	1	6
negatief over NB		<1		<1										<1		<1
negatief over DNP					<1	<1	<1	1	<1	1	1	2	1	1	1	3
liever OB	<1	1	<1	1	1	2	1	4	1	2	1	4	2	5	2	9
(algemeen ⁴) negatief		2	<1	3		2		2		1	<1	1		5	1	5
negatief over beide	1	2	<1	3	1			1		<1	1	1	2	2	1	5
liever liederen		1		1	<1			<1	<1	1		1	1	1		2
neutraal	1	1		2	1	<1	1	2	<1			<1	2	1	1	4
overig	2	2	<1	5	1		<1	1		1	1	1	3	2	1	7
[niet ingevuld / geen mening / niet serieus ingevuld]	3	1	<1	4	<1	<1	<1	1		<1	1	1	4	1	1	6
<i> totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

Analyse

- 5 Bij deze vraag wordt duidelijk of de 'nieuwe' berijming van 1968 (die bij bijna de helft van de respondenten niet in de kerkdienst wordt gebruikt) en De Nieuwe Psalmberijming een antwoord kunnen zijn op de problemen die een duidelijke meerderheid van de jongeren ervaart ten aanzien van de begrijpelijkheid van de tekst en de aansluiting bij hun geloofsbeleving. Daarbij moet dus worden beseft dat de berijming uit 1968 (NB) bij ruim de helft van de respondenten al wél bekend is. De Nieuwe Psalmberijming (DNP) wordt bij 28% van de respondenten al in de kerkdienst gezongen.
- 10 Afgezien van de 6% die deze vraag niet heeft beantwoordt, is 49% positief over de NB, DNP of beide; opvallend is dat dit percentage ongeveer even hoog is bij de groepen S, M en B. Een genuanceerd oordeel heeft 9%: men noemt voor- en nadelen bij beide of bij alleen DNP; 4% geeft een reactie in 'neutrale' bewoordingen. Een negatieve beoordeling over de NB, DNP of beide geeft 22%; daaronder begrepen is 9% met een voorkeur voor de
- 15 OB, waarvan slechts een deel NB en DNP afwijst (een voorkeur hebben, betekent nog geen afwijzing van het andere) én 3% die negatief is over DNP maar niets zegt over de NB. Achter deze percentages gaan zeer veel verschillende antwoorden schuil. Doordat de meesten slechts korte antwoorden hebben gegeven, moeten we ook voorzichtig zijn om al te stevige conclusies te trekken. Meninge kunnen genuanceerder zijn dan wat in het kort
- 20 is opgeschreven. Daar komt bij dat waarschijnlijk de helft van de respondenten geen andere voorbeelden kent van de NB en DNP dan de twee psalmen die ze in de enquête hebben gezien. Het zou dus kunnen zijn dat het oordeel van hen wat anders zou zijn geweest (zowel positiever als negatiever) als dit deel een bredere selectie had gezien. De analyse wordt wat bemoeilijkt door het feit dat bij 15% van de positieve en 5% van de
- 25 negatieve antwoorden onduidelijk is op welke berijming het antwoord betrekking heeft. Mogelijk reageert men dan vooral op de relatief nieuwe en afwijkende DNP en moeten

⁴ Bij deze antwoorden is dus niet duidelijk of beide berijmingen (NB en DNP) worden bedoeld of alleen DNP.

deze percentages dus vooral opgeteld worden bij respectievelijk 'positief over DNP' en 'negatief over DNP'.

Als we, met deze kanttekeningen, wat meer in detail naar de antwoorden kijken, dan valt het op dat bij de positieve antwoorden de woorden 'begrijpelijk' en 'mooi' vaak gebruikt worden - in zekere zin een weerspiegeling van het belang dat (blijkens de antwoorden op de eerdere vragen) wordt gehecht aan begrijpelijkheid, inhoud en karakter van de psalm en het zingen met het hart.

De positieve waardering voor de NB betreft niet alleen de begrijpelijkheid, maar vaak ook de poëtische kwaliteit, de diepere inhoud, de gevoelswaarde of het meer op de (vertrouwde) OB lijken. DNP wordt vooral vanwege de begrijpelijkheid geprezen. Dat begrijpelijkheid relatief belangrijker is voor de waardering, wordt bevestigd door het feit dat een duidelijke keuze vaker in het voordeel van DNP uitvalt dan van de NB: 16% tegen 9% (hierbij zijn 'positief' en 'positiever dan over...' opgeteld).

Als bij DNP gewezen wordt (door 6%) op voor- en nadelen, dan wordt als *nadeel* het spiegelbeeld genoemd van dat wat anderen als positief noemden bij de NB, namelijk: een geringere poëtische kwaliteit, oppervlakkiger, minder gevoelswaarde en het teveel afwijken van de (vertrouwde) OB. Dat overheerst ook bij de 3% die negatief is over DNP en bij de 8% die de NB verkiest boven DNP.

Het deel dat béide berijmingen te moeilijk, ouderwets of saai vindt, is ongeveer 10%. Aan de andere kant bevindt zich de 9% die een voorkeur heeft voor de OB, waarbij het opmerkelijk is dat die voorkeur voor een deel wordt uitgesproken door jongeren die in de kerkdienst ook andere berijmingen zingen.

Dat brengt ons op een andere opvallende uitkomst: als wordt gekeken naar de antwoorden uit gemeenten waar relatief veel jongeren hebben meegewerkt (waar de antwoorden dus onderling kunnen worden vergeleken), is duidelijk dat het haast onmogelijk is om met één berijming álle jongeren tevreden te stellen. In gemeenten waar alleen de OB wordt gezongen, is ongeveer de helft positief over het zingen van NB en/of DNP. Een deel van deze jongeren ziet daar zelfs heel duidelijk naar uit. Maar er is dan ten dele nog wel verschil in waardering voor NB en DNP (hoewel dat geen echt hoge percentages zijn). En aan de andere kant is er in gemeenten waar verschillende berijmingen worden gezongen, een gedeelte (zij het een minderheid) voor wie de nieuwere berijmingen nog niet 'goed genoeg' zijn óf die juist de voorkeur geeft aan de OB.

Al met al geven de uitkomsten een sterk gedifferentieerd én genuanceerd beeld.

Vraag 8. Maakt het voor jou uit in welke muziekstijl de psalmen worden gezongen?

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
nee	7	8	2	16	3	5	2	10	2	5	4	10	12	18	7	36
ja	9	13	1	23	9	9	6	24	2	10	5	16	20	32	12	64
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>31</i>	<i>50</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

40

Toelichting bij: 'ja' (samenvattende tabel)

45

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
vlotter/vrolijker	4	5		9	2	1	<1	4		<1		<1	6	7	<1	14
meer/andere instrumenten	1	4		5	5	2	<1	8		<1	<1	1	6	7	1	13
eigentijds	1	2		3	1	1	<1	3	<1	1		1	3	4	<1	8
ritmisch zingen	<1		<1	1		1	1	2		2	1	3	<1	3	3	7
afstemming stijl op tekst	1			1	1		2	3	<1	3	2	6	2	3	4	10
meer variatie					<1	<1		1	1			1	1	<1		2
anders is begrijpelijker	<1	1		2	<1	<1		1		<1		<1	1	2		3
anders is beter	<1	1		1		<1		<1					<1	1		2
verschillend effect					1	3	1	5	<1		<1	1	1	3	1	6
liever liederen	2	1		3									2	1		3
moet zingbaar zijn voor hele gemeente										1	<1	1		1	<1	1
niet (teveel) veranderen	1	1		3	1	2	1	5	<1	4	1	6	3	7	3	13
overig		2	<1	2			1	1		1	1	2		3	2	5
[niet ingevuld]	2	3	1	6	1	2	1	5		1	1	2	4	7	3	13
<i>totaal</i>	<i>13</i>	<i>21</i>	<i>2</i>	<i>36</i>	<i>14</i>	<i>15</i>	<i>9</i>	<i>38</i>	<i>3</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>26</i>	<i>30</i>	<i>51</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

Analyse

Op de vraag 'Maakt het voor jou uit in welke muziekstijl de psalmen worden gezongen?' zegt bijna tweederde van de respondenten 'ja' en bijna eenderde 'nee'. De percentages zijn in de drie groepen gemeenten vrijwel hetzelfde. Bij de 16- tot 19-jarigen is het percentage 'ja' iets hoger dan bij de andere leeftijdsgroepen.

Uit de antwoorden op vraag 10 (over de beoordeling van eigentijdse vormen van psalmzingen) blijkt overigens dat nogal wat respondenten die 'nee' antwoorden op vraag 8, er blij van geven dat de muziekstijl tóch uitmaakt, zowel in de positieve als in de negatieve waardering van eigentijdse vormen.

Bij degenen die 'ja' hebben geantwoord, is ook naar de reden gevraagd en daar heeft 87% een antwoord op gegeven. De antwoorden vallen in enkele hoofdgroepen uiteen: 59% wil een bepaalde vorm van verandering, 13% wil niet (teveel) veranderen en 6% constateert dat verschillende muziekstijlen een verschillend effect hebben (inclusief: door hen verschillend gewaardeerd worden, zonder concreet te worden).

De gewenste verandering die het hoogste scoort (14%) is vlottere en/of vrolijkere muziek; met name de 11- tot 15-jarigen vragen daarom. Een goede tweede (13%) is: begeleiding door andere instrumenten dan het orgel of in plaats van het orgel; alleen de 20+-ers noemen dit nauwelijks. Wellicht een samenvatting van beide geeft nog eens 8% door te pleiten voor meer eigentijdse muziek. Een eerste stap op dat pad is in gemeenten waar 'op hele noten' wordt gezongen, ritmisch te gaan zingen: 7% van de respondenten pleit daarvoor. Daarnaast pleit 12% voor meer variatie, met name (10%) door de muziekstijl meer op de tekst af te stemmen, zodat bijvoorbeeld een psalm met een jubelende tekst duidelijker verschilt van een klaagpsalm (uit de antwoorden blijkt dat voor veel jongeren de opgewektere Geneefse melodieën niet goed als 'vrolijk' herkenbaar zijn).

Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich jongeren die pleiten voor het behouden van de huidige muziekstijl (Geneefse melodieën met orgelbegeleiding) of althans het behouden van waardevolle aspecten daarvan, zoals: eerbiedig zingen, Geneefse melodieën, of orgelbegeleiding. Opmerkelijk genoeg wordt daar niet alleen in groep B (15%), maar ook in groep M (14%) en in groep S (11%) aandacht voor gevraagd.

Over die orgelbegeleiding is nog iets meer te zeggen. Ook bij vraag 10 (over de beoordeling van eigentijdsere vormen van psalmzingen) is daarover door een aantal respondenten een uitspraak gedaan. Als we beide vragen samen nemen, heeft 14% van de respondenten daar iets over gezegd. Ruim de helft (van die 14%) is negatief over het orgel, 5 ruim een kwart wil afwisseling met een of meer andere instrumenten en de rest is juist positief over orgelspel.

Vraag 9. Er zijn inmiddels voorbeelden van psalmberijmingen in een meer eigentijdse muziekstijl. Luister eens naar de volgende voorbeelden:

- 10 - psalm 72 door The Psalm Project: [psalm 72](http://www.youtube.com/watch?v=FUSZntoP6tA)
 (www.youtube.com/watch?v=FUSZntoP6tA)
 - psalm 23 uit Psalmen voor nu: [psalm 23](http://www.youtube.com/watch?v=3-cNtoqFzAo) (www.youtube.com/watch?v=3-cNtoqFzAo)
 - psalm 25 uit Psalmen voor nu: [psalm 25](http://www.youtube.com/watch?v=sCYZB5oiJ-g) (www.youtube.com/watch?v=sCYZB5oiJ-g)
 15 Kende je deze voorbeelden al?

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
ik ken beide	2	2	<1	4	2	2	2	5	2	6	4	11	6	9	5	21
ik ken TPP	1	2	<1	3	2	4	2	7	<1	2	2	5	3	8	4	15
ik ken Pvn	6	2		8	3	1	1	5	2	2	1	4	10	5	2	17
ik ken beide niet	5	15	2	22	5	9	4	17	<1	4	2	7	10	28	8	46
[niet ingevuld]	1			1									1			1
<i>totaal</i>	<i>15</i>	<i>21</i>	<i>3</i>	<i>39</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>8</i>	<i>35</i>	<i>4</i>	<i>14</i>	<i>8</i>	<i>27</i>	<i>30</i>	<i>51</i>	<i>19</i>	<i>100</i>

20 Analyse

Als voorbereiding op de laatste vraag, is gevraagd naar de bekendheid met twee psalmberijmingen in een meer eigentijdse muziekstijl: The Psalm Project (TPP) en Psalmen voor nu (Pvn). Verschil tussen beide is dat TPP vaak wel uitgaat van bestaande berijmingen én (min of meer) van de Geneefse melodieën⁵, terwijl Pvn uitgaat van een 25 nieuwe berijming en nieuwe melodieën. Bij beide is sprake van eigentijdse arrangementen met bijpassende instrumentatie. Ook is het bij beide zo dat niet alle bewerkingen bedoeld zijn voor de samenzang: deze zijn meer bedoeld als 'luisterlied'.

Uit de antwoorden blijkt dat 21% beide kent, 15% alleen TPP en 17% alleen Pvn; 46% geeft aan beide niet te kennen. Overigens blijkt dat meerdere respondenten zich niet 30 bewust zijn van het feit dat in hun gemeente van Pvn gebruik wordt gemaakt (waar andere respondenten uit hun gemeente wél melding van maken). Voor het beoordelen van TPP en Pvn bij vraag 10 moest in ieder geval een belangrijk deel van de respondenten het doen met de muzikale voorbeelden, zonder andere voorbeelden te kennen.

35 **Vraag 10.** Wat vind je van deze voorbeelden, ook in vergelijking met hoe psalmen in jouw gemeente worden gezongen?

⁵ In het voorbeeld is de Geneefse melodie van psalm 72 wel herkenbaar, maar ritmisch gemoderniseerd (syncopen die tot een subtiele 'swing' leiden) en de tweede helft vrij sterk aangepast.

Resultaten (uitgesplitst per leeftijdscategorie, daarbinnen per groep gemeenten, en totaal) in %:

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
positief ⁶	5	12	2	19	6	5	2	13	1	3	2	6	12	21	5	38
positief over TPP						<1	<1	1						<1	<1	1
positiever over TPP dan over Pvn	2	1		3	1	1	1	2		2	1	3	3	3	2	8
positief over Pvn	1			1	1	<1		1	1			1	2	<1		2
positiever over Pvn dan over TPP					<1	<1		1		<1		<1	<1	1		1
er zijn voor- en nadelen					<1	1	1	3	1	2	<1	3	1	3	2	6
negatief over TPP			<1	<1											<1	<1
negatief over Pvn									<1		<1		<1			<1
kan beter	1	2		3	1	1	<1	2	<1	2		2	2	5	<1	6
liever traditionele psalmen	1		<1	1		1	1	2	<1		1	2	1	1	3	5
niet in de kerkdienst (algemeen ⁷) negatief	1	1		2	2	1	1	4	<1	1	1	2	<1	3	2	5
neutraal	2	2	<1	3	1	1	<1	3	<1	2	1	3	4	5	2	9
liederen naast traditionele psalmen									<1	<1		1	<1	<1		1
overig		1		1					<1	<1	1	1	<1	1	1	2
[niet ingevuld / geen mening / niet serieus ingevuld]	3	2	<1	5	1	1		2		1		1	3	4	<1	8
totaal	15	21	3	39	12	15	8	35	4	14	8	27	31	50	19	100

5

Analyse

Bij de laatste vraag gaat het om een beoordeling van de meer eigentijdse muziekstijl van The Psalm Project (TPP; met één voorbeeld) en Psalmen voor nu (Pvn; met twee voorbeelden).

- 10 Afgezien van de 8% die deze vraag niet heeft beantwoord, is 50% positief. Meestal geldt dat oordeel (waarschijnlijk) over beide. Bij degenen die beide vergelijken, kiest 8% voor TPP en 1% voor Pvn. Er is wel wat verschil tussen de groepen gemeenten: in groep S is 55% positief, in groep M 50% en in groep B 40%. De verschillen tussen de leeftidsgroepen zijn nog wat groter: van de 11- tot 15-jarigen is 58%, van de 16- tot 19-jarigen 51% en van de 20+-ers 36%. Als we kijken naar de reden van een positieve beoordeling, dan zien we een duidelijke parallel met de redenen die bij vraag 8 (muziekstijl) zijn genoemd. De meest genoemde reden is dat deze muziek mooi(er), leuk(er), beter, vlotter of moderner is, maar ook het gebruik van meer/andere

⁶ Bij deze antwoorden is bij slechts 8 antwoorden duidelijk dat het om zowel TPP als Pvn gaat; bij de rest is niet duidelijk of beide worden bedoeld of alleen een van beide (waarschijnlijk vooral beide).

⁷ Bij deze antwoorden is bij slechts 2 antwoorden duidelijk dat het om zowel TPP als Pvn gaat; bij de rest is niet duidelijk of beide worden bedoeld of alleen een van beide (waarschijnlijk vooral beide).

muziekinstrumenten wordt vrij vaak genoemd. Wat minder vaak wordt genoemd dat de psalmen zo beter te begrijpen zijn.

5 Voor- en nadelen noemt 6% (allen 16+-ers); als nadeel wordt met name de haalbaarheid genoemd: meezingbaarheid en draagvlak in de gemeente. Voor 6% van de respondenten zijn de voorbeelden wel (deels dan wel min of meer) goed, maar het kan duidelijk beter; verschillen in smaak spelen hierbij een rol. Een reactie in 'neutrale' bewoordingen geeft 9% (namelijk: of het al dan niet anders is dan ze gewend zijn, dat het voor hen 'niet hoeft', of: 'mooi, maar niet als vervanging van traditionele psalmen').

10 Een negatieve beoordeling over TPP, Pvn of (meestal) beide geeft 18%. Deze groep valt in drieën uiteen. Er is een groep die liever op een traditionele manier psalmen zingt (5%, vooral - maar niet uitsluitend - afkomstig uit groep B). Daarnaast is er een groep die op zich (meestal) wel positief is over TPP en Pvn, maar ze niet geschikt acht voor de kerkdienst (5%; alleen uit groep M en B). De rest (8%) geeft in zijn algemeenheid een negatieve reactie (die uiteen kan lopen van 'ook saai' tot juist 'te modern'; deze groep is dus meer uitgesproken dan die van 'kan beter'). De negatieve beoordeling wordt veel vaker gegeven door jongeren uit groep B (37%) dan door jongeren uit de groepen M en S (beide 14%).

20 Als wordt gekeken naar de antwoorden uit gemeenten waar relatief veel jongeren hebben meegewerkt, en waar de antwoorden dus onderling kunnen worden vergeleken, dan is duidelijk dat het haast onmogelijk is om met één muziekstijl alle jongeren tevreden te stellen. Dat is dus een opvallende parallel met de uitkomst van de vraag over de 25 berijmingen. In gemeenten waar bijvoorbeeld al Psalmen voor nu worden gezongen, is een vrij groot deel enthousiast, een minderheid heeft liever de traditionele psalmen, maar een andere minderheid wil een andere (eigentijdse) stijl. En in gemeenten waar niet-ritmisch wordt gezongen, zijn er jongeren die dat prima vinden, maar is er ook een grote groep die liever op een eigentijdse manier zou zingen. Daarnaast zijn er jongeren die er neutraal 30 tegenover staan of zich zorgen maken over de andere gemeenteleden. Al met al geven de uitkomsten - evenals die bij de berijmingen - een sterk gedifferentieerd én genuanceerd beeld.

3.5.3. Conclusies en aanbevelingen

35 De vervolgoopdracht van de synode ('een onderzoek te doen onder jongeren en hen actief te betrekken bij de bezinning') sluit aan op de vraagstelling van de synode van 2013 'of met name jongeren vandaag de inhoud van de psalmen zich geestelijk eigen kunnen maken als ze gezongen worden in de bekende berijmingen (van 1773 en 1968) op de gebruikelijke (Geneefse) melodieën'.

40 In dit onderzoek is het 'geestelijk eigen maken' in stappen bekeken: zijn de teksten moeilijk te begrijpen, sluiten ze aan bij de geloofsbeleving van de jongeren en zouden eigentijdse woorden dan wel eigentijdse muziek kunnen leiden tot meer waardering voor de psalmen? Bij de derde stap is dat eerst 'in theorie' gevraagd en vervolgens aan de hand van concrete voorbeelden: de berijming van 1968 (onbekend voor ruim de helft van de respondenten) en 45 De Nieuwe Psalmberijming (onbekend voor bijna driekwart van de respondenten).

Zingbaarheid van de teksten

In het vorige rapport van deputaten werd over de zingbaarheid van de *teksten* niet echt ingegaan op de begrijpelijkheid. Uit dit onderzoek is gebleken dat slechts voor een kwart 50 van de respondenten de 'klassieke' berijmingen goed zijn te begrijpen. Een even grote

groep vindt de tekst bijna altijd moeilijk te begrijpen en bijna de helft vindt dat de teksten soms moeilijk zijn. Hoewel er enig verschil is tussen de groepen gemeenten en de leeftijden, blijkt dit patroon zich toch heel breed voor te doen. Het is dus niet verstandig om dit probleem te ontkennen of niet na te denken over oplossingen.

5 Bij de aansluiting op de eigen geloofsbeleving ontstaat een wat positiever beeld. Maar nog steeds ervaart iets meer dan de helft van de respondenten in meer of mindere mate een probleem. De oorzaak daarvan ligt met name in de begrijpelijkheid, de 'culturele afstand' en de inhoud van de psalmteksten.

10 Dat er winst is te bereiken met een inspanning om de begrijpelijkheid te verbeteren, blijkt uit het feit dat tweederde van de respondenten aangeeft dat ze de psalmen dan meer zouden waarderen. Opvallend is dat daarbij de verschillen tussen de groepen gemeenten en de leeftijden vrij klein zijn. Dit biedt dus 'in de breedte' perspectief.

15 Hoe die begrijpelijkheid dan precies verbeterd kan worden, is vervolgens de vraag. De helft van de respondenten reageert positief op de gegeven voorbeelden (verschillen tussen de groepen gemeenten zijn er nauwelijks). Voor veel respondenten is de berijming van 1968 (NB) al duidelijker dan de oude berijming (OB). Maar de meeste aandacht is uitgegaan naar De Nieuwe Psalmberijming (DNP). Naast de waardering voor de begrijpelijkheid van deze berijming (wat ook precies de bedoeling was van de auteurs) is er ook kritiek te horen, zij het bij een beperkt deel van de respondenten. Vergeleken met de 20 berijming van 1968 vinden ze dat DNP een geringere poëtische kwaliteit heeft, oppervlakkiger is, minder gevoelswaarde heeft en teveel afwijkt van de (vertrouwde) oude berijming.

25 Geconcludeerd kan worden dat het haast onmogelijk is om met één berijming alle jongeren tevreden te stellen. In gemeenten waar alleen de OB wordt gezongen, is ongeveer de helft positief over het zingen van NB en/of DNP. Een deel van deze jongeren ziet daar zelfs heel duidelijk naar uit. Maar er is dan ten dele nog wel verschil in waardering voor NB en DNP (hoewel dat geen echt hoge percentages zijn). En aan de andere kant is er in gemeenten waar verschillende berijmingen worden gezongen, een gedeelte (zij het een minderheid) voor wie de nieuwere berijmingen nog niet 'goed genoeg' zijn óf die juist de voorkeur geeft 30 aan de OB.

Dat leidt tot de *aanbeveling* om in de liturgie bewuste keuzes te maken ten aanzien van de te gebruiken berijming. Daarbij heeft die berijming de voorkeur die inhoudelijk goed aansluit bij de grondtekst, zo begrijpelijk mogelijk is en tekstueel een goede kwaliteit heeft. Als wordt gekozen voor één 'standaardberijming', kan niet voor alle psalmen aan de 35 drie criteria worden voldaan. Door te variëren in de te kiezen berijming kan wél aan de drie criteria worden voldaan. Dat betekent bijvoorbeeld dat gekozen wordt voor een OB- of NB-versie met name in die gevallen dat die versie een hoge 'gevoelswaarde' heeft en tevens goed te begrijpen is. En dat gekozen wordt voor een DNP-versie (of die van Psalmen voor nu, zie later) in die gevallen dat de begrijpelijkheid daardoor sterk wordt 40 verbeterd, zonder dat dat ten koste gaat van de inhoud en de tekstuele kwaliteit.

Zingbaarheid van de melodieën

In het vorige rapport van deputaten werd over de zingbaarheid van de *melodieën* geconcludeerd: 'De kracht van de melodieën is zo groot, dat een begeleiding in 45 verschillende muziekstijlen en met uiteenlopende muziekinstrumenten heel goed mogelijk is. Ook zonder enige begeleiding blijven ze sterk en goed zingbaar. Die kwaliteit is te danken aan de duidelijke en eenvoudige ritmiek, aan het bereik van de melodieën (voor iedere stemsoort haalbaar) en aan de stilistische eenheid.'. Deze conclusie sluit op zich wel aan bij de letterlijke betekenis van het begrip 'zingbaar' uit de opdracht, maar niet bij het 50 feitelijke probleem dat met die term werd bedoeld, namelijk dat de muziekstijl van het

klassieke psalmzingen (Geneefse melodieën begeleid door een orgel) ver afstaat van de muziekstijlen die onder (al dan niet christelijke) jongeren populair zijn - en overigens niet alleen onder jongeren, zoals terecht ook verderop in hetzelfde rapport werd geconcludeerd. Vandaar dat in dit onderzoek is gekeken naar twee alternatieve muziekstijlen: die van The Psalm Project (TPP), waarbij meestal is uitgegaan van (meer of minder aangepaste) Geneefse melodieën en in eigentijdse arrangementen met bijpassende instrumentatie (en meestal) bestaande berijmingen), en die van Psalmen voor nu (Pvn), waarbij zowel tekst als muziek nieuw is. Over Pvn merkte het vorige deputatenrapport op: ‘De muzikale vormgeving doet vooral denken aan het genre luisterliederen, maar verreweg de meeste muziek is voor gemeentezang niet geschikt, doordat elementaire voorwaarden voor samenzang niet in acht worden genomen. Het is overigens de vraag of jongeren zich herkennen in deze muzikale stijl. Zo eenduidig is de jongerencultuur nu ook weer niet.’ In dit onderzoek is niet getoetst of Pvn al dan niet voldoet aan elementaire voorwaarden voor samenzang, maar duidelijk is dat de voor Pvn kenmerkende melodieën lijken op die van bundels als Opwekking - die (in al hun veelvormigheid) zijn samengesteld met het oog op de samenzang. Dat die samenzang in de praktijk geen problemen hóeft op te leveren, blijkt uit de praktijk in evangelische gemeenten én in een deel van de gemeenten die behoren tot de gereformeerde gezindte. Uiteraard is met name de variatie en aard van de ritmiek sterk afwijkend van die van de Geneefse melodieën, maar wel geworteld in de hedendaagse cultuur die iedereen kan waarnemen die gebruikmaakt van de media. Het is dus bovenal een kwestie van gewenning (en de inspanning die dat kost, zal per persoon en per gemeente verschillen).

Uit dit onderzoek blijkt dat een duidelijke meerderheid van de respondenten aanpassingen van de muzikale stijl belangrijk vindt. Het gaat daarbij met name om een vlottere stijl, waarbij ook wordt gewezen op het duidelijker tot uiting brengen van (karakter)verschillen tussen psalmen. Daarnaast wordt vaak aandacht gevraagd voor het gebruik van meer instrumenten (naast of in plaats van het orgel). De verschillen tussen de groepen gemeenten zijn niet opvallend; wel is zichtbaar dat dit onderwerp wat minder speelt bij de 20+-ers⁸. Aan de andere kant zijn er ook jongeren (15% in groep B tot 11% in groep S) die expliciet pleiten voor het behouden van de 'klassieke' muziekstijl of althans het behouden van waardevolle aspecten daarvan, zoals: eerbiedig zingen, Geneefse melodieën, of orgelbegeleiding.

Geconfronteerd met enkele voorbeelden van meer eigentijdse psalmzettingen, is de helft van de respondenten positief (variërend van 40% in groep B tot 55% in groep S). Van de andere helft reageert 18% negatief. Redenen voor een genuanceerd tot negatief antwoord blijken divers te zijn: vraagtekens bij draagvlak of geschiktheid voor samenzang, een duidelijke voorkeur voor de 'klassieke' muziekstijl of juist een voorkeur voor een verdergaande vernieuwing van muziekstijl.

Dat leidt tot de *aanbeveling* om in de liturgie ook ten aanzien van de muziekstijl bewuste keuzes te maken en zo mogelijk daarin te variëren. Daarbij kan het in gemeenten waar alleen met orgel wordt begeleid al veel uitmaken als ook andere instrumenten worden ingezet. In veel andere gemeenten is er reeds goede ervaring met het variëren tussen de 'klassieke stijl' en meer eigentijdse als die van TPP en Pvn. Daarbij lijkt het interessant om

⁸ Waarom dat zo is, is niet zeker. Enerzijds kan een verklaring zijn dat jongeren die kiezen voor een andere muziekstijl voor een deel al naar een andere kerk zijn gegaan (of niet meer naar een kerk gaan) en dus niet meer tot de respondenten van boven de 20 behoren. Anderzijds kan het ook zo zijn dat een (klein) deel van de 20+-ers de muziekstijl minder belangrijk vinden dan toen ze zelf jonger waren.

wat meer gebruik te maken van TPP⁹, dat een brug wil slaan tussen de klassieke en de meer eigentijdse stijl.

Ten slotte

5 Door verschillende jongeren uit gemeenten waar alleen uit de OB wordt gezongen is gepleit voor het ongemoeid laten van de klassieke psalmen als dat belangrijk is voor ouderen, zolang er maar ruimte komt voor het zingen van bijvoorbeeld Opwekking. Dit is al de praktijk in nogal wat gemeenten waar de psalmen uit zowel de OB als de NB worden gezongen. Of deze 'voor ieder wat wils'-oplossing het beste antwoord is, is echter de vraag. Weliswaar kan daardoor de tevredenheid over de liturgie onder jongeren (en ouderen) 10 worden vergroot. Maar daar staat tegenover dat de (ongewijzigde) psalmen bij een groot deel van de jongeren wel te boek blijven staan als moeilijk en ouderwets. En dat komt het (met het hart) zingen van psalmen niet ten goede. Het kan er juist toe leiden dat het zingen van psalmen (verder) onder druk kan komen te staan. Daarom worden hierboven toch wat andere aanbevelingen gedaan, juist omdat uit de enquête blijkt dat er wel degelijk 15 draagvlak onder jongeren is om de psalmen meer te gaan waarderen. Daarom is het dus zeker de inspanning waard om de zingbaarheid van de psalmen te vergroten.

3.6. Gesprek met deputaten kerkjeugd en onderwijs en de jeugdbonden

20 De GS van 2016 gaf de opdracht deputaten kerkjeugd en onderwijs en de beide jeugdbonden CGJO en LCJ te betrekken bij de bezinning op de huidige jeugd- en muziekcultuur. In eerste instantie hebben uw deputaten geprobeerd om het onderzoek dat deputaten kerkjeugd, i.s.m. de bonden ging uitvoeren, samen te voegen met het onderzoek dat de GS aan deputaten kerkjeugd en onderwijs had opgedragen. We wilden voorkomen dat kerkenraden en jeugdwerkers tot twee keer toe binnen korte tijd met een enquête 25 geconfronteerd zou worden: dat vergroot het enthousiasme om deel te nemen meestal niet. Uiteindelijk is echter op die weg niet verder gegaan: het onderzoek van deputaten kerkjeugd en onderwijs was veel breder en dat van deputaten eredienst veel specifieker; combinatie zou aan beide onderzoeken te kort doen. Bovendien bleek dat deputaten kerkjeugd en onderwijs voortvarend te werk gegaan waren en het voor ons niet meer 30 mogelijk was samen op te gaan. Wel hebben wij onze bevindingen gedeeld met deputaten kerkjeugd en onderwijs. We hebben het in 3.1. van dit rapport opgenomen verslag besproken, met name de conclusies en aanbevelingen. Het bleek aan te sluiten op hun bevindingen en zo konden zij onze conclusies en aanbevelingen met hun kennis en ervaring bevestigen. 35 Datzelfde gold ook voor het LCJ en de CGJO, die beide een vrij uitgebreide schriftelijke reactie op de analyse, de conclusies en de aanbevelingen hebben gegeven.

4. Het uitspreken van de groet en de zegen door niet-predikanten in de eredienst

4.1. Inleiding

40 Nadat deputaten aan de GS van 2016 een rapport over de groet en zegen door niet-predikanten in de eredienst had gepresenteerd en dit de vergadering dit besproken had, beloost de GS van 2016 om 'een nieuwe, meer specifieke opdracht te verlenen voor een studie met daarbij de volgende vragen/aandachtspunten: in welke verbanden brengt de Bijbel de zegen ter sprake? Welke consequenties heeft dit voor de aard van de zegen in de 45 eredienst en de relatie tussen ambt en zegen? Hoe functioneert de zegen in de bredere christelijke traditie?, en de bevindingen van dit onderzoek te rapporteren op de GS 2019.' Het resultaat van een voortgezette studie naar de aandachtspunten en vragen van de GS 2016 treft u hierbij aan. De Bijbelcitaten zijn genomen uit de Herziene Statenvertaling.

⁹ Dat kan uiteraard slechts voor de 37 tot op heden gepubliceerde psalmen.

4.2. Bijbelse gegevens

4.2.1. De zegen in het Oude Testament

Al vanaf het begin van het Oude Testament komt de zegen ter sprake. Het Hebreeuwse woord is '*beracha*', dat is afgeleid van het werkwoord '*barach*'. In Genesis 1:22 horen we hoe God de vissen en de vogels zegent. Hij zei: 'Wees vruchtbaar, word talrijk, en vervul het water van de zeeën; en laten de vogels talrijk worden op de aarde.'

We vernemen hier het woord en de inhoud van de zegen, in dit geval het vermogen tot voortplanting en uitbreiding. Dit is ook het geval bij de zegen waarmee God de mens zegent, vers 28: 'Wees vruchtbaar, word talrijk, vervul de aarde en onderwerp haar, en heers over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht en over al de dieren die over de aarde kruipen.' De zegen geeft hier de mens gezag over de schepping.

De betekenis van de zegen in het begin van de Bijbel is heel breed en heeft universele dimensies. Leven en levensontplooiing zijn zegen van God. God zelf is de bron van de zegen. Na de zondeval heeft God de zegen niet tenietgedaan: we horen in Genesis 9:1 zegenwoorden als in Genesis 1.

Als God Abram roept om te gaan naar het land dat God hem wijzen zou, geeft Hij hem daarbij zijn zegen (Gen. 12:2,3): 'Ik zal u tot een groot volk maken, u zegenen en uw naam groot maken; en u zult tot een zegen zijn. Ik zal zegenen wie u zegenen, en wie u vervloekt zal Ik vervloeken; en in u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden.'

Wat we hier onder andere zien is dat Abram als gezegende zegen zal verspreiden.

Uit vers 3 kunnen we onder meer opmaken dat ook mensen kunnen zegenen, maar tegelijk dat ze tevens kunnen vervloeken. De vervloeking is de tegenpool van de zegen.

Eveneens wordt aangegeven dat de Heere anderen zal behandelen overeenkomstig hun houding tegenover Abram.

In dezelfde lijn als genoemde Bijbelgedeelten gaat Genesis 27, waar verteld wordt hoe Jacob de zegen aan zijn vader Izak ontfutselt.

Levenskracht en voorspoed worden in de zegen meegegeven.

We merken hier hoeveel waarde aan het woord werd toegekend in het oude Oosten. De zegen heeft uniciteit en onherroepelijkheid in zich (Gen.27:35-38).

Ten slotte is typerend dat de zegen hier wordt gegeven bij het naderend afscheid, zie hiervoor ook Genesis 48 en 49, alsmede Deuteronomium 33:1.

Hoewel het woord grote waarde heeft, en het woord van de zegen nauw verbonden is met de inhoud van de zegen, treffen we in de Bijbel ook meer dan eens het gegeven aan dat God zegent, zonder dat daarbij een expliciet zegenwoord wordt uitgesproken. Te denken is aan Genesis 39:5, waar vermeld wordt dat God Potifar zegende nadat Potifar Jozef in dienst had genomen. Iets dergelijks vernemen we ook in 2 Samuël 6:11: 'Zo bleef de ark van de HEERE in het huis van Obed-Edom, de Gethiet, drie maanden lang, en de HEERE zegende Obed-Edom en heel zijn huis.'

Dit zijn aanwijzingen dat de zegen van God meer omvat, dan alleen hetgeen als zegenwoord wordt gehoord en als uitwerking daarvan mag worden ervaren.

Hierboven merkten we het op als typerend dat de zegen in Genesis 27 – alsook in Genesis 48 en 49 – gegeven werd bij een naderend afscheid. Daarover is nog iets meer te zeggen en wel vanuit een tussenliggend hoofdstuk, Genesis 47. Daar gaat het onder andere over de korte ontmoeting tussen Jacob en de farao. Nadat Jozef Jacob aan de farao heeft voorgesteld zegent Jacob de farao (vs. 7). Aan het eind van de ontmoeting zegent Jacob de farao ook (vs. 10). De woorden in deze twee vermeldingen zijn identiek, ook in het Hebreeuws. Het lijkt niet voor de hand liggend dat Jacob aan het eind van zijn korte

ontmoeting met de farao precies hetzelfde gedaan heeft als aan het begin. Wat wel voor de hand ligt is dat hij aan het begin van de ontmoeting de farao heeft gegroet met zegenende woorden, en aan het eind met zegenende woorden afscheid neemt.

Hier zien we overeenkomst tussen groet en zegen.

- 5 Die treffen we ook aan in Ruth 2:4, de ontmoeting tussen Boaz en zijn maaiers. Bij de aankomst van Boaz zegt hij tegen zijn maaiers: 'De HEERE zij met u!' Deze woorden worden niet als zegen aangeduid, maar zij hebben wel de inhoud ervan. Een 'zegenrijke' groet!

De maaiers reageerden naar Boaz met een zegen uit te spreken: 'De Heere zegene u!'

10

Een opvallende geschiedenis als het over de zegen gaat, is die van Bileam (Num. 22 - 24). Deze geschiedenis laat onder andere zien dat het zegenen ook buiten Israël voorkwam. De begaafdheid van Bileam om het met macht geladen woord uit te spreken wordt ook niet ontkend. God maakt er echter op een geheel andere wijze gebruik van dan door Bileam gedacht. Het ligt voor de hand aan te nemen dat God, met gebruikmaking van bepaalde

15

vormen die algemeen bekend waren, er een totaal andere inhoud aan gegeven heeft, om ze zo te laten spreken in de geschiedenis van zijn volk, en wel zo, dat daarin het unieke van zijn verbond met zijn volk tot uitdrukking kwam.

20

In het boek Deuteronomium komt de zegen vaak ter sprake en beweegt zich in de lijn van Genesis, maar is dan met name gericht op Israël als volk van het verbond. De inhoud van de zegen betreft levenskracht, vruchtbaarheid en sterkte (o.a. Deut. 7:13v). Ook wordt duidelijk benadrukt dat het de HEERE is bij wie zegen vandaan komt, van Hem alleen en andere goden niet. Benadrukt wordt eveneens dat de zegen gehoorzaamheid vraagt van het volk. Alleen in gehoorzaamheid aan de woorden van God zal men de uitwerking van de

25

zegen ontvangen. Bij ongehoorzaamheid roept men de tegenpool van de zegen over zich af: de vervloeking, zie bijv. Deuteronomium 28:1vv en 15vv.

Een hoogtepunt in de ontwikkeling van de zegen treffen we aan in Numeri 6:22-27: de instelling van de Aäronitische zegen. De HEERE gaf Mozes de opdracht om aan Aäron en

30

zijn zonen de volgende taak op te leggen: 'Zo moet u de Israëlieten zegenen, door tegen hen te zeggen:

De HEERE zegene u en behoede u!

De HEERE doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig!

De HEERE verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede!'

35

Er wordt toegevoegd: 'Zo moeten zij mijn Naam op de Israëlieten leggen; en Ík zal hen zegenen.'

Hieruit kunnen we onder meer de volgende dingen opmaken:

Aäron en zijn zonen, de priesters, verrichten de zegenhandeling, maar het is uiteindelijk de zegen van God, die gegeven wordt. De priesters handelen op gezag van God en met zijn

40

volmacht. De zegen bestaat uit woord én handeling ('opleggen'). De combinatie van zegenwoord en handeling treffen we ook aan in Leviticus 9:22, waar van Aäron wordt gezegd: Daarna hief Aäron zijn handen op over het volk en zegende hen.

In de zegen gaat het om de genadige toewending van God naar degenen die de zegen

45

ontvangen. Op de opdracht aan de priesters om de zegen op het volk te leggen, volgt de uitdrukkelijke toezegging van de Heere om te handelen zoals Hij heeft beloofd. Zijn woord en daad zijn verwant en verweven, denk hierbij ook aan de betekenis van het Hebreeuwse '*dabar*'.

De zegen krijgt hier een plek in de cultus.

Hoewel de opdracht om de zegen uit te spreken hier expliciet aan de priesters wordt gegeven, vernemen we op andere plaatsen dat ook de Leviëten de zegen hebben gegeven (o.a. Deut. 10:8). Ook de leviet Mozes (Deut. 33:1), de koningen David (2 Sam. 6:18) en Salomo (1 Kon. 8:14,55) hebben het volk gezegend.

- 5 De Aäronitische zegen heeft een bijzondere opbouw. Hij bestaat uit drie spreuken, waarbij in elke spreuk de naam van God centraal staat. In het Hebreeuws valt vooral dit op: Naast de naam van God bevat de eerste spreuk twee woorden, de tweede vier woorden, en de derde zes woorden. Tezamen twaalf, overeenkomend met het aantal stammen van Israël. In de eerste spreuk wordt de zegen genoemd en Gods bescherming aangeduid, als effect van de zegen. In de tweede spreuk komt Gods aangezicht ter sprake. Dat staat meestal voor zijn welgevallen, en dus zijn zegen. Het lichten is als de komst van de dag na de gevaarlijke nacht. Daaruit blijkt Gods genade, zijn liefdevolle gunst. De derde spreuk versterkt de vorige. Het verheffen van Gods aangezicht is als het licht van de zon dat na zonsopkomst sterker en sterker wordt en naar het hoogtepunt gaat. De zegen brengt tenslotte vrede, heelheid tussen God en mensen, en mensen onderling.

Na het boek Genesis zijn de Psalmen het Bijbelboek waar de woorden 'zegen' en 'zegenen' het vaakst voorkomen. Wat we in de Aäronitische zegen aantreffen vinden we op verschillende wijze terug in de psalmen, bijv. het gebed om Gods zegen in Psalm 67:2: 'God zij ons genadig en zegene ons; Hij doe Zijn aangezicht over ons lichten.'

20 De priesters zegenen het volk (Ps. 115:12-15; 118:26 en 134:3) of de enkeling (Ps. 121 en 91). Vanuit het heiligdom wordt de zegen over het volk uitgesproken (Ps. 118:26; 24:5; 128:5). Ook is er sprake van dat een mens God zegent. Dit houdt dan in dat hij de zegenende macht van God erkent en dat ook uitspreekt. Het wordt dan veelal vertaald als 'loven' en 'prijzen'.

25 Hoewel de zegen in allerlei situaties voorkomt, kunnen we, onder andere uit de genoemde gedeelten in de Psalmen, concluderen dat de zegen met name zijn belangrijke plaats inneemt in de cultus. Aan het einde van de samenkomst wordt aan de gelovigen die in het heiligdom bijeen zijn gekomen de zegen meegegeven om als gezegende mensen het alledaagse leven weer in te gaan. Het leven van elke dag mag zo doortrokken raken van de zegen, zoals de Spreukendichter getuigt: De zegen van de HEERE, die maakt rijk (Spr. 10:22).

35 4.2.2. *De zegen in het Nieuwe Testament*

In het Nieuwe Testament zien we meerdere betekenissen van de zegen die we in het Oude Testament tegenkwamen terug. De lijn wordt voortgezet. Het grote verschil is dat nu de zegen nauw verbonden wordt met de persoon en het werk van Jezus Christus.

40 Het woord in het Grieks is '*eulogia*', met daarbij het werkwoord '*eulogein*'. In de meeste teksten waarin deze woorden worden gebruikt, gaat het om het loven en prijzen van God. Hij wordt de Gezegende genoemd (Mark. 14:61). De lofzang van Zacharias en enkele Nieuwtestamentische brieven beginnen met 'Geprezen zij God / de Heere' (Luk. 1:68; 2 Kor. 1:3; Ef. 1:3; 1 Petr. 1:3).

45 We lezen in de Schrift dat Jezus zelf de zegen uitgesproken heeft bij verschillende maaltijden: de wonderbare spijzigingen (Mark. 6:41; 8:7 en parallellen), het laatste avondmaal (Mark. 14:22 id.) en de maaltijd met de Emmaüsgangers (Luk. 24:30). Het voedsel wordt gezegend als gave van God. In het geval van Markus 14:22 is in de zegen een bijzondere lading op te merken, als we direct erna de woorden van Jezus horen: 'Dit is Mijn lichaam'. In Hem is de zegen van de God vlees en bloed geworden.

50

We vernamen bij de bespreking van de gegevens uit het Oude Testament al dat de zegen bij een afscheid werd uitgesproken, maar soms ook als groet bij het begin van een ontmoeting. Dit treffen we eveneens aan in het Nieuwe Testament.

5 Jezus wordt bij zijn intocht in Jeruzalem begroet met de woorden: 'Gezegend Hij Die komt in de Naam van de Heere!' (Mark. 11:9 en parallellen). De aloude zegenwoorden, ontleend aan Psalm 118:26, worden in deze groet verbonden met de komst van Christus.

Verder vernemen we meer dan eens dat de opgestane Christus de discipelen groet met de woorden: 'Vrede zij u!' (Luk. 24:36; Joh. 20:19, 26).

10 Zegenende groetwoorden treffen we ook aan bij het begin en de afsluiting in vele nieuwtestamentische brieven.

Een bijzondere combinatie van groet- en zegenwoorden horen we in 2 Korinthiërs 13:12,13. De drieledige zegen van vers 13 is in het kerkelijk spraakgebruik bekend geworden als de 'apostolische zegen'. Hij luidt: 'De genade van de Heere Jezus Christus, en de liefde van God en de gemeenschap van de Heilige Geest *zij* met u allen.'

15 In deze woorden kunnen we een aanzet zien tot de overtuiging met betrekking tot God als de Drie-enige: Vader, Zoon en Heilige Geest. Deze God zegt ons in deze zegen zijn genade, liefde en gemeenschap toe.

20 Het woordje 'zij' staat in de vertaling cursief afgedrukt. Daarmee wordt aangegeven dat dit woord er in de Griekse tekst niet staat. In dit feit én de aanvulling met 'zij' –in de aanvoegende wijs– in de vertaling mag voor ons een duidelijke aanwijzing zijn dat de zegen meer is dan alleen een wens, maar tegelijk ook dat de woorden van de zegen niet magisch werken: de kracht van de zegen zit niet in de woorden zelf, maar in de belofte van God, die Hij in de zegen geeft.

25 In Markus 10:16 staat hoe Jezus de kinderen zegent. Men had kinderen bij Jezus gebracht met het doel dat Hij hen zou aanraken. Deze mensen werden door de discipelen berispt. Maar Jezus daarentegen wilde juist wél dat de kinderen bij Hem zouden komen. Men moet worden als de kinderen om het Koninkrijk van God binnen te kunnen gaan. In vers 16

30 lezen we vervolgens hoe Jezus dat doet: 'En Hij omarmde hen *en* terwijl Hij de handen op hen legde, zegende Hij hen.'

We kunnen zeggen dat Jezus hier contact maakt met de kinderen door hen te omarmen. En dat Hij hen vervolgens zegent, terwijl Hij hen de handen oplegt. Voor dit onderzoek is met name van belang de combinatie te zien van de zegen en de handeling daarbij: de oplegging van de handen.

35 Aan het eind van het Evangelie naar Lucas verhaalt de evangelist het afscheid van Jezus (Luk. 24:50v). Ook daar horen we dat Jezus zijn volgelingen zegent. Daarbij zien we eveneens de combinatie van de zegen en een begeleidende handeling. Letterlijk staat er: 'Zijn handen opheffende, zegende Hij hen.'

40 Het opheffen van de handen kan gezien worden als een collectieve handoplegging.

Dat de zegen in het Nieuwe Testament betrokken wordt op Christus Jezus en zijn werk is heel duidelijk op te maken uit onder andere de toespraak die Petrus hield in de zuilengang van Salomo, Handelingen 3:11-26. Nadat Petrus aan het slot van die toespraak verwijst naar de zegen die Abraham ontving (Gen. 12:3), zegt hij (vs. 26): 'God, Die Zijn Kind Jezus heeft doen opstaan, heeft Hem eerst naar u (d.w.z. Israël) gezonden om u hierin te zegenen dat Hij ieder *van u* zou afbrengen van zijn slechte daden.'

We zien hier tegelijk duidelijk de relatie tussen de zegen en de verkondiging van het heil. Het voorgaande wordt onderstreept in de woorden van de apostel Paulus in Galaten 3:13v.:

'Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden, want er staat geschreven: Vervloekt is ieder die aan een hout hangt, opdat de zegen van Abraham in Christus Jezus tot de heidenen zou komen, *en* opdat wij de belofte van de Geest zouden ontvangen door het geloof.'

5 Zeer gecompriemd en uitbundig komt de zegen van God in Christus naar voren in de lofprijzing die we in Efeziërs 1:3 aantreffen: 'Gezegend zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegen in de hemelse gewesten in Christus.'

10 Wie door God in Christus gezegend worden, mogen op hun beurt tot zegen zijn. Ze zijn er ook toe geroepen om een negatieve bejegening, zoals vervolging en vervloeking, te beantwoorden met het tegendeel: zegenen (Zie bijv. Luk. 6:27v; Rom. 12:14; 1 Kor. 4:12; 1 Petr. 3:9).

15 Dat gezegend worden en tot zegen zijn alles met elkaar te maken hebben, en hoe concreet dat tot uiting kan komen, zien we ten slotte op een bijzondere wijze in 2 Korinthiërs 9. Paulus schrijft daar aan de Corinthiërs over de collecte voor de gemeente te Jeruzalem. In de verzen 5 en 6 komt 4 keer het woord 'zegen' voor. In vers 5 gaat het bij dat woord beide keren om de giften die men klaar moet leggen!

20 In het geloof mogen we de zegen van de Heere ontvangen en ook zijn zegeningen met anderen delen. Zo leidt het delen tot vermenigvuldiging, uitmondend in dankzegging aan God (vers 12-15), met als climax de uitroep: Ja, God zij dank voor Zijn onuitsprekelijke gave!

4.2.3. Conclusies

- 25 - De zegen is van God afkomstig. Hij is de bron van de zegen.
 - De zegen is te omschrijven als de uitdrukkelijke en daadkrachtige toezegging van Gods positieve toewending, die zich onder andere en met name uit in voorspoed, bijstand, bescherming, genade en vrede als samenvatting van heil.
 - De zegen is meer dan alleen een wens of een bede.
- 30 - De zegen is daadkrachtig, maar werkt niet magisch. De kracht ervan is niet gelegen in de woorden zelf, maar in de beloften van God, die Hij in de zegen geeft.
 - Geloof en gehoorzaamheid zijn de weg waarlangs de zegen tot vervulling komt.
 - Met betrekking tot het begrip 'zegen' zien we in de Bijbel een zekere diversiteit en ontwikkeling. Die gaat van enerzijds 'wees vruchtbaar, word talrijk...' tot 'geestelijke zegen in de hemelse gewesten in Christus' anderzijds.
- 35 - De zegen wordt met name gegeven aan individuele personen, nakomelingen, het volk Israël en in het Nieuwe Testament ook de gemeente.
 - De zegen wordt gegeven door God zelf. Wat anderen doen is niet meer dan het doorgeven van Gods zegen. Dat kan gebeuren door met name de priesters, maar ook de
- 40 - leviëten en soms door anderen.
 - Bij de zegen staan in het Nieuwe Testament Christus en zijn werk centraal.
 - De zegen werd meerdere malen gegeven bij een naderend afscheid.
 - Er is overeenkomst tussen de groet en de zegen.
 - De zegen heeft vaak de oplegging van de handen als begeleidende handeling.
- 45 - Delen van de Aäronitische zegen keren elders in de Bijbel herhaaldelijk terug. Men kan zeggen dat deze zegen een verstrekkende betekenis heeft in het vervolg van de Bijbel.
 - De zegen heeft een plaats gekregen in de cultus.
 - De zegen is te zien als samengevatte verkondiging van het evangelie.
 - Waar de zegen wordt gegeven, in geloof wordt ontvangen, tot lofprijzing leidt en in
- 50 liefde wordt gedeeld, komt de zegen tot zijn doel.

4.3. *Consequenties voor de aard van de zegen in de eredienst*

Als het gaat over de aard van de zegen zal daarmee bedoeld zijn het eigene en kenmerkende van de zegen. In de hierbovenstaande conclusies uit de Bijbelse gegevens is het een en ander over de aard van de zegen opgemerkt. Bij het nadenken over de

- consequenties daarvan voor de eredienst moeten we op enkele zaken nader ingaan:
- de verbindingslijnen tussen zegen en verkondiging;
 - zegen en bede;
 - zegen en groet;
 - zegen en handgebaar.

4.3.1. *Zegen en verkondiging*

Als we de kernwoorden in de formulering van de zegen in 2 Korinthiërs 13:13 en Numeri 6:22-26 naast elkaar zetten –de genade van Christus, de liefde van God, de gemeenschap van de Heilige Geest, vrede en bescherming– dan hebben we daarmee een groot deel van de verkondiging in de kerk samengevat. Het gaat in de zegen niet om wat anders dan in de verkondiging, maar het is zeer gecompliceerde verkondiging. De zegen kunnen we zien als een onderstreping van de verkondiging. Het accent ligt bij de zegen op de toezegging, de krachtige toezegging van Godswege met betrekking tot de heilrijke werking van de

verkondiging. De kracht van de zegen zit ook in de herhaling van de woorden. Doordat de woorden van de zegen elke week terugkeren, zullen ze bij veel mensen meer beklijven. Die woorden worden hen eigen en gaan met hen mee, blijven hen bij als de dienst voorbij is en de nieuwe week ingaat.

Bij die woorden gaat het om meer dan een bede.

4.3.2. *Zegen en bede*

Bij de opdracht tot de priesterlijke zegen in Numeri 6:22-27 gaat het duidelijk om de zegen van God en niet van mensen. Mensen, in dit geval de priesters, kunnen die zegen alleen maar dóórgeven. Meer kunnen ze niet, maar minder mogen ze ook niet: tot twee keer toe staat er dat het 'zo moet' en vervolgens dat de Heere er uitwerking aan zal geven. Dit kunnen we als een centraal gegeven beschouwen bij de vragen rondom de zegen.

Dit betekent overigens niet dat de praktijk in het vervolg van de geschiedenis altijd overeenkomstig Numeri 6 is geweest.

Het gebruik –zoals dat ook in onze kerken regel is– om in leesdiensten aan het eind van de dienst een zegenbede uit te spreken, en 'ons' te zeggen in plaats van 'u' –heeft oude wortels. Zelfs in de Bijbel treffen we ze aan. In Psalm 67:2, dat nauw verwant is aan Numeri 6, wordt in de wij-vorm gesproken en niet in de u-vorm: 'God zij ons genadig en zegene ons; Hij doe zijn aangezicht over ons lichten'. Iets dergelijks horen we het ook in de zegengroet van zowel de eerste als de tweede brief van Petrus. De zegen heeft ook daar de vorm van een bede: 'moge genade en vrede voor u vermeerderd worden' (1 Petr. 1:2 en 2:2), en niet: 'Genade zij u en vrede'.

Echter, er is een duidelijk verschil tussen de u-vorm en de wij-vorm in deze. Bij de u-vorm richt de voorganger zich namens God tot de gemeente; bij de wij-vorm richt de voorganger zich met de gemeente tot God. De zegenbede met de wij-vorm is in feite een gebed en de zegen met de u-vorm is een toezegging namens God.

Bij een zegenbede wordt de hóóp op verhoring van wat gebeden is benadrukt; bij de zegen in de u-vorm ligt de nadruk op de oertúiging van de vervúlling van wat toegezegd is.

Behalve het bovengenoemde is er nog een argument, dat pleit voor de u-vorm: bij de zegen in de dienst is er verkondiging geweest, er zal gebeden zijn om een zegen over de

5 verkondiging, in het dankgebed zal ook dankzegging voor de verkondiging hebben plaatsgevonden. Dan ligt het in de lijn van de liturgie dat de gemeente aan het eind van de dienst de tóezegging van de zegen ontvangt, en niet een béde om de zegen. In Numeri 6 ligt de nadruk duidelijk op de toezegging: het woord in al zijn kracht. Dit kunnen we zien als de hoofdlijn die ons in de Bijbel wordt aangewezen.

4.3.3. *Zegen en groet*

10 Eerder in dit rapport is geconstateerd dat er overeenkomst is tussen de groet en de zegen. In verreweg de meeste Nieuwtestamentische brieven treffen we aan het begin een groet aan, en aan het eind een zegen. Als we de bewoordingen van de groet uit 2 Korinthiërs 1:2 en Openbaring 1:4v enerzijds en de zegen uit Numeri 6:24-26 en 2 Korinthiërs 13:13 anderzijds vergelijken, treft ons de overeenkomst. Woorden die steeds terugkeren zijn bijvoorbeeld en met name 'genade' en 'vrede', kernbegrippen van het evangelie. Groet en zegen hebben – zoals ze in onze erediensten worden gebruikt – ook daarin
15 overeenkomst dat zij de grens van de eredienst markeren. Maar in dat laatste ligt tegelijk een verschil: de groet betekent het begin, en de zegen het einde van de dienst. Zoals in ons dagelijks leven een ontmoeting in de regel begint met een groet, zo ook hier. God komt ons met zijn groet tegemoet en wij mogen tot Hem naderen in de eredienst om Hem daar te ontmoeten. Aan het einde van de ontmoeting, bij het afscheid, geeft God ons
20 de zegen mee. Dit betekent weliswaar dat daarmee de ontmoeting in de eredienst afgelopen is, maar de kern, de indrukken en andere effecten van de ontmoeting mogen in het geloof worden meegenomen. De Heere wil ons daarmee begeleiden op de weg die voor ons ligt.

4.3.4. *Zegen en handgebaar*

25 Bij de bespreking van de Bijbelse gegevens over de oplegging van de handen door Jezus, bij de kinderen die tot Hem werden gebracht (Mark. 10:16) en later bij de discipelen (Luk. 24:50), zagen we dat de zegen en de oplegging van de handen meer dan eens samen worden genoemd. We treffen het bijv. ook aan in Leviticus 9:22, waar staat: 'Daarna hief Aäron zijn handen op over het volk, en zegende hen.' Men kan hieruit opmaken dat – in het
30 algemeen gesproken – de zegen en de opheffing van de handen bijeen horen. Bij het 'opleggen van de handen' en 'de handen opheffen' over mensen gaat het in feite om dezelfde handeling. Vindt de handeling plaats bij één persoon, dan kan de hand letterlijk op het hoofd van die persoon worden gelegd. Dat laatste kan men niet als de zegening plaatsvindt bij drie of meer personen. In dat geval worden de handen opgeheven en de
35 beide handpalmen zo gehouden alsof men daarmee de zegen op het geheel van de menigte legt, als deed men het hoofd voor hoofd. Aldus is de opheffing van de handen te zien als een collectieve handoplegging. Daarbij worden de vingers gespreid om aan te geven dat de bron van de zegen niet bij de voorganger maar bij God komt. Als Jezus de kinderen zegent en hen de handen oplegt, raakt Hij hen aan. Zo mogen we
40 ook het slotmoment van de eredienst zien: als een aanraking van de Heere: Hij wil met ons verbonden zijn en de kracht daarvan ook meegeven voor als de kerkdienst voorbij is. In de oplegging van de handen wordt nabijheid en verbondenheid zichtbaar en voelbaar. De boodschap van de zegen wordt aldus niet alleen gehoord, maar ook fysiek vernomen en daardoor geïntensiveerd en onderstreept.
45 Met de zegen zoals die in Numeri 6:24-26 geboden wordt, en de daarbij behorende handoplegging, gebeurt niet minder dan wat er in het volgende vers staat: de Naam van de Allerhoogste wordt op het volk gelegd! Bij de groet aan het begin van de eredienst is er ook een handgebaar. Dit heeft een andere functie dan de handoplegging bij de zegen. In het dagelijks leven steken we vaak een hand
50 op naar iemand als we hem of haar begroeten. Op vergelijkbare wijze hief men in het Oude

Oosten de rechterhand op in de richting van degene die men begroette. Het ligt voor de hand om in de eredienst in die lijn te handelen.

De overeenkomst van de opgestoken hand bij de groet en de handoplegging bij de zegen is dat beide gebaren de boodschap die wordt uitgesproken, onderstrepen.

5

4.3.5. *Conclusies*

Zie bij paragraaf 4.4.4.

4.4. *Consequenties voor de relatie tussen ambt en zegen*

10 Dat God mensen voor een bepaalde taak roept en in dienst neemt is een gegeven dat we op allerlei wijze in de Bijbel aantreffen. Het deel van hen die als zodanig ook een functie hebben in en rond de eredienst, en van wie tevens wordt gemeld dat zij een specifieke opdracht hebben om te zegenen, is beperkt tot slechts enkele categorieën. Daarom beperken we ons in dit onderzoek tot enkele opmerkingen over

- 15 - de priester en de leviet in het Oude Testament;
 - de vervulling van het priesterschap in Christus;
 - het ambt, en dan met name de 'oudste', in het Nieuwe Testament;
 - enkele andere vermeldingen van de zegen;
 - groet en zegen in de brieven;
 20 - de aanwezigheid van Christus;
 - de gemeente als priesterschap.

De beperking wat het Oude Testament betreft, hangt mede samen met hetgeen in de uitgave van de GS 1998 '*Vrouw en ambt*' daarover wordt gezegd. We lezen er onder meer: 'Het is onmogelijk om vanuit het Oude Testament een duidelijke afgegrensde ambts-idee of ambtsontwikkeling af te lezen, om van daaruit de lijn naar het Nieuwe Testament te trekken. Alleen van de oudste in het Oude Testament kan gezegd worden dat er

25 verbindingslijnen lopen naar de oudste in het Nieuwe Testament en de latere presbyter/ouderling in de kerkgeschiedenis. Echter van een geleidelijke ononderbroken ontwikkeling is geen sprake. Het Oude Testament kan daarom slechts dienen om de wortels van het ambt bloot te leggen en enkele zeer algemene lijnen aan te geven.'

30

4.4.1. *Priester en leviet*

In Exodus 28:1 vernemen we hoe Aäron en zijn zonen tot priester worden geroepen.

35 Eerder in dit rapport hebben we stilgestaan bij de opdracht die Aäron en zijn zonen hebben gekregen om de zegen van God op het volk te leggen, zoals dat in Numeri 6:22-27 onder woorden wordt gebracht. De conclusie is helder: de opdracht en de volmacht van de priester inzake de zegen behoeft geen betoog. Dit wordt onderstreept door wat we in 1 Kron. 23:13 lezen: '...Aäron werd afgezonderd om de allerheiligste dingen tot in eeuwigheid te heiligen, hij en zijn zonen: om reukoffers te brengen voor het aangezicht van

40 de HEERE, om Hem te dienen en in zijn Naam tot in eeuwigheid te zegenen.'

De conclusie is ook hier helder: Als het gaat om de relatie ambt en zegen, behoeft die bij de Aäronitische priester geen verder betoog.

Vanuit deze gegevens zouden we voorts kunnen veronderstellen dat de bevoegdheid tot het geven van de zegen in de eredienst exclusief berust bij de Aäronitische priester.

45 Er is echter nog een gegeven dat aandacht verdient. Eerder in dit rapport noemden we Deuteronomium 10:8. Daar staat het volgende: 'In die tijd zonderde de HEERE de stam van Levi af om de ark van het verbond van de HEERE te dragen, om voor het aangezicht van de HEERE te staan, om Hem te dienen en om in zijn Naam te zegenen, tot op deze dag.'

Nu behoorden Aäron en zijn zonen tot de stam van Levi, maar ook anderen hoorden daar natuurlijk bij. Het lijkt erop dat de kring van mensen uit de stam van Levi die de opdracht om te zegenen krijgt, hier groter is geworden. Dit wordt bevestigd door wat in Deuteronomium 21:5 staat: 'Daarna moeten de priesters, de zonen van Levi, naar voren
 5 komen, want hen heeft de HEERE, uw God, uitgekozen om Hem te dienen en om in de Naam van de HEERE te zegenen....'. De aanduiding 'de priesters, de zonen van Levi' of kortweg 'Levitishe priesters' treffen we 7x aan in het boek Deuteronomium. Dat zal niet zomaar zijn. Het gaat er om priesters die wel leviet waren, maar geen nakomeling van Aäron. Het ligt voor de hand hier te denken aan een uitbreiding van de priesterkring in de
 10 latere geschiedenis. En daarmee een uitbreiding van de kring van hen die de zegen mochten geven. Er is dus iets af te dingen op de aanvankelijke exclusiviteit.

4.4.2. *Christus, dé Ambtsdrager*

Wanneer we het hebben over het ambt en de zegen, moet daarbij de figuur van Christus
 15 Jezus centraal staan: Hij is de door God gezalfde profeet, priester en koning. Van veel Oudtestamentische beloften en voorzeggingen wordt Hij in het Nieuwe Testament als vervulling aangewezen. Zo horen we over Hem als gezalfde profeet in Lukas 4:18, als priester in Hebréeën 7 tot en met 10 en als koning in Mattheüs 21:5 en Lukas 1:33. Als priester heeft Hij het éne offer voor de zonden gebracht. Hij is de bron en de inhoud van de
 20 zegen en door zijn Geest verspreidt Hij de zegen, zo zagen we bij de bespreking van de Bijbelse gegevens.

Bij dat laatste schakelt Hij anderen in. Zo geeft Hij mensen met bepaalde gaven in de gemeente om als ambtsdragers de gemeente op te bouwen. Daarover horen we onder meer in Efeziërs 4:11v.

25

4.4.3. *Ambt en zegen in het Nieuwe Testament*

In het Nieuwe Testament treffen we gegevens aan over verschillende mensen met een bijzondere taak in de gemeente en vanuit de gemeente van Christus. Met name noemen we hier apostelen, evangelisten, profeten, leraars, herders en leraars, oudsten/ouderlingen en
 30 diakenen. Voor ons onderzoek is het van belang om over de oudste iets meer te zeggen.

4.4.3.1. *Oudsten*

Bij 'oudsten' gaat het om mensen met een leidinggevende positie. Zij waren in de Oudtestamentische tijd bijv. hoofden van de familie, van een stad of een stam. In het
 35 Nieuwe Testament – in de Evangeliën en het begin van het boek Handelingen – worden de Joodse oudsten vaak in een adem genoemd met geestelijke leiders als de overpriesters en de Schriftgeleerden (o.a. in Matth. 16:21). Later in het Nieuwe Testament komen we de oudste (*presbyteros*) met name als leidinggevende figuur in de christelijke gemeente tegen.

In die betekenis worden de oudsten het eerst genoemd in Handelingen 11:30. In Handelingen 15 worden zij vijf keer in combinatie met de apostelen vermeld. En verder worden ze niet minder dan twaalf keer genoemd in het laatste Bijbelboek. Dit kan er een
 40 aanwijzing van zijn dat de plaats die zij in de gemeente van het Nieuwe Testament innamen steeds groter werd.

Ook is op meerdere plaatsen sprake van opzieners. Uit de vergelijking van Handelingen 20:17 met vers 28 blijkt dat het bij de ouderlingen (*presbyteroi*) en de opzieners (*episkopoi*) niet om twee verschillende ambten gaat. Iets dergelijks treffen we ook aan in Titus 1:5,7; en eveneens in 1 Petrus 5:1 en 2, waar de ouderlingen worden opgeroepen om 'toezicht te houden' (*episkopountes*) op de kudde van God. Dit leidt tot de conclusie dat
 50 het bij beide woorden om slechts één groep ambtsdragers gaat.

In Titus 1:5 vernemen we eveneens de opdracht tot aanstelling van deze oudsten. Van meet af bestond er een college van oudsten, vermoedelijk naar het model van de raad van oudsten in Israël. Ze gaven leiding in de gemeente. Er was in hun kring geen sprake van enige vorm van hiërarchie.

5 Daar moeten we nog enkele dingen over opmerken.

4.4.3.2. *Geen hiërarchie*

In 1 Timotheüs 5:17 staat: 'Laat ouderlingen die goed leiding geven, dubbele eer waard geacht worden, vooral aan hen die arbeiden in het Woord en in de leer.'

10 Uit deze woorden kunnen we opmaken dat er diversiteit is bij de taken van de ouderlingen. Tegelijk kan men de indruk krijgen dat er hier sprake is van hiërarchie in hun kring.

Meerdere theologen (o.a. J.P. Versteeg en J. van Bruggen) wijzen echter – mede gelet op wat in vers 18 staat – in een andere richting: het gaat in deze tekst om ouderlingen die een dagtaak hadden aan verkondiging en leeronderricht. Zij hadden recht op erkenning en levensonderhoud om hun taak te kunnen uitvoeren. Ze hadden hun bijzondere plaats in de gemeente op grond van de tijd die ze aan hun ambtswerk besteedden en niet op grond van positie of status.

Als het daarover gaat en als we een relatie willen leggen met de zegen, is het van belang nog aandacht te geven aan wat in Hebreëen 7:7 vermeld wordt: 'Nu is het ontegenzeggelijk zo dat wat minder is, gezegend wordt door wat meer is.'

20 Het gaat hier om een algemene uitspraak die door de schrijver van de brief aan de Hebreëen wordt ingezet in zijn prediking met betrekking tot Christus, dat Hij Hogepriester is geworden naar de ordening van Melchizedek (Hebr. 6:20). De briefschrijver zet de genoemde uitspraak in als argument voor de hoge positie van Melchizedek ten opzichte van Abraham, toen deze door Melchizedek werd gezegend.

25 Met de uitspraak dat de mindere door de meerdere gezegend wordt, wordt een algemeen principe verwoord. Waar mensen zegenen gaat het in de regel zo: de zegen gaat van vader tot zoon, van priester tot volk, van koning tot onderdaan. De zegen komt van boven. Meerdere uitleggers geven echter aan dat deze uitspraak wel een algemeen principe weergeeft, maar niet altijd opgaat. Er komen in de Bijbel meer dan eens gedeelten voor waarin een meerdere door een mindere gezegend wordt: Boaz door zijn knechten (Ruth 2:4), koning David door Joab (2 Sam. 14:22), en koning Salomo door het volk (1 Kon. 8:66). Dat het Hebreeuwse woord voor 'zegenen' (*'barach'*) soms wordt vertaald met 'loven' of 'prijzen', doet de zaak niet teniet.

35 Daarbij laat dit alles natuurlijk onverlet dat de zegen uiteindelijk van God komt. Mensen kunnen die alleen maar dóórgeven aan anderen. En daarin is de een niet meer dan een ander. Hier geldt eerder het woord van Paulus aan de Filippenzen: 'Laat in nederigheid de een de ander voortreffelijker achten dan zichzelf' (2:3).

40 Waar een voorganger de gemeente de zegen meegeeft, doet hij dat niet op grond van zijn eigen waardigheid of gezag, maar hij handelt met volmacht: achter zijn woorden staat het gezag van Christus.

4.4.3.3 *Enkele andere vermeldingen met betrekking tot de zegen*

45 Het aantal plaatsen in het Nieuwe Testament waar sprake is van mensen die andere mensen zegenen is niet heel groot. Maar de gegevens zijn wel betekenisvol. Behalve de bovengenoemde verdient de zegen van Simeon bijv. vermelding. In Lukas 2:34 horen we hoe hij Jozef en Maria zegent. In vers 25 lezen we dat Simeon 'een man in Jeruzalem was'; er staat niet dat hij een priester, of een leviet was, of een andere bijzondere functie had. Er staat in de verzen 25 tot en met 27 wel dat hij een Goddelijke openbaring had ontvangen, en tot drie keer wordt het werk van de Heilige Geest in hem vermeld.

50

In Lukas 6:28 horen we hoe Jezus zijn volgelingen tot zegenen oproept: 'Zegent hen die u vervloeken ...'. Op vergelijkbare wijze spreekt Paulus in Romeinen 12:14: 'Zegen wie u vervolgen. Zegen *hen* en vervloek *hen* niet.' Meerdere malen wordt aldus opgeroepen om tegenover een negatieve bejegening de zegen te stellen. Dat doet ook Petrus in zijn eerste brief (3:9). Maar hij voegt daar nog iets bij: 'zegen daarentegen, omdat u weet dat u daartoe geroepen bent, opdat u zegen zult beërven!'

Degenen die hier opgeroepen worden te zegenen, zijn niet alleen degenen die in een bepaald ambt staan, maar de geadresseerden. Paulus adresseert zijn brief aan de Romeinen aldus: 'Aan allen die in Rome zijn, geliefden van God *en* geroepen heiligen ...' (Rom. 1:7).

4.4.3.4. 'Schriftelijke' zegen

Nu zal het in deze laatste genoemde Bijbelgedeelten meestal gaan om een persoonlijke zegen, of een in kleine kring, en niet om een zegen uitgesproken in de eredienst.

Maar wel is het zo dat we de brieven van de apostelen kunnen beschouwen als schriftelijke woordverkondiging, en dat ze ook in de samenkomst van de gemeenten werden gelezen. Paulus roept daartoe ook op (Kol. 4:16). Hij geeft met apostolisch gezag mandaat aan de voorlezer.

Wie als voorlezer fungeerde weten we niet, maar het kan een oudste geweest zijn, of in ieder geval iemand die die taak met permissie van de oudsten vervulde.

Verder mogen we aannemen dat de voorlezer van zo'n apostolische brief het begin en het eind niet overgeslagen heeft. Dit betekent dat de (zegen)groet aan het begin, en de zegen aan het eind – zoals die in veel brieven voorkomen – ook zal zijn uitgesproken.

4.4.3.5. Aanwezigheid van Christus

Een centraal gegeven voor dit onderzoek is ook wat Jezus heeft gezegd tijdens zijn onderwijs over wat wij nu de kerkelijke tucht noemen. In Mattheüs 18:20 horen we dat Jezus zijn volgelingen voorhoudt: 'Waar twee of drie in Mijn Naam bijeengekomen zijn, daar ben Ik in hun midden.'

Als dit geldt voor twee of drie, dan zal het zeker gelden voor de samenkomst van de gemeente. We mogen wel zeggen dat de eredienst om zo te zeggen geborgd is in de aanwezigheid van Christus. Dit geldt uiteraard ook voor een leesdienst, waarin geen predikant aanwezig is: die is ook voluit eredienst.

4.4.3.6. Gemeente als priesterschap

Ten slotte staan we nog stil bij de typering die Petrus van de gemeente als kring van gelovigen geeft. Hij schrijft in zijn eerste brief (2:9): 'Maar u bent een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilig volk, een volk dat *God zich* tot Zijn eigendom maakte; opdat u de deugden zou verkondigen van Hem Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht.'

We hebben het eerder in dit onderzoek gehad over Christus als dé ambtsdrager: de door God gezalfde profeet, priester en koning. In de typering van Petrus horen we die ambten terug als het over de gelovigen gaat: zij zijn door de band aan Christus ook profeten, priesters en koningen geworden.

Onder het vele dat over deze tekst te zeggen zou zijn, noemen we nu alleen dat de gelovigen behoren tot een koninklijk priesterschap.

Dit betekent dat er in Christus een directe lijn te trekken is tussen de priester in het Oude Testament en de gelovige in het Nieuwe Testament. Deze lijn tussen priester en gelovige is breder gefundeerd dan alleen op 1 Petrus 2:9. We treffen die ook aan in teksten die verwant zijn aan 1 Petrus 2:9. In Exodus 19:6 lezen we hoe Mozes bij de verbondssluiting bij de Sinaï namens God tegen de Israëlieten moet zeggen: 'U dan, u zult voor Mij een

koninkrijk van priesters en een heilig volk zijn'. Deze gedachte ontmoeten we ook op twee plaatsen in het laatste Bijbelboek. Op de eerste plaats, Openbaring 1:6, staat het volgende over Christus geschreven, als slot van Johannes' groet: 'en Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters voor God en Zijn Vader, Hem *zij* de heerlijkheid en de kracht tot in alle eeuwigheid. Amen.'

4.4.4. Conclusies

- Er is een nauwe band tussen de verkondiging en de zegen in de eredienst. Het ligt voor de hand dat de voorganger, die het ene voor zijn rekening neemt, ook het andere doet.
- 10 - De zegen is een boodschap van God aan de gemeente. Daarom verdient de zegen in de u-vorm de voorkeur boven de zegenbede in de wij-vorm.
- Gezien het feit dat de zegenbede in de wij-vorm in de Bijbel hier en daar voorkomt, ligt het in de lijn van de Bijbel dat de voorganger de ruimte behoudt om die vorm te gebruiken.
- 15 - Gelet op de verwantschap van de groet en de zegen, en het feit dat zij het begin en het einde van de eredienst markeren, dient de voorganger ze beide uit te spreken.
- Het handgebaar bij groet en zegen versterkt en onderstreept de boodschap ervan. Daarom is het waardevol dat dat handgebaar wordt gemaakt.
- Het werk van de Aäronitische priesters is in het Oude Testament een kernfunctie van de dienst van God. Het geven van de zegen aan het volk is expliciet aan de Aäronitische priesters opgedragen. Hun kring is later uitgebreid met de Levitische priesters.
- 20 - Christus is de ambtsdrager bij uitstek; Hij is ook dé bron en dé inhoud van de zegen. Bij de verspreiding van de zegen schakelt Hij anderen in.
- 25 - Te midden van de ambten in het Nieuwe Testament neemt de 'ouderling' geleidelijk aan een steeds grotere plek in.
- Bij 'opzieners' en 'ouderlingen' blijkt het om dezelfde groep ambtsdragers te gaan.
- Er is in deze kring van ambtsdragers geen hiërarchie.
- Meermalen horen we in het Nieuwe Testament de oproep tot zegenen. Deze oproep is tot een grotere groep gericht dan alleen de discipelen/apostelen en de oudsten.
- 30 - Bij de lezing van apostolische brieven in de gemeenten zal de voorlezer ook de groet en de zegen hebben uitgesproken.
- Het is aan te nemen dat de voorlezer een oudste was, of in ieder geval met permissie van de oudsten zijn werk deed.
- 35 - Een centraal gegeven met betrekking tot de eredienst is de aanwezigheid van Christus. Christus heeft zijn aanwezigheid toegezegd aan de bijeenkomst van hen die in zijn naam bijeen zijn. Een leesdienst is dus ook voluit een eredienst.
- Er is in Christus een directe verbindingslijn tussen de priester in het Oude Testament en de gelovige in het Nieuwe Testament. De kring van gelovigen is een koninklijk
- 40 priesterschap.

4.5. De zegen in de bredere christelijke traditie

Het behoeft geen betoog dat de praktijk met betrekking tot de zegen in de christelijke traditie zijn achtergrond heeft in de *Joodse traditie*. En het zal duidelijk zijn dat de Joodse traditie zijn basis heeft in het Oude Testament.

Als het over de zegen gaat staat Numeri 6:22-27 centraal. Daar wordt aangegeven hoe die zegen luidt en door wie die wordt uitgesproken: de priester ('*cohen*'). Dat gebeurt in de synagogale eredienst waarin, inclusief de priester, minimaal tien mannen aanwezig moeten zijn.

Er wordt in de synagogale eredienst veel waarde aan gehecht dat de zegen op de juiste manier wordt uitgesproken. Daarom bestaat er het gebruik dat de voorzanger ('*chazzan*'), die vaak tegelijk de leiding heeft in de dienst, de priesterzegen woord voor woord voorleest, en de priester die woorden nazegt en ze aldus aan de gemeente meegeeft. Dit om te voorkomen dat de priester zich bij het uitspreken van de zegen op een of andere wijze vergist.

De priesterzegen bestaat uit drie delen, de verzen 24, 25 en 26. Na elke vers antwoordt de gemeente met 'Amen'.

De woorden van de priesterzegen worden ook op andere momenten uitgesproken. Zo worden ze door de rabbijn, of een andere leidinggevende figuur in de synagoge, meegegeven aan jongeren op het moment dat zij voor de Joodse gemeenschap religieus meerderjarig zijn geworden ('*bar/bat mitzwa*').

Ook is het een gebruik dat ouders, of soms ooms of tantes, thuis op vrijdagavond bij het begin van de sabbat, en op zaterdagavond bij het begin van de week aan de kinderen deze zegen geven. Daarbij legt men bij elk kind afzonderlijk de handen op het hoofd, en spreekt daarbij de priesterzegen uit.

Van nog twee dingen maken we hier melding, dingen die wellicht samenhangen met de geringe omvang van veel Joodse gemeenschappen in de diaspora. Is iemand van huis uit een *cohen* (priester), en dus een nazaat van Aäron, dan mag hij in de synagogale eredienst de priesterzegen uitspreken, zelfs ook als hij geen praktiserende Jood is.

Voorts kan, bij afwezigheid van een *cohen*, een ander, die geen specifieke functie heeft in de synagogale gemeenschap, de priesterzegen uitspreken. Daarbij dient hij de zegen dan uit te spreken zonder het bijbehorende handgebaar.

In de *Rooms-Katholieke Kerk* kent men vanaf de 12e eeuw de slotzegen. Het was een korte trinitarische formulering 'Zegene u de Almachtige God, Vader, Zoon en Heilige Geest', waarbij de priester het kruisteken maakt of de handen oplegt. Alleen een geordineerde ambtsdrager is bevoegd namens God de zegen uit te spreken. De slotzegen is dus voorbehouden aan een gewijde bedienaar, d.w.z. de bisschop, de priester of de diaken. Bij die laatste moeten we wel bedenken dat het om een ambtsdrager gaat met een heel andere functie dan de diaken in de protestantse kerken.

In de *Anglicaanse Kerk* is alleen een geordend priester bevoegd de zegen op te leggen. Als er geen priester aanwezig is, mag iemand die de taak heeft de dienst te leiden, de 'leider van de dienst', te vergelijken met onze ouderling, de zegen uitspreken; maar in plaats van 'u' zegt hij 'ons' in de zegenformule.

Over de gang van zaken in de *Protestantse Kerk in Nederland* is het volgende te lezen in het Dienstboek deel II, pag. 421: 'Vanuit de gedachte van het priesterschap van alle gedoopten kan op voorhand worden uitgesproken dat het verlenen van de zegen geen voorrecht is van geordineerde voorgangers. In principe is iedereen geroepen medemens en de schepping als geheel tot zegen te zijn'. En vervolgens op de pagina daarna: 'Waar ter wille van de goede orde de bediening van *het openbare ambt van Woord en Sacrament* is toevertrouwd aan predikanten, namelijk wanneer de gemeente samenkomt en de woordverkondiging respectievelijk de viering van de sacramenten een publiekelijk karakter heeft, wordt de ambtshandeling van het zegenen uitsluitend door een predikant verricht.' Blijkens bovenstaande hecht men eraan dat het geven van de zegen voorbehouden zal zijn aan een dienaar van het Woord en de sacramenten. Het geven van de zegen aan het eind van de dienst, evenals de zegengroet aan het begin van de dienst, geschiedt namens de

Heere God. Dat is een ambtelijke handeling. Anderen die een dienst leiden, kunnen wel een zegenbede uitspreken.

In de *Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)* is er diepgaande bezinning geweest met
 5 betrekking tot de zegen(groet) in erediensten waarin geen predikant voorgaat. In de
 rapportage van deputaten eredienst aan de GS 2016 is daar uitvoerig melding van gemaakt.
 In de genoemde bezinning wordt benadrukt dat ook in diensten waarin geen predikant
 voorgaat, van een eredienst gesproken kan worden. Het wezen van de eredienst wordt
 10 hierdoor bepaald dat God en zijn volk elkaar ontmoeten in de door de kerkenraad
 bijeengeroepen samenkomst van de verhoogde Christus met de zijnen; waar twee of drie
 vergaderd zijn in zijn naam is Hij in hun midden, Mattheüs 18:20. De volmacht tot het
 geven van de zegen is gegeven door Christus' aanwezigheid met zijn zegen. Schriftuurlijke
 15 onderbouwing daarvoor vindt men onder andere in Numeri 6:24-26 en 2 Korinthiërs 13:13.
 Het is de verantwoordelijkheid van de gezamenlijke oudsten dat van deze volmacht
 gebruik gemaakt wordt. Het opheffen van de handen maakt de zegen zichtbaar; het is ook
 Bijbels (Lev. 9:22; Mark. 10:16; Luk. 24:50).

In 1999 heeft de GS van de GKv ten slotte de volgende uitspraak gedaan: 'dat iedere
 broeder die door de kerkenraad geroepen wordt in een eredienst voor te gaan, daarmee
 20 tevens de bevoegdheid ontvangt om in die kerkdienst de zegen(groet) ongewijzigd uit te
 spreken, ook met opheffing van de handen.'
 De meeste preeklezende ouderlingen in de GKv maken sindsdien gebruik van deze
 bevoegdheid.

In de *Nederlands Gereformeerde Kerken* is geen algemene bezinning geweest op de
 25 bevoegdheid van de ouderling inzake het uitspreken van groet en zegen. In het kader van
 ons onderzoek is binnen de kring van theologen in de NGK geïnformeerd naar de praktijk
 bij hen in dezen. Zij gaven unaniem aan dat de besluitvorming zoals die in de GKv tot
 stand gekomen is, bij hen ondersteuning vindt. Daarbij is het besluit van de synode van de
 GKv 1993 met name genoemd: 'dat ook in erediensten waarin geen predikant voorgaat,
 30 zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken en opgelegd mogen worden'.

In kerken die ontstaan zijn uit zendingswerk vanuit de Chr. Geref. Kerken, en in
 buitenlandse kerken met wie onze kerken volledige correspondentie onderhouden, heeft
 35 men – voor zover deputaten eredienst konden nagaan – dezelfde praktijk die tot op heden
 in onze kerken gebruikelijk is.

Bij de *Vrije Evangelische Gemeenten* is het, evenals bij *evangelische groeperingen* in het
 algemeen het geval is, zo: de nadruk ligt op de autonomie van de plaatselijke gemeente, en
 daarmee ook op het algemeen priesterschap van alle gelovigen (1 Petr. 2:9). De bijzondere
 40 ambten zijn er tot toerusting van de gelovigen. Elk lid van de kerkenraad heeft de
 bevoegdheid de sacramenten te bedienen en ook de zegen uit te spreken.

Zo ligt het ook bij andere evangelische gemeenten zoals de *City Life Church, voorheen
 Berea-gemeenten*: sterke nadruk op het priesterschap van alle gelovigen. Er is geen regel
 die het uitspreken van de zegen beperkt tot alleen een ambtelijk geordend voorganger.
 Niet veel anders is het bij de *Doopsgezinde Gemeenten*. De voorganger is bevoegd om de
 45 zegen op de gemeente te leggen. In zichzelf is hij niet meer dan andere gelovigen, maar
 wanneer hij de dienst leidt is hij in de rol van een 'priester' en als zodanig bevoegd te
 zegenen. Dit geldt ook voor zgn. 'lekenpredikers'.

In de meeste *Baptisten Gemeenten* wordt de zegen aan het eind van de eredienst
 uitgesproken (met geheven handen) door een oudste of voorganger. Indien iemand als

zangleider of zangleidster de dienst afsluit, wordt dan meestal gekozen voor de zegenbede, meer in de vorm van een gebed dus, al dan niet voorgelezen.

5 Samenvattend kan men zeggen: het is een oude traditie dat het uitspreken van de zegen in de publieke eredienst voorbehouden is aan de priester of de predikant. In de RK traditie is daarbij de wijding tot het geestelijk ambt van grote betekenis. Wanneer een ander dan de priester/predikant de dienst leidt, wordt een zegenbede uitgesproken. Bij deze traditie is er een duidelijke verbondenheid tussen de zegen en het ambt: het ongewijzigd uitspreken van de zegen in de eredienst is exclusief aan het ambt van priester/predikant toevertrouwd.

10 Buiten het kader van de eredienst heeft iedere gelovige krachtens het algemeen priesterschap de roeping om een zegen te zijn.

In de evangelicale traditie wordt, ook in de samenkomst van de gemeente, een sterk accent gelegd op het algemeen priesterschap. In veel evangelische gemeenten mag ieder die de gave heeft om een samenkomst te leiden ook de zegen uitspreken. Bij deze traditie is er

15 een duidelijke verbondenheid tussen de zegen en het Woord: de zegen in de eredienst is niet anders dan een zeer geconcentreerde Woordverkondiging.

Binnen de protestantse traditie is er bij de GKv (en de NGK) ook ruimte gekomen voor een niet-predikant die de dienst leidt om de zegen op te leggen. De volmacht tot de zegen is gelegen in de aanwezigheid van Christus.

20

4.6. Eindoverwegingen

- In de structuur van onze kerken maken we onderscheid tussen het werk van de predikant en de ouderling. Beide ambten gaan echter terug op één ambt. De predikant is een ouderling met een bijzondere opdracht. Er is, Bijbels gezien ook geen

25 hiërarchisch onderscheid tussen de predikant en de ouderling.

- Dat aan de predikant onder andere de bediening van het Woord is toevertrouwd, hangt samen met een specifieke toerusting die hij voor die taak heeft ontvangen. Die toerusting is nodig voor de verkondiging, maar niet voor het uitspreken van de zegen.
- Uit ons onderzoek is de nauwe band tussen de verkondiging en de zegen in de eredienst

30 naar voren gekomen. En dat het dus voor de hand ligt dat de voorganger, die het ene voor zijn rekening neemt, ook het andere doet. In het geval van een leesdienst betekent dit dat een ouderling die een preek leest, ook de zegen mag uitspreken. De volmacht daartoe is in de eerste plaats gelegen in de aanwezigheid van Christus (Matth. 18:20), onze Ambtsdrager bij uitstek, die anderen inschakelt bij de verspreiding van zijn zegen.

35 - Bij die 'anderen' neemt de kring van ouderlingen een bijzondere plaats in. Zij zijn onder meer verantwoordelijk voor de eredienst, en dus ook voor wie in die dienst voorgaat. Degene die voorgaat kan de eigen predikant zijn, een gastpredikant, of iemand anders die daartoe gemandateerd is.

- Gelet op de nauwe verwantschap tussen de groet en de zegen dient de voorganger ze

40 beide uit te spreken.

- Daarbij is het waardevol dat het bijbehorende handgebaar wordt gemaakt.
- Voor degenen die niet de vrijmoedigheid hebben om de zegen in de u-vorm uit te spreken, is er op Bijbelse gronden ruimte om de zegen als bede uit te spreken.

45 4.7. Voorstel

Op grond van deze overwegingen en daarachter het gehouden onderzoek met de bijbehorende conclusies doen deputaten aan de GS het volgende voorstel:

uit te spreken dat het broeders uit de onderscheiden categorieën die gerechtigd zijn diensten te leiden, maar geen predikant zijn, is toegestaan de zegengroet aan het begin van

50 de eredienst en de zegen aan het einde ervan, uit te spreken, met de bijbehorende gebaren.

4.8. Geraadpleegde literatuur

Een deel van de publicaties en artikelen die in genoemd rapport zijn vermeld als bronnen voor de studie, was ook nu van belang; een aantal andere publicaties zijn toegevoegd. Deze zijn:

- 5 - D.J.K.G. Ruiter, *De zegen in het Oude Testament. Skriptie Oude Testament*, Apeldoorn, april 1972.
- W.H. Velema, 'Het uitspreken van de groet en zegen', artikel in: *Ambtelijk Contact*, april 1975, blz. 45v.
- Rapport van de klassikale commissie van onderzoek en rapport betreffende artikel 9 van de agenda voor de vergadering van de klassis Apeldoorn der Chr. Geref. Kerken d.d. 10 okt. 1979.
- 10 - *Acta van de GS van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) te Ommen 1993*.
- Rapport GS van de Chr. Geref. Kerken 1998. *Dienst van de vrouw*.
- G.C. van de Kamp, 'Zegeningen' in: P. Oskamp en N.A. Schuman (red.), *De weg van de liturgie*, Zoetermeer 1998.
- 15 - Th.M. van Leeuwen, 'Om te beginnen' in: P. Oskamp en N.A. Schuman (red.), *De weg van de liturgie*, Zoetermeer 1998.
- Th.M. van Leeuwen, 'Wegzending en zegen' in: P. Oskamp en N.A. Schuman (red.), *De weg van de liturgie*, Zoetermeer 1998.
- 20 - *Acta van de GS van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) te Leusden 1999*.
- D. Quant, 'Preeklezen', artikel in: *Kerkblad voor het Noorden*, 12 maart 2004.
- *Dienstboek deel II (Leven Zegen Gemeenschap) voor de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer 2004.
- M.C. Mulder, 'Handoplegging' in: A. Noordegraaf, G. Kwakkel, S. Paas, H.G.L. Peels, A.W. Zwiep (red.), *Woordenboek voor bijbellezers*, Zoetermeer 2005.
- 25 - M.C. Mulder, 'Zegen' in: A. Noordegraaf, G. Kwakkel, S. Paas, H.G.L. Peels, A.W. Zwiep (red.), *Woordenboek voor bijbellezers*, Zoetermeer 2005.
- A. Krijgsheld, 'De zegen in de eredienst', artikel in: *Kerkblad voor het Noorden*, 10 maart 2006.
- 30 - D. Quant, 'De zegen in de eredienst (2)', artikel in: *Kerkblad voor het Noorden*, 17 maart 2006.
- M. Renkema-Hoffman, *Naar een nieuwe kerkenraad. Een onderzoek naar de principiële uitgangspunten van een gereformeerde ambtsstructuur in de 21e eeuw*. Apeldoornse studies nr. 48, 2007.
- 35 - M. Renkema-Hoffman, *Vragen rond diensten waarin geen predikant voorgaat*, Hilversum, 19 april 2010.
- H.C. van der Meulen, *Zegen ons met Uw licht*, Enschede 2010.
- G.J. Roest, 'Zegen', lezing voor de vergadering van de classis Amsterdam, 2004 (?).
- Een gedeelte uit de notulen van een kerkenraadsvergadering met als onderwerp 'Over het uitspreken van groet en zegen met opgeheven hand(en)', Amsterdam, 2004 (?).
- 40 - Brief van de kerkenraad van Chr. Geref. Kerk van Haarlem aan de classis Haarlem d.d. 21 januari 2012.
- Rapport deputaten eredienst van de Chr. Geref. Kerken voor de GS 2016.

45 5. Enkele kleine thema's

In dit hoofdstuk brengen deputaten u twee kleinere onderwerpen ter tafel, die niet direct als een opdracht van de GS 2019 onze aandacht vroegen, maar vanuit de kerken tot ons kwamen.

5.1. De zogenaamde leesdiensten

Vanuit de kerken werd aan deputaten de vraag gesteld of er een handleiding of handreiking voor een kerkenraad bestaat voor het geval dat er een zogeheten leesdienst gehouden wordt. Concrete vragen waren: Wie mag voorgaan: een ambtsdrager of ook een belijdende
 5 broeder of zuster uit de gemeente? Welke liturgie dient gehanteerd te worden. Móet een preek uit 'De Levensbron' worden gebruikt, of mag men ook een preek van een predikant opvragen? Mag een voorganger in een leesdienst zelf een preekschets uitwerken of een eigen preek maken? Mogen er preken van voorgangers uit andere kerken, zoals GKv, NGK, PKN, gelezen worden?

10 Ons antwoord was dat er geen handreiking of handleiding voor leesdiensten is. In de artikelen van de kerkorde is met betrekking tot leesdiensten niets te vinden. Slechts in het reglement voor de kerkvisitatie onder paragraaf 1, vraag 25 tot en met 27, vinden we iets. Nu heeft dit reglement, vastgesteld door de GSs van onze kerken, kerkrechtelijke status. Tegelijk moet bedacht worden dat niet alle vragen die in het reglement hetzelfde zijn.
 15 Sommige lijken bindend te zijn, anderen lijken adviserend te zijn. Als een vraag verwijst naar een artikel in de kerkorde is hij natuurlijk bindend. Maar zoals gezegd, er staan geen artikelen in de kerkorde die over leesdiensten gaan. Hooguit zou men indirect vanuit de artikelen 3, 4 en 15 K.O. iets kunnen zeggen over welke preken gelezen mogen worden en welke niet.

20 Wat niet in de kerkorde geregeld wordt, wordt door de kerkenraad van de plaatselijke gemeente geregeld. Daardoor zal de praktijk van de leesdiensten per gemeente verschillen, hetgeen op zich niet verkeerd is.

Deputaten pleiten er echter toch voor om ten aanzien van de leesdiensten iets in de kerkorde op te nemen. Ten eerste omdat het goed is dat datgene wat in de bijlagen van de
 25 kerkorde staat, verankerd is in de tekst (de artikelen) van de kerkorde. Ten tweede om duidelijkheid te scheppen wat de ruimte is voor leesdiensten en waar men echt de kerkordelijke grenzen overschrijdt. Ten derde is er kennelijk behoefte aan een meer praktische handreiking.

Omdat dit onderwerp de kerkorde betreft, hebben deputaten hierover geschreven aan
 30 deputaten kerkorde en kerkrecht.

5.2. Plaatsing van de belijdenisgeschriften op de website van de kerk

Deputaten kregen van verschillende kanten uit de kerken het verzoek om de belijdenisgeschriften van onze kerken op de website van onze kerken te plaatsen.

35 Natuurlijk is dit niet alleen een zaak van deputaten eredienst: sommige belijdenisgeschriften krijgen inderdaad in de liturgie een plaats, maar ze vormen ook – ná de Heilige Schrift – de basis van ons hele kerkelijk leven. Niettemin hebben deputaten met instemmend genoegen hiervoor zorg gedragen en zich tot het Landelijk Kerkelijk Bureau gewend. De drie algemene en de drie reformatorische belijdenisgeschriften, in de vertaling
 40 van 1983, zijn inmiddels al weer geruime tijd in te zien op en te downloaden vanaf de website van de CGK: <https://cgk.nl/project/de-kerkorde/>.

6. Voorstellen aan de synode

Deputaten eredienst stellen het volgende aan de synode voor:

- 45
1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
 2. om op enigerlei wijze de resultaten van hun studie naar de zingbaarheid van de Psalmen onder de aandacht van de kerken brengen;
 3. om uit te spreken dat het broeders uit de onderscheiden categorieën die gerechtigd zijn diensten te leiden, maar geen predikant zijn, is toegestaan de zegengroet aan het begin

van de eredienst en de zegen aan het einde ervan, uit te spreken, met de bijbehorende gebaren;

4. in de kerkorde een bepaling op te nemen waarin de uitspraak van 6.3. verwoord wordt.

5. om deputaten kerkorde en kerkrecht op te dragen om in samenspraak met deputaten eredienst een bepaling op te stellen ter opname in de kerkorde m.b.t. de zogeheten leesdiensten en tevens een handreiking te concipiëren met het oog op het houden van leesdiensten en deze bepaling en handreiking ter goedkeuring voor te leggen aan de synode van 2022;

10 6. opnieuw deputaten te benoemen.

ds. D.J.K.G. Ruiter, voorzitter

ds. M. Groen, secretaris

Bijlage 1 bij § 3.5: Deelnemende gemeenten, aantal ingevulde enquêtes en representativiteit

- 5 Van 13 maart tot 4 juni 2018 zijn op internet enquêtes ingevuld. In totaal zijn 330 enquêtes uit 53 (van de 185) gemeenten ontvangen. In 33 gemeenten zijn de enquêtes ingevuld als gevolg van medewerking van de kerkenraad. Omdat de steekproef niet-representatief leek te gaan worden, is in overleg met het LCJ een aanvullende oproep gedaan onder leden van het LCJ; daardoor zijn in de laatste weken aanvullend nog resultaten uit 20 gemeenten ontvangen (40 ingevulde enquêtes).
- 10 In de genoemde aantallen zijn niet meegerekend de enquêtes die zijn ingevuld door respondenten die ouder zijn dan 29 of die tot de HHK of PKN behoren. Deze resultaten zijn namelijk niet verwerkt.

15 Ten behoeve van de analyse van de resultaten, zijn de gemeenten in drie groepen verdeeld (zie de tabel):

- gemeenten met een 'Bewaar het Pand-signatuur' (B).
- gemeenten behorend tot de middengroep (M)
- samenwerkende gemeenten (S)

20 De betekenis daarvan moet niet te absoluut worden genomen; het is alleen maar een manier om éniige duiding te geven van het karakter van de gemeente.

Resultaten per gemeente

+ = samenwerking NGK, # = samenwerking GKv

25 berijmingen: DNP = De Nieuwe Psalmberijming, GKB = Gereformeerd Kerkboek, NB = Nieuwe berijming (1968), OB = Oude Berijming (1773), Pvn = Psalmen voor nu, TPP = The Psalm Project

<i>Naam gemeente</i>	<i>Groep</i>	<i>Berijming</i>	<i>aantal respondenten</i>
Ameide	B	OB	1
Barendrecht	B	OB	2
Damwoude	B	OB	2
Dordrecht-Centrum	B	OB	3
Driebergen	B	OB	1
Katwijk	B	OB	1
Leerdam	B	OB	19
Middelharnis	B	OB	9
Noordeloos	B	OB	15
Renswoude	B	OB	4
Rotterdam-Kralingen	B	OB	1
Sliedrecht (Beth-El)	B	OB	4
Urk (Eben-Haëzer)	B	OB	1
Aalten	M	OB+NB	10
Baarn	M	OB+NB	2
Bennekom-Oosterbeek	M	OB	28
Broeksterwoude- Andreasmunicipaliteit	M	OB	2
Doetinchem	M	OB+NB+DNP+Pvn	10

Drogeham	M	OB	1
Emmen	M	OB+NB+DNP	4
Genemuiden	M	OB	4
Harderwijk	M	OB+NB	10
Heerde	M	OB	10
Kerkwerve	M	OB	1
Nieuweroord/Nieuw-Balinge	M	OB	2
Nijkerk	M	OB	1
Nunspeet-Ichthus	M	OB+NB+DNP	24
Opferdoes	M	OB	10
Ouderkerk aan de Amstel	M	OB	1
Papendrecht	M	OB+NB	18
Purmerend	M	NB	1
Putten	M	OB	1
Schiedam	M	OB	1
's-Gravenzande	M	OB	7
Soest	M	OB	1
Urk (Maranatha)	M	OB	1
Veenendaal (Pniël)	M	OB	2
Vlaardingen	M	OB	8
Zeist	M	OB	4
Almelo [#]	S	OB+NB	9
Almere [+]	S	NB	2
Amsterdam-Amstelgemeente [+]	S	NB+Pvn	1
Apeldoorn-Centrum [+]	S	OB+NB+DNP+Pvn	32
Den Haag [+]	S	NB+DNP+Pvn	7
Enkhuizen [#]	S	OB+NB+GKB+Pvn	9
Enschede-Oost [+]	S	OB+NB	4
Enschede-West [+]	S	OB+NB+Pvn	6
Ermelo [#]	S	NB+DNP	1
Hoogeveen [+]	S	OB+NB+Pvn+TPP	12
Meppel [#]	S	OB+NB	1
Rozenburg [#]	S	OB+NB	3
Zutphen [#]	S	OB+NB	1
Zwijndrecht [#]	S	OB+NB+DNP	15

Opgeteld levert dit het volgende beeld op:

	aantal gemeenten	aantal respondenten
groep B (gemeenten met een 'Bewaar het Pand-signatuur')	13	63
groep M (gemeenten behorend tot de middengroep)	26	164
groep S (samenwerkende gemeenten)	14	103
<i>totaal</i>	<i>53</i>	<i>330</i>

Ten aanzien van de gebruikte berijmingen is het beeld als volgt:
In groep B wordt alleen uit de OB gezongen.

In groep M is de verdeling als volgt (aantal en %):

alleen OB	85	52%
OB+NB	40	24%
OB+NB+DNP	28	17%
OB+NB+DNP+Pvn	10	6%
alleen NB	1	1%
	164	

5

In groep S is de verdeling als volgt (aantal en %):

alleen NB	2	2%
OB+NB	18	17%
OB+NB+DNP	15	15%
OB+NB+Pvn	6	6%
OB+NB+DNP+Pvn	32	31%
OB+NB+GKB+Pvn	9	9%
OB+NB+Pvn+TPP	12	12%
NB+DNP	1	1%
NB+Pvn	1	1%
NB+DNP+Pvn	7	7%
	103	

Bij 15 gemeenten heeft de kerkenraad meegewerkt met de verspreiding zonder dat dat geresulteerd heeft in ingevulde enquêtes: Aalsmeer [+], Apeldoorn-Oost [+], Dokkum, Gouda [#], 's-Gravenmoer, Hengelo [+], Kornhorn, Lelystad [+], Lisse [+], Maassluis, Mijdrecht, Naarden, Nieuw-Vennep, Surhuisterveen [#] en Winschoten [#].

Overige reacties van kerkenraden:

- Hattum en Veenwouden hebben geen jongeren;
- 15 - Amsterdam-Nieuw West heeft in De Bron slechts 2 jonge kinderen en in Oase 'worden (helaas) geen psalmen gezongen';
- Drogeham, Ouderkerk aan de Amstel en Veenendaal-Pniël trokken zich toch terug na eerdere toezeggingen om mee te werken; Katwijk en Nieuweroord/Nieuw-Balinge vonden bezinning niet wenselijk. Na een oproep van het LCJ zijn overigens wel
- 20 enquêtes ingevuld in al deze vijf gemeenten.

Representativiteit

De onderzochte groep jongeren betrof de leeftijd van 11 tot en met 29 jaar. Om te bepalen of een steekproef van 330 respondenten representatief is, is het noodzakelijk te weten

25 hoeveel CGK-leden tot deze leeftijden behoren. Daar zijn echter geen cijfers over. Het percentage 11- tot 29-jarigen in Nederland bedraagt 23,3%. Als wordt aangenomen dat eenzelfde percentage tot deze leeftijden behoort binnen de CGK, komt het aantal op $23,3\% \times 72.394 = 16.868$. De steekproef van 330 respondenten omvat dus waarschijnlijk 2% van de totale populatie.

30 De respondenten behoren echter vooral tot de leeftijden van 12 tot en met 23 jaar (dit betreft 303 respondenten). De rekensom is dan $14,5\% \times 72.394 = 10.497$. De steekproef van 303 respondenten omvat dus waarschijnlijk 3% van deze deelpopulatie.

In beide gevallen is sprake van een representatieve steekproef (wat overeenkomt met een 5% foutmarge bij een betrouwbaarheid van 95%).

De aantallen per leeftijd, uitgesplitst per groep gemeenten, zijn als volgt:

Leeftijd	S	M	B	Totaal
11		1		1
12	12	8		20
13	10	22	2	34
14	9	19	4	32
15	13	18	3	34
16	14	16	1	31
17	8	12	4	24
18	9	10	14	33
19	8	11	7	26
20	6	10	7	23
21	2	8	5	15
22	2	9	3	14
23	1	6	3	10
24		4	3	7
25	1	4	3	8
26		3	2	5
27		2	2	4
28	1			1
29		1		1
<i>Totaal</i>	<i>96</i>	<i>164</i>	<i>63</i>	<i>323</i>

5

Bij de analyse van de resultaten zijn de leeftijden verdeeld in drie leeftijdscategorieën: 11-15 jaar (128), 16-19 jaar (114) en 20-29 jaar (88).

De zeven respondenten uit Den Haag waren 12 tot 16 jaar, maar de exacte leeftijden zijn niet bekend; ze zijn bij de verwerking van de resultaten ingedeeld bij de groep 11-15 jaar.

10 Het zwaartepunt (de mediaan) ligt voor de S- en de M-groep op 16 jaar, bij de B-groep op 19 jaar. Bij het interpreteren van de resultaten moet er dus rekening mee worden gehouden dat de respondenten uit de laatste groep gemiddeld drie jaar ouder zijn dan uit de eerste twee groepen.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ps. 89:12 NB: 'Zijn troon staat even vast als 't glanzend firmament.'	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Ps. 94:1 OB [een wraakpsalm]							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Ps. 101:1 OB ('k Zal van de deugd...').									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Ps. 103: 7 OB: 'Geen vader sloeg met groter mededogen'.						1		<i>I</i>					1			<i>I</i>
Vooral OB, zoals ps. 119:60 OB: 'Al 't godloos volk verdoet G' als schuim van d' aard' / Dies zal ik Uw getuigenissen vrezén.'					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Lofzang van Zacharias.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- overig [opgeteld:]	2	1		3	1	1		2	1	7	4	12	4	9	4	17
Psalmen die niet vaak gezongen worden en waarin erg moeilijke woorden staan.									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Bij afgekorte woorden ¹⁰ .										1	<i>I</i>			1		<i>I</i>
Afgekorte woorden en oud taalgebruik.									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Qua zinsopbouw en sommige woorden. / Moeilijke woorden, rare zinsbouw.									1	1	2		1	1		2
Als zinnen niet lekker lopen omdat ze moeten rijmen.									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Bij lange, onlogisch gevormde zinnen, waar de melodie niet de betekenis van de zin ondersteunt.										1	<i>I</i>			1		<i>I</i>
Je ziet door de bomen het bos niet meer (gek afgebroken zinnen, veel bijzinnen).									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Je moet er goed naar kijken en het op je in laten werken, wil je het snappen.						1		<i>I</i>					1			<i>I</i>
Sommige psalmen zijn echt op het eerste gezicht niet te volgen.									1		<i>I</i>		1			<i>I</i>
Van de beeldspraak en bepaalde woorden moet je soms de bijbelse context weten.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Je moet wel weten wat het betekent.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Verschilt per psalm.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Die van de OB/OB snap ik niet altijd.	1	1		2					1		<i>I</i>		1	2		3

¹⁰ Wellicht worden samengetrokken woorden bedoeld als 'schaûw'.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Afhankelijk van de berijming. In DNP is het altijd erg duidelijk.									1			1	1			1
[niet ingevuld]	16	14	1	31	10	10	5	25	3	16	8	27	29	40	14	83
totaal	28	18	3	49	22	18	11	51	6	29	17	52	52	65	31	152

5. Sluiten de teksten van de psalmen aan bij jouw geloofsbeleving?

soms wel, soms niet. Waarin wel, waarin niet?

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- begrijpelijkheid / oude teksten [opgeteld:]	2	10		12	3	6	1	10	1	9	1	11	6	25	2	33
Als je het niet goed begrijpt. / Sommige woorden begrijp ik niet.	1	8		9	2	3		5					3	11		14
Als het vaag en met veel beeldspraak is.							1	1							1	1
Wanneer het door onbegrijpelijke oude taal afstand scheidt.					1			1					1			1
Wel als de teksten begrijpelijk en hedendaags zijn.										1		1		1		1
Psalmen zijn ontzettend mooi, maar als de woorden onbegrijpelijk zijn, sluiten ze niet meer aan bij mijn geloofsbeleving.										1		1		1		1
Als ik geen idee heb wat ik nu zing, beleef je de psalm ook niet echt.										1		1		1		1
Lang denken over wat het betekent; na uitleg snap je het beter.		1		1										1		1
Wel als er uitleg is, niet als je het automatisch zingt.									1			1	1			1
Tijdens het zingen snap ik het niet, maar bij lezing herken je situaties uit je leven.										1		1		1		1
Moeilijke woorden en oude vergelijkingen niet. Lofzang wel.						1		1						1		1
Sommige psalmen zijn wel mooi, maar heel veel psalmen zijn lastig te begrijpen door de woorden die worden gebruikt.						1		1						1		1
De psalmen zijn op een oude manier geschreven.						1		1						1		1
Veel mensen zullen de woorden die gebruikt worden in psalmen niet gebruiken in hun gedachten.										1		1		1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Taalgebruik sluit niet altijd aan en ik mis de naam Jezus.											1	1			1	1
Ik zing graag psalmen, maar de OB is echt te zeer verouderd.										1		1		1		1
Wel in de inhoud, niet altijd in de woordkeus.										1		1		1		1
Wel in de inhoud, niet de oude taal.										1		1		1		1
Soms begrijp ik er helemaal niks van en ik wil wel echt weten wat ik zing. Soms begrijp ik er heel veel van en vind ik het echt een toffe tekst.	1			1									1			1
Psalmen zijn ontzettend rijk van inhoud. Maar door het taalgebruik komt het wel verder van mij af te staan.										1		1		1		1
Ik houd meer van eigentijdse taal.		1		1										1		1
- inhoud en karakter van de psalm [opgeteld:]	2			2	4	3	3	10		7	2	9	6	10	5	21
Soms sluit een psalm aan op een gebeurtenis in mijn leven. / Als het aansluit bij waar ik over heb nagedacht of over gehoord heb. / Als je het kan toepassen op je eigen geloofsleven.					2		1	3					2		1	3
Het ligt er heel erg aan waar de tekst over gaat of ik mij er in herken. / Ligt eraan welke: de ene komt dichterbij mijn wereld dan de andere.						1		1		1		1		2		2
De teksten gaan wel over het leven met God, maar niet over het dagelijks leven.					1			1					1			1
Soms iets te onpersoonlijk.					1			1					1			1
Lofpsalmen sluiten wel aan.						1		1						1		1
Vaak wel: bij loven en schuld erkennen.										1		1		1		1
Lofpsalmen wel, maar psalmen over geweld niet.						1		1						1		1
Dat je al je vragen bij Hem mag stellen. Maar wraakpsalmen vind ik lastig.											1	1			1	1
Wraakpsalmen niet. / Het is soms erg wreed. / Niet: in psalmen waarin geweld wordt.	1			1			1	1		1	1	2	1	1	2	4
Wel als ze toepasbaar zijn bij moeilijkheden, niet als ze het evangelie van het NT missen.										1		1		1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Als het over veel pijn en verdriet gaat. Daar ben ik gelukkig voor gespaard.										1		1		1		1
Diepe zondekennis mis ik bij mezelf nogal.										1		1		1		1
Je merkt dat het [de psalmdichters?] mensen zijn net als iedereen, met moeite en zorgen.										1		1		1		1
Als het met veel dramatiek wordt uitgebeeld.							1	1							1	1
Het is vaak iets te streng.	1			1									1			1
- overig [opgeteld:]	2	3		5	3	3	1	7		3		3	5	9	1	15
Vooraf bekende psalmen hebben een betekenis gekregen. / Bekende psalmen spreken soms wel aan, onbekende veel minder.							1	1		1		1		1	1	2
Meestal te langdradig. / De teksten zijn meestal saai.	2	1		3									2	1		3
Hangt van de psalm af; maar lastige tekst én de muziek zijn niet stimulerend.					1			1					1			1
Vrolijker en mooier dan de OB.		1		1										1		1
Soms mag het wel wat vrolijker.					1			1					1			1
Een lofzang komt niet altijd over als lofzang.										1		1		1		1
Vooraf de muziek, de tekst minder.						1		1						1		1
In de kerk passen de psalmen, maar thuis vind ik geestelijke liederen ook erg mooi.										1		1		1		1
Verschilt per onderwerp.		1		1										1		1
Verschilt per psalm en dan ook weer per berijming.					1			1					1			1
Psalmen zingen doet me niet zoveel, alleen soms als er ook over wordt gepreikt.						1		1						1		1
Weet niet of alles wel waar is.						1		1						1		1
[niet ingevuld of slechts herhaling van het antwoord]	15	14	1	30	9	6	3	18	6	7	5	18	30	27	9	66
<i>totaal</i>	20	27	1	48	19	18	8	45	7	26	8	41	42	71	17	134

nee, want ...

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- begrijpelijkheid / oude teksten [opgeteld:]	2	9		11	5	7		12	1	4	1	6	8	20	1	29

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ik begrijp de teksten niet. / Geen idee waar het over gaat.		4		4	3	4		7		2		2	3	10		13
De tekst begrijp ik niet altijd; liever Opwekking.		1		1										1		1
Door moeilijke tekst kun je moeilijk link leggen met eigen geloofsbeleving. / Door de moeilijke taal staat het ver weg voor mij.		1		1					1	1		2	1	2		3
Als ik niet weet wat ik zing, kan ik er niet voor 100% achter staan.	1			1									1			1
Door het niet begrijpen van teksten weet je ook niet waar het over gaat en of het past bij je geloofsovertuiging.		1		1										1		1
Ik snap er niets van. Dan kun je het ook niet beleven.						1		1						1		1
Nier erg actueel. / Oud-Nederlands. / Te ouderwets.	1	1		2	2			2			1	1	3	1	1	5
Lastig te begrijpen en niet van deze tijd.						1		1						1		1
Ik praat nooit in die woorden. En mijn geloof is gewoon normaal. Psalmen zijn ouderwets.		1		1										1		1
Oud taalgebruik, dus onbegrijpelijk, of je moet er te lang over nadenken.										1		1		1		1
Teksten zijn soms niet te begrijpen. Het is niet heel stimulerend, hoopgevend of inspirerend als we met de gemeente steeds dezelfde, langzame liederen zingen die qua melodie op elkaar lijken. Ik krijg vaak het idee alsof dingen zoals de psalmberijmingen niet mogen veranderen, omdat dat protesten oproept vanuit het oudere deel van de kerk. Maar de kerk bestaat niet alleen uit ouderen. Wij zijn ook een deel, en de toekomst, van de kerk.						1		1						1		1
- inhoud en karakter van de psalm [opgeteld:]	1			1									1			1
Ik herken mezelf er niet in.	1			1									1			1
- overig [opgeteld:]	2	2		4	2	4		6			1	1	4	6	1	11
Saaï. / Slaapverwekkend i.p.v. opwekkend.	2	1		3									2	1		3
Heel saai; ik houd meer van Opwekking.		1		1										1		1
Tijdens het zingen met het orgel komt bij mij niet binnen wat ik zing.					1			1					1			1
De betekenis gaat meestal langs me heen, terwijl ik het lezen van de onberijmde psalmen erg mooi vind.											1	1			1	1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ik luister er zelf nooit naar.					1			1					1			1
Liever Opwekking, of Hillsong, of TPP.						1		1						1		1
Mijn geloofsbeleving is op het moment niet groot.						1		1						1		1
Ik geloof niet echt.						2		2						2		2
[niet ingevuld]		1		1	2	1		3		3		3	2	5		7
totaal	5	12		17	9	12		21	1	7	2	10	15	31	2	48

6. Zou je de psalmen méér waarderen als je ze met meer eigentijdse woorden zou zingen?
nee, want ...

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- gehecht aan OB [opgeteld:]	2		1	3	1	6	2	9	1	8	7	17	4	14	10	28
OB is prima. / OB is juist mooi. / Ik waardeer de psalmwoorden van de OB.						2		2		1		1		3		3
OB is juist mooi en zo staan ze ook in de Bijbel.									1			1	1			1
Oudere zijn mooier. ¹¹	1			1									1			1
De tekst moet herkenbaar blijven (zoals ik het geleerd heb). / Dan ken ik ze niet meer.						1	1	2			2	2		1	3	4
Met de OB opgevoed. / Zo ken ik ze.					1			1	1	1	2	1	1	1	1	3
Gewend aan OB en wil dat graag zo houden.										1		1		1		1
Dan is de bekendheid eraf. En er is geen taalbarrière als je je verdiept in de tekst van de OB.											1	1			1	1
Met de OB opgegroeid, daardoor een band mee; ik waardeer de mooie en diepe woorden.						1		1						1		1
Je hebt een bepaald gevoel bij psalmen die je uit het hoofd kent.							1	1							1	1
Dat haalt de beleving er voor mij af.						2		2						2		2
Dan klinkt het niet meer en vind ik het lied niet meer kloppen.	1			1									1			1
Met enige achtergrondinformatie ontdek je steeds meer mooie omschrijvingen in de OB.											1	1			1	1

¹¹ Deze respondent vond de teksten bijna altijd moeilijk te begrijpen (vraag 4).

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ik blijf graag bij het oude. / Het moet blijven zoals het is.										3		3		3		3
Zo zijn de psalmen geschreven.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Het hoort zo en het zijn mooie inspirerende teksten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
De psalmen horen zoals ze nu zijn. Ondanks dat ze lastig zijn te begrijpen. ¹²										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Er kan wel wat verbeterd worden, maar de bekende woorden hebben gevoelsmatige betekenis als je er in opgevoed bent (anders is hedendaagse taal beter).											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Gewend aan OB; mag in sommige gevallen wel wat verbeterd worden.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- belang van traditie <i>[opgeteld:]</i>		3		3	1	3	2	6					1	6	2	9
Dat was vroeger ook niet.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Zo beleef je meer de oude tijd.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
OB geeft het gevoel dat we in een oude traditie staan.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Belangrijk en mooi dat we ook nog de 'oude psalmen' zingen, ondanks dat het niet meer de alledaagse taal is.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Een traditie kun je niet zo ineens veranderen.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Niet nodig en velen zouden dat vanwege de traditie ook niet waarderen. / Het is al begrijpelijk en ouderen hebben er herinneringen aan.						1	1	2						1	1	2
Het gaat in tegen de kerkleden en de bijbelse boodschap.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Dat is verwarrend voor oudere mensen.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
- kwaliteitsverlies <i>[opgeteld:]</i>	2	1		3	1	1	2	4		3		3	3	5	2	10
Dan doet het weer af aan de bijbeltekst. / Dan wordt het verkeerd vertaald in de meeste gevallen. / Anders kan de boodschap vervormd worden.	1	1		2						1		<i>I</i>	1	2		3

¹² Bij deze respondent sloten de teksten niet aan op de geloofsbeleving (vraag 5).

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
De betekenis wordt dan ook anders.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Dan gaat er veel 'oud goud' verloren en bestaat het risico dat het oppervlakkig wordt.									1		<i>I</i>		1		<i>I</i>	
OB heeft meer inhoud.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Dan gaat er minder van de psalmen uit.									1		<i>I</i>		1		<i>I</i>	
Te makkelijk maken leidt tot betekenisverlies.						1		<i>I</i>					1		<i>I</i>	
Dan zijn het vervormde woorden en niet zoals ze in de Bijbel staan.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Dan verliezen de psalmen hun waarde.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
- niet nodig [opgeteld:]	6	4		10	2	5		7	1	2	1	4	9	11	1	21
Voegt weinig toe.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Geen verschil. / Maakt niet uit.		2		2										2		2
De verschillende berijmingen zijn zo ook wel goed te begrijpen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Niet per se. / Hoeft niet perse anders dan OB, maar het mag wel.	3			3					1		<i>I</i>		1		<i>I</i>	
Ik begrijp de OB al en de OB maakt de psalm bijzonder en respectvoller.						1		<i>I</i>					1		<i>I</i>	
Ik heb uitleg gehad over de bedoeling.						1		<i>I</i>					1		<i>I</i>	
De tekst maakt niet veel uit, de NB heeft ook nadelen.						1		<i>I</i>					1		<i>I</i>	
Wie zegt dat deze woorden niet eigentijds zijn?										1	<i>I</i>			1	<i>I</i>	
Dit gevoel heb ik nog niet ervaren.									1		<i>I</i>		1		<i>I</i>	
Hoort erbij; in de kerk worden wel meer dingen wat ouderwets gedaan.		1		<i>I</i>									1		<i>I</i>	
Dit past bij de kerk.		1		<i>I</i>									1		<i>I</i>	
Of het nou met eigentijdse woorden zijn of oudere woorden, dat maakt niet uit! Juist leuk!					1			<i>I</i>					1		<i>I</i>	

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ik waardeer de psalmen nu ook al, het is iets wat er bij hoort. Mooi dat we nog psalmen kunnen zingen die nauw aansluiten bij de Bijbel.	1			1									1			1
Ook de OB is waardevol, mooi en bekend ¹³ .									1			1	1			1
Ik kan mij vinden in OB+NB. / OB+NB vind ik wel mooi.	1			1	1	1		1					2	1		3
- muziek is belangrijker [opgeteld:]	3	3		6	3	1	1	5					6	4	1	11
Vooral de muziek maakt het ouderwets. / Eigentijdse woorden helpen niet, want de bestaande melodieën zingen niet fijn. / Eigentijdse woorden helpen niet, want zingen met orgel is saai. / Eigentijdse woorden helpen niet, want de melodie is ook te ouderwets. / Dan moeten ze ook op een andere melodie. / De melodie blijft saai.	3	3		6	3	1		4					6	4		10
De manier van zingen is belangrijker voor de waardering.							1	1							1	1
- overig [opgeteld:]		2	1	3	2	1	2	5	1	3	1	5	3	6	4	13
Eigentijdser (dan NB+Pvn), dan verdwijnt het poëtische.									1			1	1			1
Psalmen zijn juist van nu, er zit alles in: lofzang, klaagliederen etc.										1		1		1		1
De OB ligt het dichtste bij de psalmen zoals David ze zong. Maar een nieuwere versie zou ik niet erg vinden.							1	1							1	1
Gedateerd, maar met veel betekenis. Beter om er liederen naast te zingen.											1	1			1	1
Dan word de tekst zo krom.						1		1						1		1
Ik onthoud toch nooit wat ik zing.					1			1					1			1
Ik houd niet van psalmen.					1			1					1			1
God wil het zo, denk ik.			1	1											1	1
De melodieën zijn al prachtig!							1	1							1	1
Op sommige punten mag het taalgebruik hedendaagser (een berijming is al anders dan de onberijmde psalm).										1		1		1		1

¹³ In deze gemeente wordt ook uit NB en DNP gezongen.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Hangt van de psalm af.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Dan is het idee van psalmen weg, en wordt het een liedje dat aangepast is om het leuker te maken om te zingen.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Ze sluiten mooi aan bij de inhoud en verwoording van de Bijbel. Het gaat om het begrijpen en het jezelf herkennen in de psalmen.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
[niet ingevuld / geen reden]	5	2	1	<i>8</i>	1	2	3	<i>6</i>	3		1	<i>4</i>	9	4	5	<i>18</i>
totaal	18	15	3	<i>36</i>	11	19	12	<i>42</i>	6	16	10	<i>32</i>	35	50	25	<i>110</i>

ja, want ...

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- begrijpelijkheid <i>[opgeteld:]</i>	15	34	5	<i>54</i>	16	21	2	<i>39</i>		14	8	<i>22</i>	31	69	15	<i>115</i>
Dan weet ik waarover ik zing. / Dan snap je wat je zingt.	3	9		<i>12</i>	7	7		<i>14</i>		4	1	<i>5</i>	10	20	1	<i>31</i>
Dan weet je waar het over gaat; maar eigentijdse woorden hoeven niet altijd beter te zijn.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Dan begrijp je béter wat je zingt.	10	21	5		8	11	1	<i>20</i>		8	2	<i>10</i>	18	40	8	<i>66</i>
Dan begrijp je zelf én begrijpen onkerkelijken die je meeneemt beter wat je zingt.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Dan snap ik er misschien wat meer van.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Dan snap ik het beter en er is hippe muziek.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Dan herken je meer woorden.							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>
Misschien meer tekstbegrip.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Dat is makkelijker. / Makkelijker te begrijpen.	2	1		<i>3</i>	1	1		<i>2</i>					3	2		<i>5</i>
Dan zijn ze voor elke leeftijd te begrijpen.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
De inhoud is vaak erg mooi, maar moet voor iedereen begrijpelijk zijn.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Dan begrijp je het beter; maar de huidige psalmen moeten wel herkenbaar blijven.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
OB voelt vertrouwd, maar aan mijn kinderen niet uit te leggen.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Bepaalde oude vervormingen van woorden kunnen worden verbeterd.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Ik begrijp het meestal wel, maar je moet soms wel 'schakelen'.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Graag een op de HSV gebaseerde berijming: dicht bij de grondtekst blijven, maar net wat frisser.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- (ook) meer met het hart [opgeteld:]	2	12		14	7	7	9	23	4	10	5	19	13	29	14	56
Dan snap je ze beter en meen je het echt. / Dan begrijp je wat je zingt en krijgt het een andere betekenis. / Beter begrijpen betekent sneller aansluiten bij eigen geloofsbeleving en meer waardering. / Dan snap ik wat ik zing en raakt het me meer.		2		2	2	1	2	5	1		1	2	3	3	2	8
Begrijpelijker en toegankelijker. / Begrijpelijker en komt dichterbij. / Zo komen ze dichterbij.		1		<i>I</i>	1	2	1	4		2	2	4	1	5	3	9
Sluit beter aan bij je eigen leefwereld.		1		<i>I</i>	1			<i>I</i>	1	2		3	2	3		5
Sluit meer aan bij je eigen leefwereld, dus komt het beter binnen. En vooral in het begin denk je meer na bij wat je zingt.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Anders staat het voor je gevoel zo ver weg, wat juist niet de bedoeling is!							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Door het taalgebruik komt het verder van mij af te staan. Maar van sommige hele bekende waardeer ik wel heel erg de oude tekst.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Dan komt het directer binnen (tijdens het zingen heb je niet veel tijd om over moeilijke woorden na te denken). / Dan kan ik mijn energie richten op waarom ik het zing i.p.v. het ontcijferen wat ik zing. / Dan kan ik met mijn hart de hele psalm meezingen zonder me af te vragen wat ik zing.					1		1	2	1			1	2		1	3
Dan spreekt het meer aan. / Dan komen ze meer tot leven. / Dan komt het meer binnen.		1		1	1	1	2	4		2	1	3	1	4	3	8
Dan voel je je als jongere meer betrokken en aangesproken.	1			1									1			1
Dan ligt er voor mij meer gevoel in.										1		1		1		1
Het maakt je bewuster van wat je zingt.										1		1		1		1
Dan zing je het uit je hart.									1			1	1			1
Dan is het makkelijker om te geloven.					1								1			1
Dan snap ik het en dan kan ik ook bepalen of het bij mij past.		1		1										1		1
Dan komen ze verder in je belevingswereld. En de OB is soms gewoon echt heel slecht.											1	1		1		1
Als je het niet begrijpt, kun je het moeilijk toepassen.							1	1					1			1
De oude woorden hebben geen betekenis meer voor mij.										1		1		1		1
Dan zou ik ze meer begrijpen en dan zou ik dus ook meer van de psalmen kunnen leren.		2		2										2		2
Dan zou ik het veel beter begrijpen, en met meer passie zingen. / Dan kan ik het met meer overtuiging zingen en beleven. / Dan weet je beter wat je zingt en kun je de Heere beter loven.						3								3		3
Begrijpelijker en leuker om te zingen.		1		1										1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Dan zijn ze veel vrolijker. / Ik word daar veel vrolijker van en ik zou ze veel makkelijker begrijpen.	1	2		3									1	2		3
Dan voel ik me fijner.		1		1										1		1
- hedendaagser [opgeteld:]		1		1	1			1	1			2	2	2		4
Dan begrijp ik er meer van en dan heb je ook meer het idee dat geloven ook gewoon van deze tijd is en niet van vroeger.					1			1					1			1
Daar leven wij nu in. / In de tijd van tegenwoordig.		1		1					1			1	1	1		2
Ik vind psalmen wel mooi, maar de tekst mag van mij meer naar het nu worden vertaald.									1			1		1		1
- liever andere liederen [opgeteld:]	1	2		3	2			2					3	2		5
Liever Opwekking. / Opwekking komt beter bij mij binnen.	1	1		2	1			1					2	1		3
Beter dan die langdradige psalmen, maar alleen Opwekking is echt mooi.		1		1										1		1
Bijvoorbeeld Arie Maasland en Sons of Korah.					1			1					1			1
- overig [opgeteld:]	4	1		5		1	1	2		1	1	2	4	3	2	9
Dat geeft wat afwisseling. Daarmee ga je de oude niet minder waarderen - mogelijk juist meer.											1	1			1	1
Dan klinkt het beter. / Soms heeft het wat extra's.	1			1		1		1						1		1
Dat vind ik mooier.							1	1							1	1
DNP is heel mooi.									1			1		1		1
Dan zijn ze minder saai.	1	1		2									1	1		2
Alleen als ze vlugger gaan zingen.	1			1									1			1
Soms wel, soms niet.	1			1									1			1
[niet ingevuld]	11	3	1	15	2	1	2	5	2	5	4	11	15	9	7	31
totaal	33	53	6	92	28	30	14	72	7	31	18	56	68	114	38	220

7. Wat vind je van de voorbeelden van psalm 117 en 133 in de berijming uit 1968 en De Nieuwe Psalmberijming?

Psalm 117

Berijming 1968:

Loof, alle volken, loof de HEER,
roem, alle naties, roem zijn eer.
Want over ons is groot en wijd

De Nieuwe Psalmberijming:

Breng, volken, hulde aan de HEER.
Erken Hem, landen, geef Hem eer.
Zijn liefde stopt niet bij de grens.

zijn gunst en goedertierenheid,
voor eeuwig blijft zijn trouw bestaan.
Hef met ons halleluja aan!

Psalm 133

Berijming 1968:

Zie toch hoe goed, hoe lieflijk is 't dat zonen

van 't zelfde huis als broeders samenwonen.

Eén liefdeband houdt hen tezaam.

De zegen van Gods hoog verheven naam

daalt op hen neer vol zoete tederheid,

als olie die de priester wijdt.

Als olie die Aärons baard en kleren
met geur doordringt, zo is de gunst des Heeren
voor wie eendrachtig samen zijn.

Als dauw is het, die ligt zo mild en rein

op Hermons top en daalt op Sion neer.

't Wordt al een tuin voor God de Heer.

Jeruzalem! Hier geeft de HEER zijn zegen,

hier woont Hij zelf, hier wordt zijn heil

verkregen

en leven tot in eeuwigheid.

zijn trouwe zorg geldt ieder mens.
In alle talen spreekt men luid
het heerlijk 'halleluja' uit!

De Nieuwe Psalmberijming:

Wat kan het vreugde en voldoening
geven

als mensen eensgezind in vrede leven,

als broers en zussen bij elkaar!

Het is als olie op Aärons haar

die heerlijk ruikt en druppelt naar omlaag

tot in zijn baard en op zijn kraag.

Het is als Hermons dauw die neer komt
stromen

tot hij op Sions heuvels is gekomen.

Van boven daalt de zegen neer!

Hoe heerlijk is de gave van de HEER:

Hij geeft aan wie in liefde samenleeft

het leven dat geen einde heeft.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- (algemeen¹⁴) positief [opgeteld:]	6	12	4	22	4	10	1	15		6	5	11	10	28	10	48
Veel beter te begrijpen.		3	1	4		1		1						4	1	5
Geweldig. Enorm waardevol om gelijk te begrijpen wat je zingt.										1		1		1		1
Eenvoudiger en beter te begrijpen. / Begrijpelijker en makkelijker.		1		1			1	1			1	1		1	2	3
Inhoudelijk hetzelfde, maar met duidelijker woorden. / Makkelijker en beter te begrijpen; tekst en boodschap blijven hetzelfde.					1	1		2					1	1		2
Begrijpelijker geworden in de loop van de tijd.	1			1									1			1

¹⁴ Bij deze antwoorden is dus niet duidelijk of beide berijmingen (NB en DNP) worden bedoeld of alleen DNP.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Begrijpelijker, maar niet per se mooier.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Veel makkelijker, dus goede berijming.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Begrijpelijker en daardoor kan het beter aansluiten op je eigen situatie. Zolang het maar trouw is aan de Bijbel.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Duidelijker, maar met de vergelijking met olie in Aärons baard hebben we nu niets.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Al een verbetering. / Beter	1			<i>I</i>	1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Eigentijdser; beter te begrijpen en spreekt meer aan.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Wel prima. / Prima		2		2		1		<i>I</i>						3		3
Mooi.	1	1		2							1	<i>I</i>	1	1	1	3
Mooi. Gewoon net wat anders dan de OB, maar ook goed (niet verder afstaand van de onberijmde versie).											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Mooi. Best wel verschillend met de OB, maar de betekenis van de woorden is eigenlijk hetzelfde. DNP gebruikt iets modernere woorden.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Klinkt mooi, ik zou wel willen weten wat er theologisch mis mee is.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Mooi. Je ziet wel verschil tussen NB en DNP.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Mooi (als het de bijbeltekst goed weergeeft).		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Goed te begrijpen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Beter dan de OB. / Makkelijker en begrijpelijker dan OB.	1	1		2	1			<i>I</i>		1		<i>I</i>	2	2		4
Ik zou dit veel liever zingen dan de OB, zodat ik weet wat ik zing en het ook echt kan menen wat ik zing.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Erg fijn dat het begrijpelijke zinnen zijn, waardoor het meer echt met overtuiging gezongen kan worden. Liever niet heel andere woorden gebruiken (dan liever uitleg).						1		1						1		1
Het rijmt fijn en het zijn fijne zinnen die je zou kunnen zingen!					1			1					1			1
Mooi lied. / Mooi.	1	1		2		1		1					1	2		3
Hele mooie psalmen.									1		1			1		1
Mooi, sluit meer aan bij deze tijd.										1	1				1	1
Op zich wel goed.		1		1										1		1
Ik denk (als ik het begrijp) dat het wel mooi is.		1		1										1		1
Stap in de goede richting: ik weet niet of het mij persoonlijk aanspreekt, maar het is heel begrijpelijk.						1		1						1		1
- positief over beide [opgeteld:]	6	5		11	1	3	2	6	2	1	1	4	9	9	3	21
Beide mooi en veel beter te begrijpen.		1		1										1		1
Beide beter te begrijpen en even mooi.	1			1									1			1
Beide mooi en begrijpelijk. / Genieten! Beide mooi en begrijpelijk.	1	1		2					1		1		1	2		3
Beide snap ik direct (NB of DNP maken mij niet zo veel uit).	1			1									1			1
Beide mooi en begrijpelijk (soms wat moeilijk).	1	1		2									1	1		2
Beide een stuk duidelijker dan OB: ik snap meteen veel beter wat ik nou eigenlijk zing. / Beide beter dan OB, want je hoeft niet lang na te denken over wat er precies staat.						1	1	2						1	1	2

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Beide begrijpelijk en dus mooier dan OB. Wel even wennen. / Misschien wel wennen, maar wel duidelijker.						1	1	2						1	1	2
Allemaal goed te volgen.									1			<i>1</i>	1			<i>1</i>
Beide vrij duidelijk.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Beide goed. / Beide prima. / Beide mooi.		2		2		1		<i>1</i>			1	<i>1</i>		3	1	4
Beide mooi. Je kunt er hetzelfde én verschillende dingen uit halen.	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
Beide goed (ze verschillen niet veel).	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
Vertalingen naast elkaar zijn altijd interessant; zo kom je dichterbij de grondtekst.									1			<i>1</i>	1			<i>1</i>
- positief over beide, maar om verschillende redenen [opgeteld:]	1			<i>1</i>	1	3		4		2	1	3	2	5	1	8
NB is poëtisch van hoog niveau, DNP is zeer goed te begrijpen.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
DNP is mooi vanwege eigentijds taalgebruik. NB is mooi vanwege de diepere, poëtische stijl. Qua betekenis is er geen wezenlijk verschil.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
NB is mooier. DNP is beter te begrijpen.	1			<i>1</i>		1		<i>1</i>					1	1		2
DNP is erg fijn; het doel van elke zin en het geheel komt over. NB kan een goede middenweg zijn, omdat die meer op de OB lijkt.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
DNP is begrijpelijker maar de NB is mooier (omdat ik het [OB!] zo gewend ben).										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
DNP is op zich mooi en voor anderen begrijpelijker, maar OB+NB blijven dichterbij de Bijbeltekst en zijn dus Bijbelgetrouwer.						1		1						1		1
NB is prima, DNP is nieuwer maar niet heel erg anders.					1			1					1			1
- positief over NB <i>[opgeteld:]</i>		2		2		1	1	2						3	1	4
NB is makkelijker.		1		1										1		1
NB lijkt erg veel OB, maar is wel een verbetering (maar kans bestaat dat hij later toch te ouderwets wordt gevonden).							1	1							1	1
NB klinkt beter en is duidelijker dan OB.						1		1						1		1
OB en NB zijn prima.		1		1										1		1
- positiever over NB dan over DNP <i>[opgeteld:]</i>	3	1		4	7	2	5	14	1	5	3	9	11	8	8	27
NB is mooier dan DNP.	1			1	1			1	1			1	3			3
De woorden van DNP spreken veel minder aan dan de woorden van de NB.							1	1							1	1
NB is veel mooier dan DNP, die veel moderner is. Ze passen niet bij elkaar.	1			1									1			1
NB is dieper en specifieker; DNP is 'platter'.											1	1			1	1
NB is mooier dan DNP, omdat DNP haast te kinderlijk is.										1		1		1		1
DNP is te simpel en daardoor lachwekkend. NB is beter.						1		1						1		1
NB heeft een diepere betekenis - je wordt aan het denken gezet, bij DNP minder tot niet.										1		1		1		1
NB is goed qua inhoud en gevoelswaarde; DNP is daarin minder aangenaam, ook minder poëtisch.										1		1		1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
NB is mooier dan DNP (ik denk er wat meer bij na).					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
NB is begrijpelijker dan de OB; NB is mooier en Bijbelgetrouwer dan DNP ¹⁵ .										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
NB is wel oké; bij DNP is de helft weggelaten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
NB is mooi; DNP niet, want door alleen de bedóeling te noemen, ligt het minder dicht bij de Bijbel.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Het mooie pure gevoel van de NB valt helemaal weg bij DNP. De betekenis wordt ook anders. Jammer.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
NB past beter bij de Psalmtekst, in DNP krijgt het (door de vertaling naar het nu) soms een andere betekenis.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Het is wel ongeveer hetzelfde, maar veel woorden betekenen heel iets anders (zoals bij psalm 117 liefde in DNP en gunst en goedertierenheid in NB).							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Beide mooi en begrijpelijker dan OB (als je niet bekend bent met alle termen). Diepte en intensiteit zijn wat weggefallen bij DNP.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
NB klinkt vertrouwder dan DNP.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
NB spreekt meer aan dan DNP, omdat hij dichter bij de OB staat, maar wel begrijpelijk is.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>

¹⁵ Voorbeeld: 'zijn trouwe zorg geldt ieder mens' is geen goede vertaling van de Bijbeltekst.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Voorkeur voor NB boven DNP, omdat ik regelmatig OB zing.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
NB spreekt meer aan dan DNP, aangezien ik ze zo geleerd heb.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Vanwege de herkenning liever de NB dan DNP.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Voorkeur voor NB omdat die bekender is en omdat DNP (vanwege het willen rijmen) minder krachtige woorden gebruikt.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
NB spreekt meer aan dan DNP, want ik ben met NB opgegroeid en DNP heeft niet altijd de juiste vertaling.	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
DNP past niet bij mij. Maar de NB is wel beter te begrijpen dan de OB.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
De meeste zinnen snap ik, sommige niet. NB is mooier dan DNP.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
- positief over DNP [opgeteld:]	7	10		<i>17</i>	2	6	7	<i>15</i>	1	7	1	9	10	23	8	<i>41</i>
DNP is begrijpelijker. / DNP is makkelijker.	1	8		<i>9</i>			1	<i>1</i>		1		<i>1</i>	1	9	1	<i>11</i>
DNP is een stuk beter te begrijpen.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
DNP is begrijpelijker (net als bij HSV).										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
DNP is (veel) toegankelijker en begrijpelijker dan OB. / DNP is beter dan OB; ik begrijp meer van de zinnen en van de strekking.						1	1	<i>2</i>		1		<i>1</i>		2	1	<i>3</i>
DNP is beter, want duidelijker.		1		<i>1</i>	2			<i>2</i>					2	1		<i>3</i>
DNP is korter en makkelijker.	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
DNP is erg goed te begrijpen.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
DNP is goed te begrijpen en heeft een betere zinsbouw.							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Bij DNP begrijp je in een keer wat er wordt gezongen.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Ik ben er erg voor om DNP te gaan gebruiken: mooi en beter te begrijpen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
DNP is veel aansprekender en begrijpelijker. / DNP is begrijpelijker en zo komt de tekst meer over.	2			2									2			2
DNP blijft bij de Bijbel en is tegelijk goed zingbaar! Ik weet wat ik zing.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
DNP is heel fijn: dichtbij de bijbelteksten, maar met modernere woorden. En zonder onbijbelse cultuurwoorden uit de OB (zoals Opperwezen).										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is veel begrijpelijker en zingt veel fijner.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is begrijpelijker dan OB, zonder dat de lading verdwijnt.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is makkelijker, want meer van deze tijd. / DNP is makkelijker, want normaal Nederlands.	2	1		3									2	1		3
DNP is een stuk prettiger en de psalmtekst blijft beter hangen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
DNP is beter. / Voorkeur voor DNP.						1		<i>I</i>			1	<i>I</i>		1	1	2
DNP is heel mooi. / DNP is mooier verwoord.							1	<i>I</i>		1		<i>I</i>		1	1	2
DNP brengt me dicht bij God.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Voorals ps. 117 van DNP is heel mooi; dit zou het voor mij meer 'zingbaar' maken.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Bij DNP is ps. 117 duidelijk en mooi; ps. 133 lijkt heel anders, maar wel begrijpelijker.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
- positiever over DNP dan over NB <i>[opgeteld:]</i>	1	4		5	2	3		5	1	2	1	4	4	9	1	14
DNP is veel begrijpelijker dan NB.		1		<i>I</i>		1		<i>I</i>						2		2
DNP is makkelijk te begrijpen, NB is een beetje moeilijk.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
NB: sommige woorden te oud om te snappen. DNP snap ik beter.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
DNP is veel sprekender. In de NB mis ik hoofdletters (Hem, Zijn).										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP heeft meer gevoelswaarde (door de duidelijker stijl), ook al lijkt de NB meer op de OB.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
DNP is beter; NB is een beetje half-OB.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is begrijpelijker dan NB, maar psalmen spreken me niet echt gaan, omdat er onbekende vergelijkingen in worden gebruikt.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is vlotter en beter zingbaar dan NB.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
NB en DNP lijken op elkaar, maar DNP is wat makkelijker te volgen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
NB is goed te begrijpen, maar DNP spreekt iets meer aan.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
NB: lastig op sommige plekken. DNP: redelijk goed te begrijpen.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
NB is herkenbaar maar alleen onder christenen te gebruiken; DNP is ook voor niet-christenen begrijpelijk én laat mij meer nadenken over waarom ik de tekst zing.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
NB is moeilijker dan DNP (maar waarom de dauw op de Hermon zo bijzonder is?)		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
- beide hebben voordelen [opgeteld:]		2	1	3	3	2	1	6		2		2	3	6	2	<i>II</i>
Heel poëtisch. Een paar zinnen spreken me ook wel aan. Maar ik blijf haken bij moeilijke woorden; anderzijds zijn oude begrippen ook wel mooi.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Beide wel iets beter, maar misschien toch iets te ouderwets.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Beide begrijpelijker, maar nog steeds met ouderwetse woorden.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Wel mooi, maar beide te moeilijk.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Sommige zijn te begrijpen, andere niet.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Veel beter, maar het is wel irritant als je alles opnieuw moet leren.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
In principe heel waardevol, maar toch verliest de tekst iets van haar kracht en verhevenheid.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Stuk duidelijker, maar is dat nodig? We kunnen ons ook meer inleven in de psalmen, zodat we ze beter gaan begrijpen.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Beide weerspiegelen best goed de psalmtekst. Maar in NB lopen de zinnen soms wat krom vanwege het rijm. DNP wekt de indruk vooral poëtisch te willen zijn; 'broers en zussen' is mooi, maar geeft de grondtekst daartoe aanleiding?						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Ps. 117 is in de NB begrijpelijker en ps. 133 in DNP. Maar sommige teksten zijn nog steeds moeilijk en oubollig.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Bij ps. 117 is de NB mooier vanwege de diepgang. Bij ps.133 is DNP mooier, want duidelijker verwoord (alleen 'kraag' is een beetje vreemd).					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
- DNP heeft voor- en nadelen [opgeteld:]	1	3		4	3	4	2	9	3	4	1	8	7	11	3	21
DNP is begrijpelijker, maar soms minder inhoud door andere woordkeuze. / DNP is misschien wel wat beter te begrijpen maar de intentie van de zinnen is toch iets anders.							1	<i>I</i>	1			<i>I</i>	1		1	2
DNP is begrijpelijker, maar klinkt een beetje raar.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is goed te begrijpen, maar sommige woorden staan er alleen vanwege het rijm ('op zijn kraag').					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
DNP is begrijpelijker en klinkt natuurlijker, maar waarom niet een berijming dicht bij de Bijbeltekst?											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
DNP is begrijpelijker, maar heeft minder charme.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Goed om eigentijdse woorden te gebruiken, maar DNP klinkt meer als een sinterklaasgedicht dan als een psalm (te weinig poëtisch).						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is makkelijk te begrijpen, maar minder mooi omdat het soms net een sinterklaasgedicht lijkt.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is begrijpelijker, maar de OB is wat eerbiediger.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP is begrijpelijker en wat meer van deze tijd, maar sommige psalmen zijn mooier in de OB.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
DNP heeft beter lopende zinnen, maar lijkt minder direct uit de Bijbel te komen.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is begrijpelijker. Maar voor ouderen, die aan de OB gewend zijn, een grote stap.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Ik vind DNP ook wel mooi maar je moet oppassen dat het niet te anders wordt.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Mooi; maar sommige ouderen zullen DNP niets vinden.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
DNP is beter te begrijpen, maar sluit niet echt aan bij tegenwoordige taal. / DNP is wel makkelijker maar nog steeds klinkt het ouderwets.	1	1		2	1			<i>I</i>					2	1		3
DNP kan handig zijn voor mensen die de meeste teksten (van de OB) niet gebruiken, maar zelf geen voorstander.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Beide relatief 'duur' en ouderwets (statig) taalgebruik, maar DNP is beter dan OB.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ps. 117: NB+DNP prima. Ps. 133: broers en zussen (DNP) is wat anders dan broeders en zusters, dus dat is een verarming.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is duidelijker, maar laat in ps. 117 het belangrijke woord 'eeuwig' weg.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
- negatief over NB <i>[opgeteld:]</i>		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Ik weet niet wat (in de NB) goedertierenheid betekent.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
- negatief over DNP <i>[opgeteld:]</i>					1	1	1	3	1	3	3	7	2	4	4	10
DNP heeft minder emotionele lading.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
DNP komt soms zwakker over.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP is niet mooi.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
DNP staat te ver af van de OB.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
DNP is niet duidelijker dan NB en zelfs niet dan OB, en gaat ten koste van de herkenbaarheid.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
DNP dekt lang niet altijd de lading.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
DNP vertaalt soms mooie woorden en symboliek weg, waardoor de strekking (bij ps. 117) onjuist wordt.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
DNP sluit minder goed aan bij de onberijmde versies van de Psalmen. En twee berijmingen is meer dan genoeg.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Enkele woorden veranderen is goed, maar hele zinsconstructies (zoals in DNP), vooral van de bekende psalmen, vind ik wat ver gaan.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
DNP is een tikkeltje simpel in ps. 117, en bij ps. 133 is de structuur zo erg omgegooid dat het moeilijk is om de OB er nog in terug te lezen. Dat maakt het extra moeilijk om als kerk zo'n overstap te maken.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
- liever OB [opgeteld:]	1	2	1	4	3	7	2	12	2	7	4	13	6	16	7	29
OB is mooier. / Geef mij de OB maar.	1		1	2	1	1		2	2	2		4	4	3	1	8
OB mooier, maar DNP lijkt er best wel erg op.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Liever de OB: die ben ik gewend en is erg mooi.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Het lijkt net of de OB wordt afgekeurd; de meeste psalmen zijn in mijn hart gegraveerd.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Nieuwere berijmingen kun je niet uit het hoofd meezingen; DNP is te modern door ontbreken van sommige kernwoorden.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Het zingt niet fijn als de tekst anders is dan de OB die in je hoofd zit.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Ik heb meer gevoel bij de oude psalmen. Er zijn liederen genoeg uit onze tijd.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Er staat hetzelfde, maar het komt anders over dan de vertrouwde OB. Geef mij maar de OB!							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>
Mooi, maar heel anders dan wat je gewend bent. Daarom in de dienst voorkeur voor de OB.							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>
Voorstander van OB; preek vaker over de psalmen om ze begrijpelijker te maken.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
NB en vooral DNP hebben minder intensiteit dan OB										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Voorkeur voor OB; DNP is door eenvoud minder bijzonder. / De oude woorden van de OB zijn mooier; DNP is te simpel.						2		2						2		2
OB is respectvoller.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
OB is rijker van inhoud, met diepere geestelijke betekenis.										1	<i>1</i>				1	<i>1</i>
OB heeft meer diepgang en ligt waarschijnlijk wel dichter bij de grondtekst.									1		<i>1</i>			1		<i>1</i>
Het liefst zing ik teksten rechtstreeks uit de Bijbel. De OB blijft het dichtst bij het Woord van God; NB en DNP zijn te vrij.									1		<i>1</i>			1		<i>1</i>
Ik ben bang dat er vervlakking komt met berijmingen in huidig taalgebruik. Misschien zijn de psalmen nu nog wel het enige dat ons laat herinneren hoe met diepe (en soms lastige) woorden je ziel bloot ligt voor God.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Eigentijdse taal is minder diepgaand.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Liever de OB: die ben ik gewend. Maar OB én NB gebruiken moeilijke woorden.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Mooier om de OB te behouden: verbindt met vroeger en met de ouderen. Je mag moeite doen om het te snappen; onbegrijpelijk zijn de teksten niet.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Dit zijn nou net twee voorbeelden waar de OB prima te begrijpen is!					1			1					1			1
- (algemeen¹⁶) negatief [opgeteld:]		8	1	9		5		5		2	1	3		15	2	17
Beide een beetje oude taal, dus moeilijk te begrijpen. / Ouderwetse taal, moeilijk te begrijpen. / Lastig te begrijpen. / Nog niet heel begrijpelijk.		2		2		1		1		1		1		4		4
Beter, maar er zitten nog veel moeilijke stukken in.						1		1						1		1
Herkenbaar, maar heel vaak moeilijke woorden.		1		1										1		1
Nog steeds lastig (moeilijk te begrijpen vergelijking over de baard van Aäron.).											1	1			1	1
Best ouderwets.		1		1										1		1
Beetje ouderwets en het zingen gaat hierbij heel traag.						1		1						1		1
Heel saai en langzaam, dus kan ik hiermee de Heer niet echt eren.		1		1										1		1
Saai en erg lang.		1		1										1		1
Ik vind het allemaal saai.		1		1										1		1
Het wordt er niet beter van.									1		1			1		1
Omdat het moet rijmen is hier en daar een ander woord gebruikt, wat niet overeen komt met de bedoeling van de OB.						1		1						1		1
Het wordt zo een wat rare tekst.						1		1						1		1
Verkeerd vertaald.		1		1										1		1
Niet zo mooi, omdat we de psalmen niet aan kunnen passen.			1	1											1	1
- negatief over beide [opgeteld:]	3	5	1	9	4			4		1	2	3	7	6	3	16

¹⁶ Bij deze antwoorden is dus niet duidelijk of beide berijmingen (NB en DNP) worden bedoeld of alleen DNP.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
OB is even goed te begrijpen. Redenen voor de verschillen (lengte, woorden) zijn onduidelijk.					1			1					1			1
Best verschillend, maar de een is niet mooier dan de ander.	1			1									1			1
Vershillend. Ik vind DNP niet perse beter dan de NB.					1			1					1			1
Hetzelfde, maar ik houd niet heel erg van zingen.	1			1									1			1
Ze lijken op elkaar. / Er zit niet heel veel verschil tussen. / Eigenlijk niet zo'n groot verschil.	1	1		2					1			1	2	1		3
NB is goed genoeg, DNP hoeft niet per se.						1		1						1		1
DNP verschilt behoorlijk (weglatingen en toevoegingen), maar dat stoort niet.							1	1							1	1
Geen concrete voorkeur, afwisseling zou mooi zijn.					1			1					1			1
Het hoeft van mij niet, want de OB is al te begrijpen. / Het hoeft van mij niet, het maakt niet veel uit welke berijming we zingen.		2		2										2		2
- overig [opgeteld:]	8	6	1	15	2		1	3		2	2	4	10	8	4	22
Mooie tekst qua betekenis, maar moeilijke taal.	1			1									1			1
Mooi, maar moeilijk. En sommige dingen zijn 'apart'.	1			1									1			1
Op zich wel mooi, maar ik zou wel een nieuwere versie willen.		1		1										1		1
Begrijpelijk, maar de tekst gaat niet echt over mijn geloofsleven.										1		1		1		1
Beetje oubollig, gaat niet over deze tijd.		1		1										1		1
Er zit wel veel verschil in.											1	1			1	1
Anders.		2		2										2		2

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
DNP is heel erg anders (en apart dat ps. 133 slechts twee verzen heeft).										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Ik snap de verschillende berijmingen wel, maar niet de diepere laag.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Herschrijven is geen probleem zolang het dicht bij de onberijmde tekst blijft.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
OB is vertrouwd. Voor anderen kan DNP een verademing zijn.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Een andere tekst helpt niet; het ligt aan de muziek.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Tja...					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Doorsnee psalm.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Normaal.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Ps. 117 is veel minder saai. / Ps. 117 is leuker om te zingen.	2			2									2			2
Ps. 117 is begrijpelijker dan ps. 133.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Ps. 117 is moeilijk te begrijpen, ps. 133 wat makkelijker.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Ps. 117 is iets beter te begrijpen, maar ps. 133 is mooier.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Ps. 133 is begrijpelijker dan ps. 117.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
[niet ingevuld / geen mening / niet serieus ingevuld]	11	2		13	1	1	1	3		1	3	4	12	4	4	20
totaal	49	70	9	128	38	50	26	114	13	47	28	88	100	167	63	330

8. Maakt het voor jou uit in welke muziekstijl de psalmen worden gezongen?
ja, want ...

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- vlotter/vrolijker <i>[opgeteld:]</i>	8	11		19	5	3	1	9		1		<i>I</i>	13	15	1	29
Sneller tempo/ritme is leuker om te zingen. / Langzaam zingen is saai. / Vlotter zingen is fijner. / Vrolijk is beter dan saai.	3	7		10	2	2		4		1		<i>I</i>	5	10		15
Vrolijker en mooier.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Wat sneller zingen op een minder saai wijze, dan raakt het me meer.							1	1							1	1
Ik wil dat het minder saai is. / Anders wordt het misschien te saai. / Soms is het kapot saai. / Want de bekende melodieën zijn saai.	3	1		4									3	1		4
Ik raak afgeleid bij een saai melodie. / De meeste zijn saai en dan luister ik niet. / Dan kan ik mijn aandacht erbij houden.	1	1		2	1			1					2	1		3
Bij een deprimerende melodie zing ik minder vaak mee.						1		1						1		1
Sneller is leuker en makkelijker te volgen.					1			1					1			1
Als het een leuk deuntje is, kan ik het wel onthouden. En dan denk ik de volgende keer: hé dat liedje ken ik van dat deuntje. / Ik onthoud de liederen beter als er een leuk deuntje bij zit.	1	1		2									1	1		2
Nieuwere zijn wat vlotter, maar als de oudere tekst mooier is, vind ik oud ook prima.					1			1					1			1
- meer/andere instrumenten [opgeteld:]	2	8		10	10	5	1	16		1	1	2	12	14	2	28
Op orgel is het niet leuk. / Orgel is saai.	1	1		2	3			3					4	1		5
Met leuke muziek is het beter. Orgel is saai en ouderwets.		1		1										1		1
Orgel is saai; voor lofprijzing zijn vrolijke instrumenten nodig.					1			1					1			1
Met een orgel klinkt het nogal langzaam.					1			1					1			1
Naar het een kan ik luisteren en maakt me nieuwsgierig, het andere (orgel bijvoorbeeld) niet.		1		1										1		1
Ik kan me niet vinden in huidige (langzame) zangstijl met orgel.					2			2					2			2
Orgel is soms erg somber; afwisseling zou fijn zijn.						1		1						1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Een band is inspirerender dan een orgel. Orgel kan mooi zijn, maar een hele dienst is eentonig.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Orgel is soms mooi, maar de bekende melodie met andere instrumenten is prachtig.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Ik heb echt een afkeer van het orgel in onze kerk. De organist moet goed kunnen spelen.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
TPP is een stuk fijner. Zonder orgel verlaagt de drempel.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Drum klinkt leuker dan een orgel.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Meer instrumenten dan orgel is mooier.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Graag met meer instrumenten en moderner.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Een lofpsalm moet je met veel instrumenten zingen, zodat God alle eer krijgt.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Met piano wordt het al veel moderner en leuker.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Met piano is het minder statig dan met orgel.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Liever met piano (af en toe orgel).					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Liever een band of piano.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Met band is het meer voor mijn leeftijd.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Voorkeur voor een band.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Met drum of gitaar wordt het veel mooier.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Instrumentale omlijsting is belangrijk.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- eigentijds [opgeteld:]	2	4		6	3	3	1	7	1	2		3	6	9	1	16
Moderne liederen snap je beter en zing je met je hart.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Moderne stijl is mooi, want dat is makkelijker te begrijpen.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Moderne melodieën zingen prettiger dan de saaie bestaande melodieën.					2			2					2			2
Maak de ritmes wat eigentijds, dat zingt makkelijker.		1		<i>I</i>		1		<i>I</i>						2		2
Modernere muziekstijlen trekken me meer.		1		<i>I</i>		1		<i>I</i>						2		2

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Een hipper muziekstijl is leuker om te zingen.	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
Bepaalde muziekstijlen zijn heel gaaf en zing ik lekker weg.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Als het goeie tunes zijn, is het tenminste nog een beetje leuk.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Dat maakt het mooier en meer van deze tijd.	1			<i>1</i>						1		<i>1</i>	1	1		2
Meer in de tijd van nu.									1			<i>1</i>	1			<i>1</i>
Er zijn ook heel veel andere mooie manieren om psalmen te zingen (zoals Shane&Shane).										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
De manier in onze kerk is niet erg van deze tijd.							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>
Het is [in mijn gemeente] best klassiek.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
- ritmisch zingen <i>[opgeteld:]</i>	1		1	2		2	3	5		5	2	7	1	7	6	14
Liever ritmisch. / Met hele noten is het een beetje saai. / Ritme is ook onderdeel van de muziek. / Voorkeur voor ritmisch.			1	<i>1</i>			2	2		2	1	3		2	4	6
Intensiteit is belangrijk; ritmisch zingen is mooier.							1	<i>1</i>		1		<i>1</i>		1	1	2
Niet te langzaam, bij voorkeur ritmisch.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Niet-ritmisch is te langzaam ¹⁷ .	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
Graag ritmisch, zo is het oorspronkelijk ook bedoeld!											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Dit geeft de sfeer aan. Hele noten is verschrikkelijk, het zingt niet, je hebt geen ritme, niks. De wijs maakt zeker het verschil.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Ritmisch met kerkorgel klinkt beter.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Zolang het maar geen hele noten zijn.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
- afstemming stijl op tekst <i>[opgeteld:]</i>	2			2	2		4	6	1	7	4	12	5	7	8	20
De stijl moet passen bij wat er gezongen wordt.	2			2			1	<i>1</i>	1	2	1	4	3	2	2	7
Moet bij het type psalm (lofzang of klaagzang) passen.					1			<i>1</i>		1		<i>1</i>	1	1		2

¹⁷ Zo wordt in deze gemeente echter niet gezongen.

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
De muziekstijl kan de betekenis van een psalm soms benadrukken.										1		1		1		1
De muziekstijl moet aansluiten bij de teksten (een vreugdepsalm moet niet langzaam op hele noten met een droevige melodie gezongen worden). / Met muziek straalt de emotie van wat je zingt uit. Zo moeten psalmen over vreugde niet met een lang gezicht bij saai orgelspel gezongen worden. / Sommige psalmen zijn lofgezangen, die moet je niet met hele noten in mineur zingen. Er mag dan bijvoorbeeld best vreugde van uitstralen.							2	2		2	1	3		2	3	5
De muziek bepaalt de sfeer en het gevoel. Het moet wel bij de tekst passen. / Ook bij psalmen mag muziek iets met je doen; de stijl moet bij de betekenis passen.					1			1			1	1	1		1	2
De muziek moet de tekst ondersteunen; uiterst traag en hoog zingen doet dat niet.											1	1			1	1
Feestelijke psalmen mogen best tot uiting komen in de muziek.										1		1		1		1
Het volume moet bijvoorbeeld aansluiten op de woorden.							1	1							1	1
- meer variatie [opgeteld:]					1	1		2	2			2	3	1		4
Meer variatie. / Meer afwisseling in instrumenten en stijl.					1			1	2			2	3			3
Soms klinkt iets met een ritme of een 'beat' beter dan alleen een orgel. Maar vaak is orgel wel het mooist bij een psalm.						1		1						1		1
- anders is begrijpelijker [opgeteld:]	1	3		4	1	1		2		1		1	2	5		7
Makkelijker te begrijpen.		1		1										1		1
Anders is het soms moeilijk te begrijpen.	1			1									1			1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Een bepaalde sfeer die mij pakt, zal mij sneller doen begrijpen waar de tekst over gaat.					1			1					1			1
Ik wil het wel begrijpen.		1		1										1		1
Iedereen moet begrijpen wat hij zingt. / Het is dan ook begrijpelijk voor jongeren.		1		1					1		1			2		2
Nieuwe muziekstijl is beter te begrijpen.						1		1						1		1
- anders is beter [opgeteld:]	1	2		3		1		1					1	3		4
Dan klinkt het beter.	1			1									1			1
Dat maakt psalmen leuker.		1		1										1		1
Dan luister ik veel beter en zing enthousiaster mee.						1		1						1		1
Dat zorgt ervoor dat ik een lied nog mooier vind en sneller zelf ga zingen.		1		1										1		1
- verschillend effect [opgeteld:]					2	6	2	10	1		1	2	3	6	3	12
Soms is de ene stijl mooier dan de andere. / Het ene is leuker dan het andere. / De ene muziekstijl zingt veel prettiger dan de andere.						2	2	4						2	2	4
Verskillende muziekstijlen komen op verschillende wijzen binnen.									1			1	1			1
Het moet me wel aanspreken.						1		1						1		1
De muziekstijl geeft meerwaarde.											1	1			1	1
Heeft veel invloed, ook de sfeer van de dienst. / Het geeft een bepaalde sfeer.					1	2		3					1	2		3
Er zit verschil in droevige of vrolijke muziek.					1			1					1			1
Niet alle stijlen zijn geschikt (vooral niet bij klaagpsalmen).						1		1						1		1
- liever liederen [opgeteld:]	4	2		6									4	2		6
Ik wil Opwekking. / Ik wil meer Opwekking.	1	2		3									1	2		3
Ik word veel blijer van bijvoorbeeld Opwekking, omdat ik dat veel meer begrijp en het is heel vrolijk.	1			1									1			1
Als het saai is denk je niet na over de tekst. Dat heb ik bij Opwekking niet.	1			1									1			1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Met Op toonhoogte wordt de dienst interessanter en levendiger.	1			1									1			1
- moet zingbaar zijn voor hele gemeente [opgeteld:]									2	1	3		2	1	3	
Niet zo snel dat je niet meer weet wat je zingt.									1		1		1		1	
Bij te snelle ritmes kan de gemeente niet makkelijk meezingen.										1	1				1	1
Het moet voor heel de gemeente te zingen zijn.									1		1		1		1	
- niet (teveel) veranderen [opgeteld:]	3	3		6	3	4	3	10	1	8	3	12	7	15	6	28
Moet eerbiedig zijn. / Niet elke vorm is even eerbiedig.		2		2		2	1	3		1	1	2		5	2	7
Moet met eerbied, niet te snel en met orgel.					1			1					1			1
Als het met veel instrumenten en drukte wordt gezongen, is het minder eerbiedig (het gaat dan niet meer om de tekst). / Het moet wel tot eer van God zijn, niet met een bandje.		1		1			1	1						1	1	2
Graag met orgel. / Orgel klinkt er mooi bij. / Orgel is het mooist.	1			1	1	1		2		3		3	2	4		6
Het orgel vind ik passender. De piano vind ik niet zo mooi. / Orgel is voller, piano is ieler.	1			1	1			1					2			2
Psalmen zijn eenvoudige liederen die om een eenvoudige begeleiding vragen.										1		1		1		1
Ik houd erg van de Geneefse melodiën. Door hun eenvoud laten ze de tekst spreken.										1		1		1		1
De bestaande melodieën passen goed bij de tekst.										1		1		1		1
Graag bestaande melodieën.						1		1						1		1
Liefst wel in een kerktoneelsoort.							1	1							1	1
Psalmen zijn traditioneel en hoeven niet als een opwekkingslied gezongen te worden.									1			1	1			1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Bestaande melodieën handhaven, voorkomt vervreemding bij oudere generaties.										1		1		1		1
Zo [OB] ben ik het gewend.											1	1			1	1
Het moet gewoon volgens de oorspronkelijke manier.	1			1									1			1
Er moet afstand genomen worden van de wereld.											1	1			1	1
- overig [opgeteld:]		4	1	5			2	2		2	2	4		6	5	11
Het klinkt anders.		1		1										1		1
De muziekstijl zegt ook iets over de psalm.											1	1			1	1
Het zegt iets over de manier van geloven.			1	1											1	1
Ligt aan de psalm.										1		1		1		1
Orgelspel moet echt goed zijn, anders dwalen gedachten af.							1	1							1	1
Tempo is makkelijk. [?]		1		1										1		1
De melodie is ook gegeven door God.							1	1							1	1
Als de melodie beter loopt, kan dit de zingbaarheid bevorderen.										1		1		1		1
Hangt van de muziekstijl af: TPP vind ik wel mooi; maar psalmen moeten geen liederen worden.											1	1			1	1
Als het maar geen rap is.		1		1										1		1
Met sommige muziekstijlen wordt het wel erg goddeloos.		1		1										1		1
[niet ingevuld]	5	6	2	13	3	5	2	10		3	2	5	8	14	6	28
totaal	29	43	4	76	30	31	19	80	6	32	16	54	65	106	39	210

10. Wat vind je van deze voorbeelden, ook in vergelijking met hoe psalmen in jouw gemeente worden gezongen?

- 5
- psalm 72 door The Psalm Project: [psalm 72](http://www.youtube.com/watch?v=FUSZntoP6tA) (www.youtube.com/watch?v=FUSZntoP6tA)
 - psalm 23 uit Psalmen voor nu: [psalm 23](http://www.youtube.com/watch?v=3-cNtoqFzAo) (www.youtube.com/watch?v=3-cNtoqFzAo)
 - psalm 25 uit Psalmen voor nu: [psalm 25](http://www.youtube.com/watch?v=sCYZB5oiJ-g) (www.youtube.com/watch?v=sCYZB5oiJ-g)

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
- positief¹⁸ [opgeteld:]	18	39	5	62	20	18	6	44	2	11	6	19	40	68	17	125

¹⁸ Bij deze antwoorden is bij slechts 8 antwoorden duidelijk dat het om zowel TPP als Pvn gaat; bij de rest is niet duidelijk of beide worden bedoeld of alleen een van beide (waarschijnlijk vooral beide). De antwoorden zijn gegroepeerd (herkenbaar aan en witregel).

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Positief! / Mooi! / Prima.	1	5		6		1		1	1	1	3	5	2	7	3	12
Beide mooi. / Beide prima.	1	5		6									1	5		6
Zo wordt zingen leuk en fijn voor jongeren!!!!									1		1			1		1
Echt veel beter en erg mooi (TPP lijkt op Sela en dat is heel fijn).	1			1									1			1
Veel fijner om mee te zingen.					1			1					1			1
Veel beter, mooier en vrolijker.		1		1										1		1
Veel beter. Mooier.	1			1	1			1					2			2
Beter. / Beter dan constant zingen van oude psalmen.	1	2		3		1		1					1	3		4
Leuker, ook voor de kinderen.		1		1										1		1
Heel anders dan de oude psalmen, maar wel heel mooi; spreekt me een stuk meer aan.	1			1									1			1
Klinkt leuk. / Op een leuke manier gedaan.		1		1		1		1						2		2
Klinkt wat leuker.						1		1						1		1
Veel beter! Begrijpelijker, minder saai en eenzijdig, veel fijner meezingen.						1		1						1		1
Beter en makkelijker.		1		1										1		1
Heel mooi, fijn om te zingen! (ook qua tekst)						1		1						1		1
Erg mooi. Omdat ze net iets anders zijn, houden ze mijn aandacht langer vast.					1			1					1			1
Muziekstijl en woordkeus aansprekender dan OB.									1		1			1		1
Best mooi. / Wel oké.	1	4	1	6		3		3		1		1	1	8	1	10
Beetje modern, maar wel leuk.			1	1											1	1
Mooi dat de psalmen ook zo gezongen worden.											1	1			1	1
Ik zou het niet erg vinden om ze te zingen; goed voor mensen die niet bekend zijn met God.		1		1										1		1

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Vlotter en leuker.		1		<i>I</i>		1		<i>I</i>						2		2
Leuker, want vlotter dan langzame psalmen zingen.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
TPP en Pvn (ps. 23) klinken lekker vrolijk en dat is eigenlijk wel belangrijk bij het zingen! Dat geeft een fijne en gezellige sfeer.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Goede tussenvorm tussen Opwekking en psalmen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Wel leuk: iets vrolijker en met emotie.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Mooier, want niet saai.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Duidelijker, minder saai en zwaar.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Leuker, want meer pit dan in onze kerk.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Op een makkelijk mee te zingen maat.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Mooi. Je moet eerbiedig zingen, maar in onze gemeente mag men wel wat enthousiaster zingen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Met meer instrumenten is mooier; zo zing je misschien met nog wel meer overtuiging.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Leukere tekst en leukere instrumenten.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Leuker want er zit een gitaar in en een drumstel. De teksten zijn normaal.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Leuker, ook doordat er meer instrumenten begeleiden.		1		<i>I</i>	1			<i>I</i>					1	1		2
Leuker. Leuke instrumenten. Hier wil ik af en toe wel naar luisteren en ze meezingen. Soms wel moeilijke woorden, maar misschien hoort dat er ook een beetje bij.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Meer instrumenten dan bij ons.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Meer instrumenten gebruiken zou ook bij ons in de kerk moeten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Iets sneller en met nieuwere instrumenten.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Vrolijker door andere instrumenten.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Vele malen beter: begeleiding diverser, daardoor krijgt het lied een sterkere diversiteit; tempo ligt hoger; muzikaal moderner.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Mooi: ritme, meer muziekinstrumenten! (en begrijpelijker)										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Vernieuwend, met verschillende instrumenten.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Iets vrolijker, met andere instrumenten. Graag ook in onze kerk.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Super!!! Nu worden er tenminste andere instrumenten gebruikt (het orgel is een beetje saai).		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Mooi. Orgel en andere instrumenten kunnen naast elkaar worden gebruikt.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Door andere instrumenten wordt het vrolijker dan met orgel. / Met andere instrumenten dan alleen een orgel klinkt het mooier. / Mooier dan met orgel.		1		<i>I</i>	1	1		2					1	2		3
Het zingen wordt mooier als we naast het orgel ook andere muziekinstrumenten zouden gebruiken.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Een hele verbetering: met het orgel is het heel wat saaier.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Ik vind het wel mooi. En een ander instrument dan een orgel is ook wel mooi, maar het hoeft niet perse zoals deze voorbeelden.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
De stijl is beter (eigentijdsere instrumenten dan orgel, meer emotie), de tekst niet perse.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Er mogen best meer instrumenten worden gebruikt bij de Psalmen, of bovenstem.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Wel mooi, vooral dat ze een accordeon gebruiken.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Meerdere instrumenten passen zeker in de eredienst en geven een bepaalde sfeer. Boetepsalmen moeten niet hetzelfde klinken als lofpsalmen. En waarom wordt het ritme genegeerd in onze kerk?							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Mooi; moderner. / Veel moderner en dus veel fijner.		2		2	1			<i>I</i>					1	2		3
Spreekt mij aan: toch psalmen zingen, maar dan moderner.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Makkelijker mee te zingen, want moderner en sneller.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Heel anders dan het ouderwetse orgel. Ze proberen er een beetje een 'Opwekking-vibe' aan te geven.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Past beter bij de tekst. Sommige psalmen zijn vrolijk en horen we vrolijk te zingen - dat hoort dan niet met een orgel.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Mooi. Een lofpsalm klinkt nu ook zo in de muziek. Met het orgel klinkt het al snel tragisch.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Graag afwisseling tussen de normale psalmen (die zijn ook erg goed) en deze psalmen (of Opwekking).						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Mooi om te beluisteren en te zingen. Voor de eredienst prima, maar niet noodzakelijk.											1	<i>1</i>			1	<i>1</i>
Hele mooie liederen; niet als alternatief voor de gewone psalmen maar om af en toe te zingen (net als Opwekking).					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
TPP en Pvn zouden zeker gezongen mogen worden in de gemeente, want ze zijn prachtig, maar niet ter vervanging.					1			<i>1</i>					1			<i>1</i>
Leuk als een lied anders gespeeld wordt, zolang het maar niet oneerbiedig is.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Beter te begrijpen.						2		2						2		2
Veel moderner; ik snap ze veel beter.		1		<i>1</i>						1		<i>1</i>		2		2
Veel fijner om te zingen en te horen, omdat je het beter begrijpt en het tempo minder traag is.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Mooier en begrijpelijker.	2	1		3	3			3					5	1		6
Spreekt meer aan, waardoor ook de tekst beter blijft hangen.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Dat kan ik meezingen en dan weet ik ook wat ik zing.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Anders begrijpen de kinderen het niet.	1			<i>1</i>									1			<i>1</i>
Stuk beter; sluit meer aan bij mijn geloof.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Beter! Er zit meer gevoel in.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Mooi. Er zit meer emotie in.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Persoonlijker.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Wel mooi, maar ook wennen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Even wennen, maar ik vind wel dat we hier in mee mogen gaan.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Anders, maar mooi; de inhoud is eigenlijk hetzelfde.			2	2											2	2
Anders (met drumstel en zo), maar mooi.			1	<i>I</i>											1	<i>I</i>
Heel anders dan in onze gemeente, maar zeker ook een manier is om God de eer te geven. Meer instrumenten is mooi (een band hoeft niet).							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
- positief over TPP <i>[opgeteld:]</i>						1	1	2						1	1	2
TPP is interessant (sneller met herkenbare wijs); met piano misschien te doen (met orgel niet).						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
TPP is mooi: er zit meer muziek en meer emotie in dan in de psalmen hoe wij die nu zingen. Hierdoor luister je ook beter naar de tekst.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
- positiever over TPP dan over Pvn <i>[opgeteld:]</i>	8	2		10	2	3	3	8		6	4	10	10	11	7	28
TPP is mooier dan Pvn.	6			6			1	<i>I</i>		1		<i>I</i>	6	1	1	8
TPP is het beste, Pvn zijn ook niet slecht. Beter dan bij ons.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Vooraf TPP is mooi; ik kan dit met meer passie zingen dan psalmen met moeilijke woorden.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Pvn is al beter, TPP is frisser en moderner. Leuk om in de kerk uit te proberen.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
TPP is erg cool; van Pvn ben ik geen grote fan.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Vooral TPP is mooi: herkenbaar maar sprekender, lichter. Pvn zijn wel aardig, maar hebben niet zo'n spannende melodie.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
TPP is heel mooi en zingbaar, Pvn zijn minder mooi.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
TPP past beter (de melodie komt bekend voor); Pvn zijn ook mooi (maar de OB brengt de boodschap beter over).						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Mooi. TPP lijkt qua tekst en melodie op de bekende psalmen, Pvn zijn heel anders.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Beter, vooral TPP.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
TPP is fijn om naar te luisteren, Pvn minder; beide staan ver af van hoe in onze gemeente wordt gezongen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Vooral TPP is erg sterk; heel goed zingbaar.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
TPP is erg mooi, Pvn niet.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
TPP is op zich wel mooi, Pvn niet.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
TPP is mooi (staat dicht bij de OB). Bij Pvn zijn de teksten minder goed en de muziek is niet mijn smaak.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
TPP is erg mooi, eigentijds en toch eerbiedig. Bij Pvn vind ik de muziek te overheersend, de tekst valt een beetje weg.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
TPP is mooi omdat de psalmmelodie herkenbaar blijft; bij Pvn klinkt het meer als een lied. TPP hoeft niet per se in de kerk.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Tekst en melodie van TPP zijn fijn. Bij Pvn haak ik een beetje af: het leren van de melodie is lastig.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Best mooi. TPP is te zingen in een eredienst, Pvn waarschijnlijk niet.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Erg mooi dat er andere instrumenten worden gebruikt (zoals vaak wordt beschreven in de psalmen), hoewel orgel een prima begeleidingsinstrument is. TPP is erg mooi en een stuk zingbaarder dan Pvn (die meer jazzachtig zijn), maar waarschijnlijk heel moeilijk in te voeren in onze kerk.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
TPP is erg mooi (eerbiedig en toegankelijk). Je geniet veel meer van het zingen dan bij hele noten. Pvn is meer popie en maakt me onrustiger.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- positief over Pvn <i>[opgeteld:]</i>	2			2	2	1		3	2			2	6	1		7
Pvn zijn nieuwer, wat sneller en met een duidelijker woordgebruik.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Pvn zijn een goede oplossing.	2			2									2			2
Over Pvn is goed nagedacht.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Pvn zijn wel mooi, met veel emotie (en de inhoud ongeveer hetzelfde als de oudere tekst).									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Pvn zingen we in de gemeente en daar is veel behoefte aan.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Pvn zingen gaat bij ons redelijk goed.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Vernieuwend en dat maakt het misschien een beetje eng, maar dat hoeft niet zo te zijn als de intentie goed is.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Ze zijn van deze tijd, maar niet goed zingbaar in een gemeente. Voor gemeentezang zijn die oude melodieën toch erg fijn.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Qua melodie lastig om te zingen (qua tekst een verbetering).										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Sommige zijn mee te zingen, andere zijn meer voor een optreden.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
De begeleiding is erg mooi, maar ik mis de samenzang met de hele gemeente.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Mooi en leuk, maar meezingen met TPP is praktisch gezien moeilijk. En zingen van psalmen met orgel is prima.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Heel mooi, maar lastiger te zingen, vooral Pvn.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Mooi en passend bij de stemming van de psalm; maar of ze voor iedereen zingbaar zijn, is de vraag.										1		<i>I</i>				<i>I</i>
TPP is erg mooi als luisterlied. Zijn TPP en Pvn zingbaar voor de hele gemeente?										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Samenzang is moeilijker dan de huidige manier van psalmen zingen. Maar het orgel staat te veel op een voetstuk - God is te prijzen met meerdere instrumenten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Mooie manier van psalmen zingen, ook door de begeleiding. Ik weet niet of dat bij ons zou kunnen.						1		1						1		1
Pvn zijn mooi omdat psalmen en eigentijdse muziek bij elkaar blijken te passen. TPP is echter voor de gemeente makkelijker mee te zingen.									1			1	1			1
- negatief over TPP [opgeteld:]			1	1											1	1
TPP is echt mislukt.			1	1											1	1
- negatief over Pvn [opgeteld:]										1		1	1			1
In Pvn klinkt een zin over schuld melodieus en ritmisch alsof dat iets leuks is. Dat doet dus af aan de boodschap.										1		1	1			1
- kan beter [opgeteld:]	2	8		10	2	2	1	5	1	5		6	5	15	1	21
Sommige zijn mooi; er zit soms meer emotie in.					1			1					1			1
TPP is mooier dan Pvn, maar beide zijn niet altijd mooi. Hoe we nu zingen (isoritmisch) is al fijn, ritmisch zou ik ook niet erg vinden.										1		1	1			1
Met keyboard en gitaar kan het bij de ene psalm te vrolijk worden, maar bij de andere psalm de inhoud versterken.										1		1	1			1
Wel beter, maar nog niet echt geweldig. / Redelijk, mag nog wat eigentijdser.	1	2		3	1			1		1		1	2	3		5
Wel aardig ¹⁹ .									1			1	1			1
Iets moderner, maar nog steeds niet goed.		1		1										1		1
Niet zo heel leuk want het is niet heel erg mijn stijl.	1			1									1			1

¹⁹ Kritische noot: ik heb het idee dat de vragen wel een beetje een richting op geschreven zijn (namelijk: dat andere psalmen nodig zijn).

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Nog steeds niet mijn stijl, maar stukken beter dan met orgel.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Beter dan de (gewone) psalmen, maar er zijn betere liedjes.		2		2										2		2
Wij zingen heel anders. Ik vind deze wel mooi, maar Ik ben meer voor worshipliederen.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Beter dan de psalmen dan bij ons, maar ik vind ze nog steeds niet leuk.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
Niet echt mijn smaak, maar daarover gaan we nooit consensus bereiken in een kerk. Daarom liever een mengsel van typen liederen.										1		<i>1</i>		1		<i>1</i>
Tekst is mooi, de melodie spreekt niet zo aan.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
De melodie is mooi, maar een beetje langzaam.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>
Moderner maar wel een laag muzikaal niveau.							1	<i>1</i>							1	<i>1</i>
TPP is verschrikkelijk saai. Pvn heeft wat leukere instrumenten en is iets moderner, maar nog steeds saai.		1		<i>1</i>										1		<i>1</i>
- liever traditionele psalmen [opgeteld:]	3		1	4		4	4	8	1		4	5	4	4	9	17
Gewone psalmen zijn mooier.	1			<i>1</i>			1	<i>1</i>	1			<i>1</i>	2		1	3
De OB moet blijven. / Ik ben erg fan van de OB.			1	<i>1</i>							1	<i>1</i>			2	2
Vind ik niks, in ieder geval niet ter vervanging van de OB + NB.						1		<i>1</i>						1		<i>1</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Liever bestaande melodieën. Pvn is niet geschikt om mee te zingen en de tekst is ook niet aansprekend. Mooier is TPP, maar dan om erbij te zingen, niet ter vervanging (want de tekst wijkt sterk af van de Bijbeltekst).						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Klassieke manier past beter bij mij, maar ik kan dit wel waarderen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Alleen psalm 23 van Pvn is mooi, maar ik heb liever de 'orginele' psalmen.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
TPP klinkt wel aardig, maar ik houd het in de kerkdienst liever traditioneler.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Blijf psalmen op de bestaande manier zingen (eigentijdse woorden mag wél).							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Er heerst rust in de kerk door wát wij zingen en hóe; je denkt bewuster na over wat je zingt en voor wie je zingt.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Opgegroeid met de OB; psalmen met orgel zijn echt prima.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Orgel is een mooi instrument om psalmen bij te zingen.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Liever met kerkorgel. Dat is meer origineel.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Wat gebeurt er met de kostbare kerkorgels? Samenzang wordt dan ook moeilijk.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Als je op hele noten zingt, ligt de nadruk op de tekst; waar meer ritmes worden gezongen, wordt het vaak wat rommelig.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- niet in de kerkdienst <i>[opgeteld:]</i>		2		2		4	3	7	1	3	3	7	1	9	6	16

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Mooi, maar niet voor een kerkdienst, want de muziek leidt af van de tekst.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Heel mooi, maar niet om in de kerk te zingen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Mooi; maar niet in de dienst, omdat een minderheid dit waardeert.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Duidelijk veel beter, maar in de gemiddelde gemeente onhaalbaar door gebrek aan goede musici.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Mooi, maar niet geschikt voor samenzang. Maar afwisseling in muziekinstrumenten zou leuk zijn en maakt de gemeente ook meer betrokken.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Geen samenzang - dat vraagt om andere begeleiding.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Met een orgel kan dit niet. Een band vind ik niet erg, maar anderen wel; ik kan niet zeggen dat je daardoor makkelijker meezingt,.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Met band zingen in de kerk is niet mooi; voor gemeentezang met orgel zijn ze niet geschikt.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Mooi, maar zou in onze gemeente niet passen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Past niet in de kerk.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Past niet echt in een kerk: er zijn best veel instrumenten.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Mooi voor een zangavond, maar niet in plaats van de 'gewone' psalmen.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Erg mooi voor 'bijzondere' (zang)diensten, maar niet als vervanging in gewone erediensten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Wel mooi, maar meer om te luisteren in mijn vrije tijd en niet voor in de kerk.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Best mooi, maar niet per se in een eredienst (en dan moet je er bijna wel andere instrumenten bij gebruiken).										1		<i>I</i>			1	<i>I</i>
Mooi, duidelijk, maar niet voor in de dienst.										1		<i>I</i>			1	<i>I</i>
- (algemeen²⁰) negatief [opgeteld:]	4	3		7	5	4	3	12	1	2	4	7	10	9	7	26
Nog steeds niks aan. / Ook saai. / Saaie toon. / Nee. / Niks. / Lelijke muziek.	3	2		5	2			2		1		<i>I</i>	5	3		8
Ik word er niet warm van. / Niet zo. / Niet super. / Niet echt mooi. / Een beetje saai en langzaam.	1	1		2	1		1	2			1	<i>I</i>	2	1	2	4
Niet echt wat. De melodie is te moeilijk en de tekst is iets te veel versimpeld, waardoor de draagkracht van de woorden verloren gaat.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Niet mijn smaak (te emotioneel).						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Past niet bij mij: de muziekstijl is niet eerbiedig en ik mis de oude woorden.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Minder prettig, minder vertrouwd.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Te vrij; psalmen moeten niet met andere instrumenten (dan orgel) worden begeleid.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>

²⁰ Bij deze antwoorden is bij slechts twee antwoorden duidelijk dat het om zowel TPP als Pvn gaat; bij de rest is niet duidelijk of beide worden bedoeld of alleen een van beide (waarschijnlijk vooral beide).

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Bij TPP mist een belangrijk deel van de tekst. En is dit zingbaar met de gemeente? Bij Pvn wordt te vrij met de bijbeltekst omgesprongen; de muzikale ondersteuning is niet mooi.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Psalmen zijn traditioneel en hoeven niet als een opwekkingslied gezongen te worden.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
Bij de uitvoering door TPP staan mensen in het middelpunt. Bij beide probeert men aan te sluiten bij de wereld, terwijl je afstand moet houden.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Spuuglelijk, lijkt op disco. Bij oude psalmen kunnen oudere mensen ook meezingen.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Erg drukke muziek en moeilijk om met een gemeente te zingen.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Een grote overstap. Veel ouderen kunnen zich hier niet in vinden.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Past niet bij onze gemeente. Te hard; wereldgelijkvormig?						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Ik zie het niet gebeuren dat er met zoveel heisa gezongen gaat worden in onze gemeente. Op deze manier staat niet God centraal, maar het zo mooi mogelijk zingen.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
- neutraal [opgeteld:]	5	5	1	<i>11</i>	4	4	1	9	1	5	4	<i>10</i>	10	14	6	<i>30</i>
Het is anders dan in onze kerk. / Anders. / Heel anders.	2	2	1	5	1	3		4		1		<i>1</i>	3	6	1	<i>10</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Er worden muziekinstrumenten gebruikt, wat op zich mooi is; maar ze moeten niet de boventoon voeren. Het is heel anders dan met orgel op hele noten (zoals bij ons).										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Niet te vergelijken met onze gemeente, waar weinig tot niets met de melodie gedaan wordt om de woorden te bekrachtigen.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Heel modern en dat heb je in onze gemeente niet.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Lijkt een beetje op hoe het bij ons gaat (soms doen we het met een band, maar de liederen zijn wel erg ouderwets).		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Ja, op zich lijkt het wel op hoe het bij ons gaat; soms wat ouderwets en soms meer eigentijds met een band.		1		<i>I</i>										1		<i>I</i>
Mooi dat ze dit maken, maar voor mij persoonlijk hoeft het niet.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Het is niet mijn soort muziek, maar als de inhoud oké, bijbels en waar zijn, dan is er weinig op tegen.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Wel mooi, maar zoals het nu is, is het ook wel mooi.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Voor ouderen wat moeilijker. Het maakt mij niet veel uit.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>
Geen probleem mee, maar past niet bij mijn gemeente.							1	<i>I</i>							1	<i>I</i>
Mag erbij.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Het maakt niet uit hoe het gezongen wordt.					1			<i>I</i>					1			<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
Andere psalm[zetting]en zijn niet echt nodig voor mij; zingen op hele noten is wel prettig, maar ritmisch zingen is niet vervelend.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
Bestaande melodieën zijn prachtig; alleen zouden sommige psalmen beter tot hun recht komen met begeleiding door andere instrumenten.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Mooi, maar niet beter. Elke keuze heeft zo zijn ding.						1		<i>I</i>						1		<i>I</i>
Niet per se leuker/beter, maar ook niet heel veel 'slechter'.	1			<i>I</i>									1			<i>I</i>
Fijn om naar te luisteren, maar geen vervanging voor de psalmen zoals die in de kerk worden gezongen.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Mooi voor ernaast, absoluut niet als vervanging.									1			<i>I</i>	1			<i>I</i>
De melodieën zijn niet echt vernieuwend. Andere liederen hoeven in de dienst niet in plaats van OB.										1		<i>I</i>		1		<i>I</i>
Voor mij hoeven deze nieuwe versies van psalmen de oude niet te vervangen.											1	<i>I</i>			1	<i>I</i>
- liederen naast traditionele psalmen <i>[opgeteld:]</i>									1	1		2	1	1		2
Ik houd meer van Opwekking. In de kerk vind ik het prima als de psalmen gewoon blijven zoals ze zijn. Hooguit voorafgaand aan de dienst een keer een wat 'hipper' lied, dat zou wel leuk zijn.										1				1		<i>I</i>

	11-15				16-19				20-29				totaal			
	S	M	B		S	M	B		S	M	B		S	M	B	
OB en NB met klassieke melodieën voldoen, mits daarnaast ook eigentijdse liederen gezongen worden.									1				1			1
- overig [opgeteld:]		3		3					1	1	2	4	1	4	2	7
Bij Pvn is de 'berijming' soms nogal krom (het rijmt niet).									1			1	1			1
Minder sterk qua inhoud.											1	1			1	1
Door de vaak andere melodieën is het niet goed te vergelijken.											1	1			1	1
Hetzelfde. [?]		1		1										1		1
Een beetje. [?]		1		1										1		1
Goed omschreven. [?]										1		1		1		1
Vergelijkbare tekst. [?]		1		1										1		1
[niet ingevuld / geen mening / niet serieus ingevuld]	9	6	1	16	2	3		5		4		4	11	13	1	25
<i>totaal</i>	49	70	9	128	38	50	26	114	13	47	28	88	100	167	63	330